

■ Թվայնացման ուղեցույց

Եվրոպայում անվտանգության և
համագործակցության կազմակերպություն

Լրատվամիջոցների ազատության
հարցերով ներկայացուցիչ

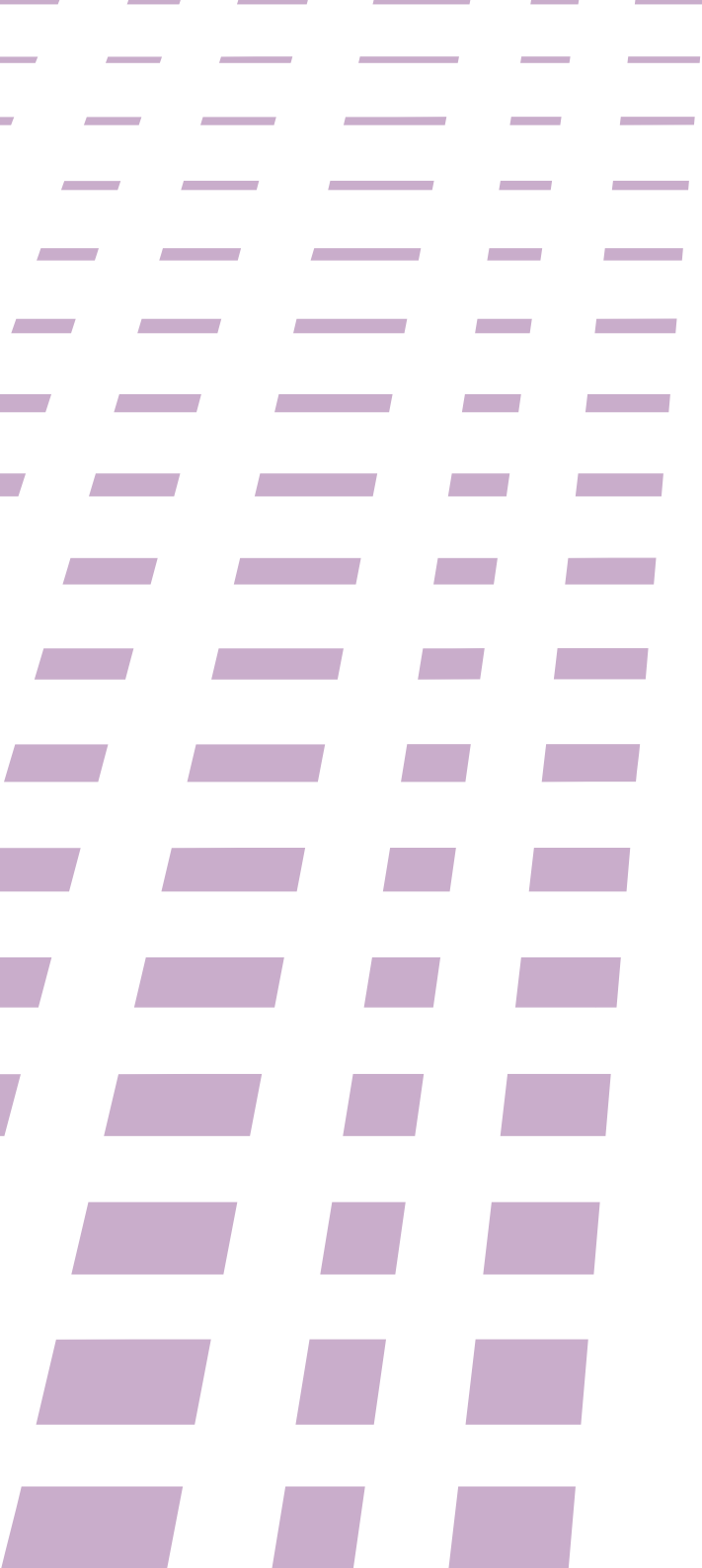
Սույն հրատարակության մեջ արտահայտված են հեղինակների տեսակետները, որոնք կարող են նաև չհամընկնել Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի կարծիքներին:

**Հրատարակվել է Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ
ներկայացուցչի Ղունյա Միլատովիչի կողմից:
Խմբագիրներ՝ Նորա Կովաչ և Մայք Սթոուն:**

© 2010 Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով Եվրոպայում
անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ)
ներկայացուցչի գրասենյակ
Ավստրիա, A-1010 ք. Վիեննա
Վալմերշտրասե 6
Հեռ. +43-1 514 36 68 00
Ֆաքս. +43-1 514 36 6802
Էլ-փոստ. pm-fom@osce.org
<http://www.osce.org/fom>
Նախագծումը և ձևավորումը՝ «Phoenix Design Aid», Ղանիա

ISBN 978-92-9235-874-7

■ Թվայնացման ուղեցույց

Առաջաբան

Հարգելի՞ ընթերցող,

Սույն ուղեցույցն անդրադառնում է թվայնացման խնդիրներին: Թվային տեխնոլոգիան հեռուստատեսության և ռադիոյի միջոցով մեզ հասանելի է դարձնում տեղեկատվության այնպիսի ծավալ, որի մասին նախկինում հնարավոր չէր անգամ պատկերացնել: Թվային զարգացումներն անցյալի համեմատ նաև ավելի դյուրին են դարձնում տեղեկատվության հաղորդումն այլ անձանց: Այնուամենայնիվ, լրատվամիջոցների գործունեության դաշտում թվայնացումը կարգավորող օրենսդրությամբ և հայեցակարգային մոտեցումներով են, ըստ էության, պայմանավորվելու նշված տեխնոլոգիայի օգտակարությունը մարդկանց համար, ինչպես նաև դրա դերակատարումը բազմակարծիք հասարակության ձևավորման հարցում և ԵԱՀԿ տարածաշրջանում բազմաթիվ բնագավառներում ցայսօր պահպանվող տեղեկատվական անջրպետի հաղթահարման գործում: Պատշաճ կիրարկման դեպքում թվայնացմամբ կարելի է երաշխավորել մարդու իրավունքները, ներառյալ՝ լրատվամիջոցների ազատությունը և տեղեկատվության հասանելիության իրավունքը: Գործընթացի բոլոր մասնակիցների, այդ թվում՝ հեռարձակողների, արտադրողների, վերավաճառողների և սպառողական միությունների համագործակցության պարագայում ձևավորվող լրատվամիջոցների դաշտում պաշտպանված են բազմակարծությունը և արտահայտվելու ազատությունը: Կառավարությունները պետք է հավատան, որ քաղաքացիներին բազմազան տեղեկություններ տրամադրելը միայն ու միայն ամրապնդում է իրենց ժողովրդավարությունը: Իրազեկված մարդիկ կայացնում են գիտակցված որոշումներ, որոնք էլ հենց

Ժողովրդավարության կառույցի հիմնաքարերն են:

Մենք արդեն իսկ ապրում ենք թվային դարաշրջանում, երբ կարող ենք հասարակության բոլոր անդամների մասնակցությամբ կերտել իրապես ժողովրդավար մշակույթներ: Ուղեցույցի նպատակն է գործնական օգնություն ցուցաբերել ԵԱՀԿ մասնակից պետություններին, որոնք առաջիկա տարիներին պետք է դիմագրավեն թվայնացման մարտահրավերները: Սույն հրատարակությունն ինձամից առաջ նույն պաշտոնը զբաղեցրած պատվարժան Միկոշ Հարաշտիի կողմից 2009 թվականին հրատարակված ուղեցույցի լրամշակված տարբերակն է: Աշխատանքը հանձնարարվել է ոլորտի ճանաչված միջազգային փորձագետներից երկուսին՝ դ-ր Քեթրին Նայման-Մեթքալֆին և դ-ր Անդրեյ Ռիխտերին:

Ուղեցույցում ամբողջապես ուսումնասիրված են թվայնացման գործընթացի մասնակից բոլոր շահագրգիռ սուբյեկտների կողմից հաշվի առնվելիք հիմնախնդիրները, այդ թվում՝ արձանագրվող հաջողությունները և վտանգները:

Բոլորս քաջ գիտակցում ենք, որ թվային «հեղափոխությունը» բազմաթիվ դրսևորումներ ունի, որոնցից մեկն անցումն է անալոգային հեռարձակումից թվայինին: Թվայնացման տեխնոլոգիաներն ազդում են հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառների վրա: Տեխնոլոգիական նոր միջոցների ներգործությունը հասարակության վրա ավելի ծանրակշիռ է, քան էլեկտրոնային միջոցների՝ մի քանի տասնամյակ առաջ ունեցած դերակատարումը: Տեխնոլոգիական նոր միջոցների շնորհիվ մեր ցանկացած վայրում, ժամին և եղանակով ստանում և սպառում ենք ցանկացած տեղեկատվական նյութ: Նոր տեխնոլոգիաները փոխո՞ւմ են արդյոք լրատվամիջոցների ազատության վերաբերյալ մեր հիմնարար պատկերացումները: Հնարավոր է՝ այո՞: Թվային դարաշրջանում

լրատվամիջոցների ազատության և խոսքի ազատության շնորհիվ բոլոր անձինք անխտիր, այլ ոչ թե միայն զանգվածային հաղորդակցության ավանդական գործիքների սակավաթիվ սեփականատերերը կամ տիրապետողները, հնարավորություն են ստանում նոր տեխնոլոգիաները ծառայեցնելու իրենց մասնակցության, շփումների, ինչպես նաև ցանկացած, այդ թվում՝ քաղաքականության, հանրային հարցերի կամ համաժողովրդական մշակույթի թեմաներով քննարկումների նպատակներին: Այլ կերպ ասած՝ թվայնացումը բոլորիս հնարավորություն է ընձեռում՝ մասնակից լինելու երկխոսությանը:

Ինչո՞ւ է կարևոր երկխոսությունը: Պատասխանը պարզ է. այն մարդկանց թույլ է տալիս արտահայտվել, ներազդել այլոց մտածելակերպի վրա, անգամ՝ փոխել այն: Հնից նորը կերտելով, արտադրելով, ստեղծագործելով՝ մարդիկ, մասնակցելով հասարակական կյանքին, իրացնում են իրենց ազատությունը:

Կառավարություններն այս գործընթացում կարևորագույն դերակատարում ունեն: Տեղեկատվության ստացումը և տարածումը դյուրին դարձնելը նպաստում է շարունակական ուսումնառությանը՝ միաժամանակ նոր ուղիներ հարթելով հասարակական փոխկապակցվածությունն ամրապնդելու և տեղեկատվություն արտադրողների և սպառողների հարաբերությունները սերտացնելու համար: Զանգվածային լրատվության ավանդական միջոցները, հատկապես անցումային երկրներում, ներկայումս կերպարանափոխվում են: Քաջ քիտակցում ենք, որ անցումը թվային հեռարձակման լրատվամիջոցների ազատության ոգով իրականացնելու դեպքում կարող է ավելացնել լրատվամիջոցների ծառայությունների բազմազանությունը՝ նպաստելով տվյալների փոխակալիվ հաղորդմանը, պատկերի բարձր հստակությամբ հեռուստատեսության ներդրմանը, հատուկ հետաքրքրության

և վճարովի ծրագրերի առավել հասցեական տարածմանը և էլեկտրոնային առևտրի զարգացմանը:

Թվային հեռարձակման պայմաններում առավել մեծ թվով հաճախականությունների առաջացումը հանգեցնում է նրան, որ տիրույթի սղությունն այլևս չի կարող մատնացույց արվել որպես էլեկտրոնային լրատվամիջոցների խիստ պետական կանոնակարգման հիմնական փաստարկ: Նոր տեխնոլոգիաների ազդեցությամբ պայմանավորված՝ հաղորդակցության և լրատվամիջոցների լանդշաֆտի կտրուկ վերածնունդը հարցականի տակ են դնում կարգավորման ավանդական հայեցակարգը, և նախկին կանոնների պահպանումը շատ դեպքերում ունենում է ցանկալիին հակառակ ազդեցություն: Սրընթաց տեխնոլոգիական փոփոխության և զուգամիտման դարաշրջանում լրատվամիջոցների նկատմամբ կառավարության վերահսկողությունն աստիճանաբար ավելի անարդարացի, չհիմնավորվող և, վերջին հաշվով, անիրագործելի է դառնում:

Մեր նպատակը և սույն ուղեցույցի խնդիրն է բացահայտել թվային դարաշրջանում լրատվամիջոցների ազատությունն ամրապնդելու նորանոր ուղիներ: ԵԱՀԿ տարածաշրջանում դեռևս արձանագրվում են լրատվամիջոցների ազատության և բազմակարծության մակարդակի էական տարբերություններ: Չնայած որ առկա տեղեկատվության ծավալն ընդհանուր առմամբ ավելացել է, իսկ հասանելիությունը՝ նախկինի համեմատ բարելավվել, բազմաթիվ երկրներում նոր օրենսդրությունը և սահմանափակումներն արգելակում են նոր լրատվամիջոցների և թվայնացման գործընթացի ընձեռած հնարավորությունների իրացումը:

Սույն ուղեցույցը «Կենդանի» փաստաթուղթ է, որը, կախված հանգամանքներից, ենթակա է ճշգրտման և թարմացման: Հարցերով, առաջարկներով և դիտողություններով կարող եք դիմել մեր գրասենյակին:

Մաղթում եմ Ձեզ օգտակար ընթերցանություն:

Դունյա Միյատովիչ

Վիեննա, 2010 թ. նոյեմբեր

Հեղինակներ՝

Դ-ր Քեթրին Նայման-Մեթքալֆ, Տալլինի տեխնոլոգիական համալսարանի պրոֆեսոր, իրավունքի և տեխնոլոգիայի ամբիոնի վարիչ, հաղորդակցության իրավունքի փորձագետ (katrinmetcalf@hotmail.com) և դ-ր Անդրեյ Ռիխտեր, Մոսկվայի պետական համալսարանի լրագրության ֆակուլտետի պրոֆեսոր, լրատվամիջոցների և հեռահաղորդակցային իրավունքի փորձագետ (richter.andrei@gmail.com)

Պատրաստվել է

Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի գրասենյակի պատվերով:

Լրամշակված տարբերակը հրատարակվել է 2010 թ. նոյեմբերին:

Բովանդակություն

I. Համառոտ ակնարկ.....	11
II. Ի՞նչ պետք է անեն և չանեն քաղաքականություն մշակողները և հանրությունը թվայնացման գործընթացում.....	23
III. Առաջարկություններ.....	29
IV. Եզրաբանությունը.....	37
V. Թվայնացման ուղեցույցը.....	45
Գլուխ 1. Ներածություն.....	46
1.1. Ինչո՞ւ թվայնացնել.....	47
1.2. Միջազգային իրավական վիճակը.....	48
1.3. Ընթացիկ իրավիճակը Եվրոպայում.....	52
1.4. Ուղեցույցի բովանդակությունը և նպատակը.....	53
Գլուխ 2. Ենթակառուցվածքի հիմնախնդիրներ. ինչպես խուսափել մենաշնորհացումից.....	55
2.1. Մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությունը և թվայնացումը.....	55
2.2. Հաղորդման միջոցների հասանելիությունը.....	59
2.3. Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականները լրատվամիջոցների բազմազանության վերաբերյալ.....	64
2.4. Կենտրոնացումը.....	67
2.5. Հեռարձակողների ընտրությունը.....	70
Գլուխ 3. Ծրագրերը թվային դարաշրջանում. ինչպես խուսափել մենաշնորհացումից.....	76
3.1. Բովանդակության բազմակարծությունը.....	76
3.2. Բովանդակության պարտավորությունները.....	83
Գլուխ 4. Հանրային հեռարձակումը թվային դարաշրջանում.....	86

Գլուխ 5. Ոազմավարությունը. պլանավորման գործընթաց.....	94
5.1. Պլանը.....	94
5.2. Հանրության մասնակցությունը թվայնացման պլանավորմանը.....	98
5.3. Հանրությանը ցուցաբերվող աջակցությունը.....	101
5.4. Օրենսդրությունը.....	104

Գլուխ 6. Լսարանը. սոցիալական և տնտեսական հիմնախնդիրներ.....	110
6.1. Սոցիալական և տնտեսական հիմնախնդիրները և հեռարձակման հասանելիությունը.....	110
6.2. Ոչ թե բազմաթիվ ալիքներ, այլ բազմակարծություն.....	113
6.3. Ընդունիչ սարքավորումների սուբսիդավորումը.....	114
6.4. Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը.....	118
6.5. Փոխգործունակությունը.....	121
6.6. Սպառողների պաշտպանությունը.....	124

Գլուխ 7. Հեռարձակողները. տնտեսական և տեխնիկական հիմնախնդիրներ.....	127
7.1. Ներդրումներ թվայնացման համար.....	127
7.2. Հաղորդման հարթակը.....	133
7.3. Հեռարձակողների եկամուտը.....	134
7.4. Պետական աջակցությունը.....	136

Գլուխ 8. Կարգավորողը. արտոնագրման հիմնախնդիրներ.....	141
8.1. Արտոնագրման գործընթացը.....	141
8.2. Թվային արտոնագրման օրինակներ.....	144
8.3. Կարգավորող մարմնի դերը.....	150
8.4. Մորատորիումը.....	154
8.5. Պետական հեռարձակումը.....	156
8.6. Անալոգային հեռարձակման անջատումը.....	158

VI. Հավելված. վերաբերելի եվրոպական ակտերը, միջազգային ակտերը.....	161
--	------------

I. Համառոտ ակնարկ

Ինչպե՞ս կարող է թվայնացումը նպաստել լրատվամիջոցների ազատությանը

Թվային հեռարձակումն ազդանշաններ ուղարկելու այլ ձև է, որով փաթեթավորվում է հեռարձակման հաղորդվող նյութը պարունակող ազդանշանը, և ստացվում ու ապակոդավորվում են ազդանշանները: Թվային հեռուստատեսությունը կարող է անալոգայինից բավականին շատ ալիքներ պարունակել, ինչպես նաև ազատել տիրույթը, որը կարելի կլինի օգտագործել տարաբնույթ ծառայությունների համար:

Թվայնացումն այսկերպ ստեղծում է տեղեկատվության ազատ հոսքի և լրատվամիջոցների գործունեության բազմակարծիք միջավայրի հնարավորություններ: Ինչ վերաբերում է լրատվամիջոցների ազատությանը, ապա նոր տեխնոլոգիան լսարանին հնարավորություն կտա ավելի մեծ ծավալի տեղեկություններ և գաղափարներ որոնելու և ստանալու հեռարձակվող լրատվամիջոցներով: Այն նաև կարող է հանրությանը տեղեկություններ հաղորդելու լրացուցիչ հնարավորություններ ընձեռել հեռարձակողներին:

Վերոհիշյալ նպատակն իրագործելու համար թվայնացման գործընթացը պետք է հիմնվի լրատվամիջոցների ոլորտի այնպիսի օրենքների և հայեցակարգի վրա, որոնք կերաշխավորեն և կամրապնդեն արտահայտվելու ազատությունը, լրատվամիջոցների ազատությունը և տեղեկատվության հասանելիությունը: Երկրի կառավարության և կարգավորող մարմինների կողմից որոշակի կանոններ և սկզբունքներ հաշվի չառնվելու դեպքում մեծ է հեռուստատեսության թվայնացման բացասական հետևանքների, այդ թվում՝ պետության կամ այլ սուբյեկտների ձեռքում լրատվամիջոցների շուկայի լրացուցիչ մենաշնորհացման, լրատվամիջոցների բազմակարծության նվազման, մշակութային

և լեզվական բազմազանության, ինչպես նաև տեղեկատվության անկաշկանդ միջազգային հոսքի ճանապարհին նոր խոչընդոտների առաջացման հավանականությունը:

Հեռարձակման թվայնացման գործընթաց է տեղի ունենում ողջ աշխարհում: Հեռահաղորդակցության միջազգային միությունը (ՀՄՄ) նախանշել է 2015 թվականը՝ որպես անալոգային հեռուստատեսության հեռարձակման անջատման ժամկետ այն տարածաշրջանում, որի մեջ ընդգրկված է Եվրոպան:

Պետությունները պատասխանատվություն են կրում թվայնացման առնչությամբ լրատվամիջոցների ազատության բնագավառում ծագող բոլոր հիմնախնդիրների համար

Հեռուստատեսության թվայնացման գործընթացը ներկայումս իրականացնում են կառավարությունները՝ ընդունելով թվայնացման ծրագրեր և սահմանելով թվային անցման ժամանակացույցը: Անջատելով անալոգային հեռարձակման առկա համակարգը՝ կառավարությունները և ազգային հեռարձակողները հզորացնում են թվային հեռուստատեսության ազդանշանը և մարդկանց ընձեռում մատչելի թվային տարբերակների ավելի լայն ընտրանի:

Սոցիալական և տնտեսական խնդիրներ

Թվային հեռարձակման առնչությամբ առաջ են գալիս սոցիալական և տնտեսական լուրջ հարցադրումներ: Խիստ կարևոր է խնդիրներին անդրադառնալ քաղաքացու դիտանկյունից, տարածքների փոխարեն ուշադրություն դարձնել մարդկանց: Պետությունները պետք է ապահովեն զանգվածային լրատվամիջոցների համընդհանուր հասանելիությունը, այդ թվում՝ փոքրամասնությունների և նվազ շահավետ պայմաններում գտնվող խմբերի համար: Խոցելի խմբերը կարող է կարիք ունենան

հատուկ օժանդակության, օրինակ՝ թվային հեռարձակման սարքավորումները գնելու համար անհրաժեշտ աջակցության: Աջակցության վերաբերյալ կանոնները պետք է համապատասխանեն տվյալ պետության առանձնահատկություններին: Կարևոր է մարդկանց տեղեկացնել թվայնացման շահավետության մասին: Թվայնացման ծրագիրը պետք է անդրադառնա նաև սպառողների պաշտպանության հիմնախնդիրներին:

Հարկ է սահմանել խիստ պայմաններ, որոնք թվային ծառայություններ հաղորդելու իրավունք ստացող ընկերություններին թույլ չեն տա ծախսերը փոխանցել հասարակությանը՝ նոր ծառայությունների նկատմամբ սահմանելով գնային հսկողության մեխանիզմներ:

Լրատվամիջոցների բազմակարծությունը և թվայնացումը

Պետական հեռարձակողների գերիշխող դիրքը բացասաբար է ազդում լրատվամիջոցների բազմակարծության վրա, երբ հեռարձակողներն օգտագործվում են որպես պրոպագանդայի գործիքներ, և երբ նրանք անարդար հիմունքներով մրցակցում են մասնավոր ընկերությունների հետ: Լրատվամիջոցների ազատության նման չարաշահման խնդիրները կարծես սրվում են թվայնացման գործընթացում:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ արտոնագրման գործընթացը պետք է ընձեռի բավարար երաշխիքներ ընդդեմ կամայականության, ներառյալ՝ հեռարձակման արտոնագրի տրամադրումը մերժելու մասին արտոնագրող իրավասու մարմնի որոշումների պատշաճ հիմնավորումը:

Արտոնագրված օպերատորները, խիստ իրավական կարգավորման նորմերի համաձայն, պետք է պարտավոր լինեն տարատեսակ թվային ալիքներ առաջարկել՝ լավագույնս լուծելու

բազմակարծության խնդիրը:

Թվայնացումը, որը սկզբնական շրջանում կհանգեցնի ավելի մեծ ընտրության, կարող է նաև առաջացնել կենտրոնացման ռիսկեր, որոնք անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մրցակցության օրենսդրության լույսի ներքո: Որոշ իրավիճակներում կենտրոնացումը կարող է ընդունելի լինել, եթե այն ուղեկցվում է բազմակարծության երաշխիքներով: Անհրաժեշտ է կարգավորիչ վերահսկողություն:

Անցումային շրջանում ընտրության հնարավորությունը կարող է սահմանափակվել այն պատճառով, որ բնակչությանն անհրաժեշտ կլինեն ընդունիչ նոր սարքեր (թվային կցուրդներ), իսկ հեռարձակողին՝ հաղորդման նոր սարքավորումներ: Թվային կցուրդի ներդրման համար ընտրված մեթոդը պետք է այնպիսին լինի, որ թափանցիկ եղանակով կրճատվի և տևողությամբ սահմանափակվի ընտրության ժամանակավոր կորուստը:

Հեռարձակման արտոնագրի տրամադրման մորատորիումի կիրառությունը թվայնացման գործընթացի անհրաժեշտ քայլ է, որը կարգավորող մարմիններին թույլ է տալիս կազմել ծրագրեր և ճիշտ տնօրինել տիրույթը: Այնուամենայնիվ, լինում են դեպքեր, երբ մորատորիումը ծառայեցվում է քաղաքական նպատակների՝ անկախ հեռարձակողներին եթեր չտրամադրելու համար: Նմանօրինակ դրսևորումները պետք է բացառել:

Մտահոգություն կա, որ թվայնացման պարագայում տեղական մասնավոր փոքր հեռարձակողների համար, որոնք գործում են եթերում, առանց արտաքին օգնության շուկա մուտք գործելը բավականաչափ մատչելի չի լինի: Առկա եթերային հեռարձակողների և բովանդակություն տրամադրողների համար թվային ցանցի հասանելիությունը երաշխավորելու նպատակով Եվրոպայում ձեռնարկվել են կարգավորիչ տարաբնույթ միջոցառումներ: Ցանց տրամադրողներին, ինչպես նաև հարթակի օպերատորներին կարող է ներկայացվել բովանդակություն

տրամադրողներին առաջարկվող տեխնիկական ծառայությունների գնացուցակ հրապարակելու պահանջ:

Մենաշնորհացման խնդիր կարող է առաջանալ ծրագրեր տրամադրողների մակարդակով, բայց հատկապես՝ ծառայությունների մատուցման մասով: Հասանելիության մասին դրույթներով պետք է երաշխավորել, որ ցանցի միայն մեկ օպերատորի գոյությունը հիմնախնդիրներ չառաջացնի: Հասանելիության վերաբերյալ բարեխղճորեն ներկայացված բոլոր դիմումները պետք է բավարարվեն առևտրային կարգով:

Հանրային հեռարձակման ապագան թվային դարաշրջանում

Ինչպես և նախկինում, հանրային հեռարձակումը ժողովրդավարության հիմնական գործիքներից է: Իրականացնելով անաչառ լրատվական լուսաբանում, ներկայացնելով տարաբնույթ բազմազան կարծիքներ և բարձրակարգ ծրագրեր՝ հանրային հեռարձակումը կենսական կարևորություն ունի ընտրությունների ազատության և թափանցիկության երաշխավորման, խոսքի մեջ ատելության դեմ պայքարի և երկրում փոքրամասնական մշակույթի պաշտպանության հարցերում: Թվային դարաշրջանում էլ ավելի է աճում գովազդ չպարունակող, հանրային հեռարձակման նշանակությունը: Հիրավի, թվային տեխնոլոգիաները հնարավորություն են ընձեռում ընդլայնելու առկա հանրային հեռարձակման ծրագրերի տիրույթը: Այստեղ հետաքրքրական է Միացյալ Թագավորությունում արձանագրված՝ հանրային հեռարձակման թվային ընդլայնման փորձը:

Եվրոպայում ընդհանուր մոդելը հանգում է նրան, որ ձևավորվում են մի քանի մուլտիպլեքսներ, այդ թվում՝ անվճար հեռարձակվող փաթեթ, որն անվճար հասանելի է բոլոր նրանց, ովքեր ունեն համապատասխան ընդունիչ սարքեր: Անվճար

հեռարձակվող փաթեթը ներառում է հեռարձակման տարբեր կարիքներ բավարարող տարաբնույթ ալիքներ, ընդ որում՝ փաթեթը ցանկացած պարագայում պետք է պարունակի հանրային հեռարձակման ալիքներ: Այստեղ կարևոր է ոչ միայն ալիքների թվաքանակը, այլև բազմազանությունը: Տեղեկատվության հասանելիությունը և անհավասարության կրճատումը տեղի են ունենում ոչ ինքնաբերաբար՝ միայն ալիքների թվաքանակի աճի հաշվին. կարևոր է նաև իրական բազմազանություն ապահովելը: Ուստի, թվայնացման բարեփոխումների անվերապահ նախապայման պետք է լինի հանրային հեռարձակման տրամադրումը՝ պարտադիր ներքին բազմազանությամբ:

Արտոնագրումը

Թվային հեռարձակման կարևորագույն սկզբունքներից է այն, որ հեռարձակման միջոցի (հարթակ) և ծրագրային բովանդակության արտոնագրերը պետք է լինեն առանձին: Թվային մուլտիպլեքսի մեջ ներառվող հեռարձակողների ընտրության կարգը, մասնավորապես՝ անվճար հեռարձակվող («սոցիալական») փաթեթի բաղադրությունը պետք է լինի թափանցիկ և բաց՝ հանրային վերահսկողության և քննադատության համար:

Եթե արդեն իսկ առկա են մենաշնորհների և գերիշխող դիրքի հիմնախնդիրներ, ապա դրանք, որպես կանոն, թվայնացման հետևանքով սրվում են, այսինքն՝ «ունեցողներին» ավելի շատ է բաժին հասնում: Դա նշանակում է, որ գործընթացում անհրաժեշտ կլինի լուծել նմանօրինակ խնդիրները: Առավել արդիական են դառնում սեփականության կանոնները և բացահայտման վերաբերյալ հարակից կանոնները, որոնք մշակվում են լրատվամիջոցների կենտրոնացումը սահմանափակելու նպատակով:

Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմը կարևորում է տեխնիկական նոր կարողությունների հասանելիությունը կարգավորելու նշանակությունը: Հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինները (ՀԱԻՄ) այս առումով կենսական դերակատարում ունեն: Տեխնիկական հզորությունը բաշխելիս աճուրդների փոխարեն անհրաժեշտ է լայնորեն կիրառել «գեղեցկության մրցույթի ընթացակարգեր», իսկ աճուրդներն առավել հաճախ կիրառվում են հեռակապի համար օգտագործվող տիրույթը հատկացնելիս: Ցանկացած պարագայում, թվային վերգետնյա հեռուստատեսության (ԹՎՀ) ալիքները եթերով հեռարձակելու իրավունքը պետք է տրամադրվի խիստ պայմանների պահպանմամբ:

Թվայնացման գործընթացում արտոնագրման հաջորդ կարևոր սկզբունքը թվային տեսալսողական ծառայությունների համընդհանուր ծածկույթը և բոլոր քաղաքացիների համար անվճար հասանելիությունն ապահովելն է: Թվային հեռուստատեսությունն ի վիճակի է տեղեկատվական հասարակությունը մատչելի դարձնելու յուրաքանչյուր ընտանիքի համար: Ուստի, կարևոր է խուսափել բացառումից, մասնավորապես՝ անվճար հեռարձակվող ծառայությունների և անդրազգային հեռուստատեսության ծրագրերի առումով:

Սարքավորումները և ենթակառուցվածքը

Ինչ վերաբերում է սարքավորումներին, ապա պետական օժանդակության փոխարեն կամ ի լրումն դրան ոլորտում գործող սուբյեկտներին խորհուրդ է տրվում տրամադրել տարատեսակ ցածրարժեք սարքեր: Թվայնացման ճանապարհին առաջինը ոտք դրած երկրներն այս բնագավառում խթանել են մրցակցությունը՝ արդյունքում ապահովելով թվային կցուրդների, ինչպես նաև ավելի

բարդ սարքավորումների մատչելիությունը:

Այնուհանդերձ, սարքավորումների տարբեր տեսակների փոխգործունակությունն ապահովելը շարունակական խնդիր է: Փոխգործունակությանն աջակցում է Եվրոպական միությունը, քանզի դրա արդյունքում եվրոպական շուկան ավելի գրավիչ է դառնում արտադրողների համար: Ստանդարտների սահմանումը և կանոնակարգումը թողնված է ոլորտի սուբյեկտներին: Թվային հարթակի օպերատորները պետք է ձգտեն ներդնելու կիրառական ծրագրերի բաց ինտերֆեյս (ԿԾԻ), որը համահունչ կլինի եվրոպական ստանդարտներին և հնարավոր կդարձնի «միգրացիան» համակարգերի միջև:

Ենթակառուցվածք ներդնելու և պահպանելու ծախսերի առումով նույնպես ծագում են մարտահրավերներ: Հեռարձակողի սնանկացման ռիսկը ևս կարող է բացասաբար ազդել բազմակարծության և բազմազանության վրա: Ֆինանսավորման հնարավոր մեխանիզմ է գործընկերությունը կառավարության, հեռարձակողների, ցանցի օպերատորների և ոլորտի մասնավոր սուբյեկտների միջև: Մոդելի ընտրությունը կախված կլինի տվյալ երկրում հեռարձակման ոլորտի կառուցվածքից:

Սկզբնական ծախսերը մեծ են, և թվային հեռարձակման գրավչությունն աճում է միայն որոշ ժամանակ անց՝ որոշակի ծախսեր կատարելուց հետո: Մասնավոր հեռարձակողներից ակնկալվում է, որ ծախսերի մի մասը կկրեն նրանք (ինչը ողջամիտ է), սակայն պետք է գիտակցել, որ կարող են անհրաժեշտ լինել խթաններ: Ընդհանրապես Եվրոպայում գովազդային եկամուտների նվազման և շուկայի սահմանափակ գրավչության հանգամանքները խնդրահարույց են:

Առկա ենթակառուցվածքը պետք է օգտագործել հնարավորինս շատ: Ծախսերը սահմանափակելու տարբերակներից է ենթակառուցվածքի համատեղ օգտագործումը: Դա նաև

նպաստավոր է շրջակա միջավայրի համար:

Չպետք է թույլ տալ, որ թվայնացման արդյունքում հաղորդման միջոցների սեփականատիրոջ կամ օպերատորի գերիշխող դիրք առաջանա կամ ամրապնդվի: Նշված միջոցների հասանելիությունը երաշխավորող կանոնները կենսական կարևորություն ունեն: Դրանց մասնավորեցումը և կառուցվածքային անջատումը նույնպես կարևոր են, և այդ բարելավումները չպետք է հետաձգվեն թվայնացման հետևանքով:

Թվայնացման պլանավորումը

Հաշվի առնելով թվայնացման պլանավորման կարևորությունը՝ այդ գործընթացը պետք է սկսել հնարավորինս վաղ: Նախ, հարկավոր է պատասխանել որոշ սկզբունքային հարցերի՝ պարզելու, թե արդյոք երկիրը պատրաստ է թվայնացմանը: Հեռարձակման ոլորտում անհրաժեշտ է թափանցիկության, հեռարձակման բազմակարծության և բազմազանության, ինչպես նաև գործող անկախ կարգավորող մարմնի առկայություն:

Առաջին քայլը, որպես կանոն, թվայնացման ծրագրի ընդունումն է (կառավարության կամ խորհրդարանի կողմից): Հեռարձակողները և կարգավորողը պետք է մասնակից լինեն ծրագրի մշակմանը, ընդ որում՝ ծրագրով պետք է նախատեսվեն թվայնացումը թույլատրելու և խթանելու համար անհրաժեշտ իրավական փոփոխությունները: Ծրագիրը պետք է անդրադառնա բոլոր այն ժամանակավոր մորատորիումներին և անցումային շրջանում ռեսուրսների կենտրոնացման դրսևորումներին, որոնք անհրաժեշտ են լինելու: Ծրագրի նախագիծը, նախքան ընդունումը, պետք է ներկայացվի հանրության քննարկմանը, բաց լինի քաղաքացիների և մասնագետների քննադատության համար: Կարող է անհրաժեշտ լինել թվայնացման խնդիրներով զբաղվող հատուկ մարմին:

Անալոգային հեռուստատեսությունը չպետք է անջատել այնքան ժամանակ, քանի դեռ թվային ազդանշանը հասանելի չէ երկրի գրեթե ողջ տարածքում: Անցման գործընթացը պետք է պայմանավորվի շուկայական ուժերով՝ որոշակի համակարգմամբ: Չնայած որ գործընթացն ավելի վաղ իրականացրած պետություններում թվայնացման սկզբնական շրջանում առավել հաճախ օգտագործվել է «MPEG 2» տեխնոլոգիան, ներկայումս հիմնականում կիրառվում է «MPEG 4» տեխնոլոգիա: Միանգամից «MPEG 4» ներդնելն ունի որոշ առավելություններ, սակայն դա հնարավոր է իրագործել միայն այն դեպքում, եթե դրա մասին որոշումը կայացվում է գործընթացի վաղ փուլերում:

II. Ի՞նչ պետք է անեն և չանեն քաղաքականություն մշակողները և հանրությունը թվայնացման գործընթացում

- Թվայնացման գործընթացը պետք է հիմնել լրատվամիջոցների վերաբերյալ այնպիսի օրենքների և հայեցակարգերի վրա, որոնք կերաշխավորեն մարդու իրավունքները, ներառյալ՝ արտահայտվելու ազատությունը, լրատվամիջոցների ազատությունը և տեղեկատվության հասանելիությունը:
- Թվային հեռարձակման օրենսդրական դաշտը և ռազմավարությունը պետք է մշակել հանրության մշտական հսկողության ներքո: Ընդունված ռազմավարության արդյունքում պետք է ձևավորվի և խորհրդարանի կողմից ընդունվի նոր օրենսդրություն, այլ ոչ՝ վարչական որոշումներ կամ նախագահի հրամանագրեր:
- Պետք է ունենալ թվայնացման ծրագիր, որը մշակված լինի պատասխանատու մարմնի (նախարարության, կարգավորող մարմնի) կողմից՝ շահագրգիռ բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ հեռարձակողների և ծառայություն մատուցողների ներգրավմամբ:
- Թվայնացման պլանավորման և իրագործման գործընթացներում պետք է ներգրավել հեռարձակման ազգային իրավասու մարմիններին (կամ ազգային կարգավորող մարմիններին):
- Պետք է խուսափել սպառողների բացառումից, հատկապես՝ անվճար հեռարձակվող ծառայությունների և անդրազգային հեռուստատեսային ծրագրերի շրջանակից նրանց դուրս թողնելուց:
- Անալոգային ազդանշանի անջատման ժամկետը պետք է սահմանել զգուշորեն, որպեսզի բնակչության որևէ խումբ դուրս չմնա թվային վերգետնյա հեռուստատեսության շրջանակից:
- Պետք է անդրադառնալ սպառողների պաշտպանության հիմնախնդիրներին, օրինակ՝ ծառայությունների օպերատորին փոխելու և փոխգործունակ սարքավորումներ օգտագործելու հնարավորություններին:

- Պետք է իրականացնել թվայնացման վերաբերյալ հանրության իրազեկման քարոզարշավներ:
- Պետք է պահանջել հաղորդման միջոցների սեփականատերերից, որ նրանք ապահովեն համընդհանուր սպասարկում:
- Պետք է սահմանել հեռարձակման արտոնագրերի տրամադրման մորատորիում, որը կարգավորող մարմիններին հնարավորություն կտա պլաններ կազմելու և արդյունավետորեն օգտագործելու տիրույթը: Մորատորիումը չետք է ծառայեցնել քաղաքական նպատակների՝ անկախ հեռարձակողներին եթեր չտրամադրելու մտայնությամբ:
- Պետք է երաշխավորել թվային ցանցերի հասանելիությունը ներկայումս առկա եթերային հեռարձակողների համար: Հանրային հեռարձակողը պետք է երաշխավորված տեղ ունենա:
- Թվայնացումը պետք է ծառայեցնել առկա հանրային հեռարձակման ծրագրերի շրջանակն ընդլայնելու նպատակին: Հանրային հեռարձակման ընդլայնումն ակնհայտորեն օգտակար կլինի հանրությանը մատուցվող ծառայությունների տեսակետից:
- Պետք է ապահովել հաղորդման միջոցների (հարթակի) և ծրագրային բովանդակության արտոնագրերի առանձնացվածությունը: Չպետք է թույլ տալ, որ արտոնագրումը թվայնացման շրջանակներում վերածվի կողմնակալ և ոչ թափանցիկ գործընթացի:
- Պետք է ապահովել, որ անվճար հեռարձակվող («սոցիալական») փաթեթի բաղադրության ընտրության ընթացակարգը լինի թափանցիկ և ենթակա՝ հանրության քննարկմանը:

- Պետք է որպես թվայնացումը ֆինանսավորելու հնարավոր տարբերակ դիտարկել գործընկերությունը կառավարության, հեռարձակողների, ցանցի օպերատորների և ոլորտի մասնավոր սուբյեկտների միջև:
- Պետք է խրախուսել մարդկանց, որպեսզի սկսեն պատրաստվել թվայնացմանը՝ չթողնելով այն վերջին պահին:
- Պետք է վերահավաստիացնել մարդկանց, որ անալոգային հեռուստատեսությունը հնանալու է, և որ թվային հեռուստատեսության անցման ծախսերը ողջամիտ են:
- Պետք է ուշադրություն դարձնել հանրությանը և հեռուստադիտողներին հստակորեն բացատրել թվայնացման տրամաբանական հիմնավորումը և իրագործման ժամկետները:
- Պետք է ներգրավել համակարգի բոլոր հիմնական դերակատարներին՝ հեռարձակողներին, արտադրողներին, վերավաճառողներին, սպառողների միությունները: Տեղեկացման գործում հաջողության հասնելու համար շատ կարևոր է համագործակցությունը:
- Չպետք է կարծել, թե թվային ալիքների թվաքանակի ավելացումը հավասարազոր կլինի բազմակարծությանը և արտահայտվելու ազատությանը:
- Չպետք է արհամարիել խոցելի խմբերին հատուկ օժանդակություն ցուցաբերելու, այդ թվում, օրինակ, թվային հեռարձակման սարքավորումներ ձեռք բերելու հարցում նրանց օգնելու անհրաժեշտությունը:
- Չպետք է թույլ տալ, որ գոյություն ունենա ցանցի ընդամենը մեկ օպերատոր, քանի որ դա հեռարձակողների և բովանդակություն տրամադրող այլ սուբյեկտների միջև մրցակցության ազատության խնդիրներ կառաջացնի:

- Պետական օժանդակությունը չպետք է այնպես նախատեսել, որ առևտրային օպերատորներից մեկն անհարկիորեն հայտնվի մյուսների համեմատ առավել արտոնյալ վիճակում: Կառավարությունները թվայնացման գործընթացում պետք է ձեռնպահ մնան միայն պետական հեռարձակողներին (եթե այդպիսիք դեռևս գոյություն ունեն) օժանդակելուց:
- Կիրառական հարթակների հարցում չպետք է արհամարհել տեխնոլոգիական չեզոքությունը. պետք է ձկուն լինել:
- Չպետք է քաջալերել հեռուստատեսային ոչ անհրաժեշտ սարքավորումների օտարումը:
- Չպետք է խուճապի մատնվել: Անցումը պետք է լինի հանգիստ և հավասարակշիռ: Թվայնացումն իր հետ բերում է մարտահրավերներ: Պետք է առաջ շարժվել:

Թվայնացումը չի լուծի հեռարձակման ոլորտում վաղուց առկա այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են կառավարության միջամտությունը, մենաշնորհները, կառուցվածքային հիմնախնդիրները, կարգավորողի կամ հանրային հեռարձակողի թույլ լինելը: Այդօրինակ խնդիրները պետք է լուծել նախքան թվայնացումը՝ թվայնացման պլանավորմանը զուգահեռ:

III. Առաջարկություններ

Լրատվամիջոցների ազատությունը և բազմակարծությունը

- Թվայնացման գործընթացում կառավարությունները և ազգային կարգավորող մարմինները պետք է քայլեր ձեռնարկեն՝ բովանդակության բազմազանությունը մեծացնելու և հեռարձակման ոլորտում սեփականության կենտրոնացումը կանխելու նպատակով:

Սոցիալական և տնտեսական հիմնախնդիրները

- Թվայնացման գործընթացում պետք է հաշվի առնել հանրության շահերը, ինչպես նաև հեռարձակողների բոլոր խմբերի, հատկապես՝ ոչ առևտրային, տարածքային և տեղական հեռարձակողների շահերը և սահմանափակումները :
- Կառավարությունները և ազգային կարգավորող մարմինները պետք է առանձնակի զգոնություն դրսևորեն՝ ապահովելու անչափահասների պաշտպանությունը, մարդու արժանապատվության պաշտպանությունը, ինչպես նաև բացառելու բռնության և ատելության սերմանումը: Ծնողական հսկողության տեխնիկական միջոցների մշակման արդյունքում չպետք է նվազեն հեռարձակողների և տրամադրողների պարտավորությունները:
- Հարկավոր է օժանդակել բնակչության խոցելի խմբերին, որպեսզի նրանց մատչելի դառնան անհրաժեշտ ընդունիչ սարքավորումները: Որոշակի խմբերին սարքավորումները սուբսիդավորմամբ տրամադրելու մասին որոշումներ կայացնելիս, համապատասխան հիմքեր և կարգ սահմանելիս

անհրաժեշտ է հաշվի առնել յուրաքանչյուր երկրում տիրող կոնկրետ իրավիճակը:

Հանրային հեռարձակումը

- Նոր տեխնոլոգիաները պետք է ծառայեն և՞թվային, և՞հանրային հեռարձակումը խթանելու՝ կառավարությունների ընդհանուր նպատակներին: Այդ հնարավորությունը, սակայն, չպետք է հանգեցնի մասնավոր հեռարձակողների հետ անարդար մրցակցության կամ խափանի անկախ հեռուստատեսային ոլորտի կայացումը: Հանրային հեռարձակման ընդլայնումը պետք է դիտարկել տարբերակված կարգով՝ հաշվի առնելով դրա դերը հանրությանը որոշակի ծառայություններ հասանելի դարձնելու գործում:
- Հարթակների մեջ ներառվելիք ծրագրային փաթեթներն ընտրելիս խիստ կարևոր է ապահովել բազմազանությունը և բազմակարծությունը: Պետք է երաշխավորել հանրությանը սպասարկող ազգային հեռարձակողի տեղը՝ միաժամանակ կիրառելով նաև պարտադիր կարգով ներառելու մասին կանոնները:
- Ինչպես առաջարկվում է *Եվրոպայի խորհրդի* նախարարների կոմիտեի թիվ (2003)9 հանձնարարականում, անդամ պետությունների կողմից սահմանվող՝ պարտադիր կարգով ներառելու պարտավորությունները պետք է ողջամիտ լինեն, համաչափ և թափանցիկ՝ հաշվի առնելով ընդհանուր հետաքրքրության հստակորեն սահմանված նպատակները, իսկ համապատասխան դեպքերում՝ նաև ներառելով համաչափ փոխհատուցման մասին դրույթ:

Օրենսդրական բարեփոխումները, արտոնագրումը

- Թվայնացման գործընթացը պետք է հիմնվի լրատվամիջոցների ոլորտի այնպիսի օրենքների և հայեցակարգի վրա, որոնք կապահովեն մարդու իրավունքների պաշտպանության և պահպանության համար անհրաժեշտ հիմնական երաշխիքները, ներառյալ՝ արտահայտվելու ազատությունը, լրատվամիջոցների ազատությունը և տեղեկատվության հասանելիությունը:
- Պետությունները պետք է մշակեն թվային հեռարձակման օրենսդրական դաշտը և ռազմավարությունը: Ռազմավարության խնդիրը պետք է լինի օպերատորների միջև համագործակցության խթանումը, հավելյալ հարթակների առկայությունը, ապակոդավորիչների փոխգործունակությունը և բովանդակության ավելի լայն տեսականու, այդ թվում՝ անվճար հեռարձակվող հեռուստատեսային ծառայությունների առկայությունը:
- Ռազմավարությունը պետք է մշակել հանրության մշտական հսկողության ներքո՝ երաշխավորելու հեռարձակման ծառայությունների բազմակարծությունը և որակյալ ծրագրերի ավելի մեծ տեսականու հասանելիությունը հանրությանը: Ընդունված ռազմավարության արդյունքում պետք է ձևավորվի և խորհրդարանի կողմից ընդունվի նոր օրենսդրություն, այլ ոչ՝ կառավարության որոշումներ կամ նախագահի հրամանագրեր:
- Պետք է ունենալ թվայնացման ծրագիր, որը մշակված լինի պատասխանատու մարմնի (նախարարության, կարգավորող մարմնի) կողմից՝ շահագրգիռ բոլոր սուբյեկտների, այդ

թվում՝ հեռարձակողների և ծառայություն մատուցողների ներգրավմամբ:

- Կանոնների սահմանման գործընթացը պետք է լինի հրապարակային: Պետք է իրականացնել հանրության իրազեկման քարոզարշավներ:
- Պետք է առանձնակի ուշադրություն դարձնել արտոնագրման անկողմնակալ և թափանցիկ գործընթաց կազմակերպելու անհրաժեշտությանը:
- Ծրագրերի և տեխնիկական հաղորդման արտոնագրերը պետք է առանձին լինեն, ընդ որում՝ երկուսն էլ պետք է տրամադրվեն կարգավորող անկախ մարմնի կողմից:
- Պետական ցանկացած օգնություն պետք է կազմակերպել այնպես, որ առևտրային օպերատորներից մեկն անհարկիորեն չհայտնվի մյուսների համեմատ առավել արտոնյալ վիճակում: Լրատվամիջոցների և հաղորդակցության ոլորտների ազատականացումը և մասնավորեցումը պետք է իրականացվեն թվայնացման գործընթացի նախապատրաստական աշխատանքներին զուգահեռ:

Սարքավորումները և ենթակառուցվածքը

- Հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինները (կամ կարգավորող ազգային մարմինները) պետք է աստիճանաբար ավելի ակտիվորեն ներգրավվեն թվայնացման գործընթացում, քանի որ կարգավորման առավել արդյունավետ դաշտ մշակելու առումով կենսական կարևորություն ունի նրանց տեխնիկական, տնտեսական և իրավական բանիմացությունը:

- Կարգավորող և արտոնագրող մարմինների անկախությունը խիստ կարևոր է նրանց գործառույթների իրականացման համար, և պետք է թե՛իրավական դաշտում, թե՛պրակտիկայում ապահովել և պահպանել այդ անկախությունը:
- Կառավարությունները պետք է ձեռնպահ մնան թվայնացման գործընթացում միայն պետական հեռարձակողներին (եթե այդպիսիք դեռևս գոյություն ունեն) օժանդակելուց:
- Հաղորդման միջոցներ տրամադրողներին խորհուրդ է տրվում համընդհանուր սպասարկման պարտավորություն ստանձնել, որի կատարումը պետք է մշտադիտարկվի կարգավորող անկախ մարմնի կողմից:
- Կարգավորողը պետք է մշտադիտարկի հասանելիության կանոնների պահպանումը՝ այդպեսզի տարբեր ընկերություններին երաշխավորելով մրցելու հնարավորությունը, նույնիսկ եթե հաղորդման միջոցների թվաքանակը սահմանափակ է:
- Սարքավորումները պետք է փոխգործունակ լինեն: Ստանդարտները պետք է մշակվեն շուկայի սուբյեկտների կողմից՝ կարգավորողի վերահսկողության ներքո:

Թվայնացման պլանավորումը

- Թվայնացումը չի լուծի հեռարձակման ոլորտի այնպիսի քրոնիկ խնդիրներ, ինչպիսիք են կառավարության միջամտությունը, մենաշնորհները, կառուցվածքային հիմնախնդիրները, կարգավորողի կամ հանրային հեռարձակողի թույլ լինելը: Այդօրինակ խնդիրները պետք է լուծել նախքան թվայնացումը՝ թվայնացման պլանավորմանը զուգահեռ:
- Անջատման ժամկետը պետք է սահմանել զգուշորեն, որպեսզի

բնակչության որևէ խումբ դուրս չմնա թվային վերգետնյա հեռուստատեսության շրջանակից: Անջատման ժամկետը, չնայած որ պրակտիկայում դրա շնորհիվ հեռարձակողներն ավելի արագ տեմպով են իրականացնում թվայնացումը, անհրաժեշտ կլինի վերանայել, եթե առաջանա բացառման մեմանորինակ վտանգ: Ուստի, խորհուրդ է տրվում նաև իրականացնել թվային միջավայրի մշտադիտարկում:

Եզրաբանությունը¹

¹ Եզրաբանության բաժինը մշակելիս հաճախ օգտագործվել է Եվրոպայի տեսալսողական դիտարանի («European Audiovisual Observatory») կողմից 2004 թվականին հրատարակված թվային հեռուստատեսության մասնագիտական բառարանը («Digital Television Glossary»): Տե՛ս http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris_special/2004_01.html ինչպես նաև «Digital TV Transition: Glossary by the U.S. Federal Communication Commission», տե՛ս <http://www.dtv.gov/glossary.html>:

«Անալոգային հեռարձակում». կոդավորում է հեռուստատեսային պատկերի և ձայնի տեղեկությունները և դրանք հաղորդում անալոգային ազդանշանի տեսքով (ազդանշան, որի պարագայում հեռարձակվող ազդանշանով ուղարկվող հաղորդումը ազդանշանի ամպլիտուդի և/կամ հաճախականության հատուկ տատանումների արդյունք է): Թվային հեռուստատեսությանը նախորդած բոլոր համակարգերը (օրինակ՝ «NTSC»-ն) անալոգային հեռուստատեսային համակարգեր են: Վերջին 50 տարիներին ավանդական հեռուստատեսային ազդանշանները սպառողներին հաղորդելու նպատակով կիրառվում է անալոգային տեխնոլոգիա:

«Կիրառական ծրագրային ինտերֆեյս» (ԿԾԻ). թվային կցուրդի (տե՛ս ստորև) առանցքային բաղադրիչ: Թվային կցուրդի գործառնական ծրագրի կապող օղակ, որի վրա հիմնվում են կիրառական ծրագրերը: Հաշվի առնելով, որ կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսը բոլոր այլ կիրառական ծրագրերի համակարգչային ծրագրային հենքն է, հեղինակային կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսի օգնությամբ կարելի է թվային կցուրդը վերածել հասանելիությունը սահմանափակելու միջոցի: Կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսից ստացվող տեխնիկական տվյալները գաղտնի պահելու դեպքում ծրագրավորողները չեն կարողանա պատշաճ կիրառական ծրագրեր ապահովել, և վերջիններիս համատեղելիությունը հնարավոր չի լինի ապահովել:

«Փոխլրացնողություն». տարբեր տեխնոլոգիաների կամ այլ համակարգերի՝ ամբողջի մեջ դերակատարում ունենալը և միասին գործելու կարողությունը:

«Ապակոդավորիչներ». հաշվի առնելով, որ թվային ծրագրերի մի զգալի մասը (ընդ որում՝ ոչ միայն վճարովի հեռուստատեսությունը), կոդավորված է, կարևոր հանգամանք է այդ ազդանշաններն

ապակողավորելու՝ ընդունիչ սարքավորումների կարողությունը: Նշված խնդիրը լուծվում է ապակողավորիչների կիրառության ճանապարհով:

«Թվայնացման շահաբաժին». ռադիոտիրության այն մասը, որն ազատվում է անալոգայինից թվային հեռարձակման անցում կատարելու արդյունքում:

«Թվայնացում». թվային հեռուստատեսության հեռարձակման գործընթացի առաջին քայլը, որն իրականացվում է անալոգը թվայինի վերափոխող սարքի միջոցով, որի արդյունքում կողավորվում է սկզբնական անալոգային ազդանշանը: Լայն իմաստով «թվայնացում» նշանակում է անալոգային հեռարձակման համակարգը թվային հեռուստատեսության և ռադիոյի վերափոխելու գործընթացը:

«Ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույց» (ՇԵՌԻ). կիրառական ծրագիր, որը հիմնված է թվային կցուրդի (տե՛ս ստորև) մեջ ներառված կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսի (տե՛ս վերը) վրա: Որպեսզի ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցն աշխատի, այն պետք է փոխգործունակ լինի կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսի հետ: Ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցը պարունակում է բազային նավարկիչի («basic navigator») տեղեկատվությունից առավել ընդգրկուն՝ իրական ժամանակի տեղեկատվություն ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցի մեջ ներկայումս հեռարձակվող և ապագայում հեռարձակվելիք ծրագրերի վերաբերյալ: Հեռուստադիտողը կարող է ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցի օգնությամբ հայցել ընդհանուր և լրացուցիչ տեղեկատվություն ծրագրերի վերաբերյալ: Այն կարող է պարունակել նաև տեսաշարեր և պատկերներ:

«Անվճար հեռարձակում». հեռարձակում, որը համապատասխան սարքավորում ունեցող յուրաքանչյուր ոք կարող է ընդունել առանց հատուկ վճարման:

«Բարձր ճշտությամբ հեռուստատեսություն» (ԲՃՀ). տրամադրում է պատկերներ, որոնց ճշտությունն ուղղահայաց դիրքով գերազանցում է 700 շարքը, իսկ հորիզոնական դիրքով՝ 1000 պիքսելը (տե՛ս ստորև): Պատկերը ստացվում է 16:9 ձևաչափով: Եվրոպայում բարձր ճշտությամբ հեռուստատեսության ուղղությամբ առաջընթաց գրեթե չի արձանագրվել, քանի որ հեռուստատեսային առկա համակարգը բավարար է համարվում:

«Փոխգործունակություն». սարքերի կամ մեքենաների՝ միմյանց հետ համատեղ աշխատելու և մեկ լեզվով հաղորդակցվելու ունակությունը, մասնավորապես՝ տարբեր արտադրողների արտադրած սարքային և ծրագրային մասի՝ համատեղ աշխատելու կարողությունը:

«Միգրացիա». ներկայումս առկա կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսները(տե՛ս վերը) և համապատասխան թվային կցուրդները (տե՛ս ստորև) պետք է արտադրվեն այնպես, որ ապահովվի դրանց համատեղելիությունն ավելի նոր արտադրանքների հետ, որպեսզի ավելի վաղ արտադրված թվային կցուրդները չդառնան հնացած և օգտագործման համար ոչ պիտանի:

«Մուլտիպլեքս» («ՄՈՒՔՍ»). տվյալների մի քանի հոսքերի միավորմամբ միասնական մեկ հոսքի ստացումը, որը հետագայում կրկին կարող է մասնատվել:

«Պարտադիր պարունակություն». մալուխային ընկերությունների իրավական պարտավորությունը՝ կրելու եթերով հեռարձակվող տեղական և հանրային հեռարձակողների

անալոգային կամ թվային ազդանշանները:

«Պիքսել». եզրույթը ստացվել է անգլերեն «picture» (պատկեր) և «element» (տարր) բառերի համադրությունից: Պիքսելները պատկերի տեղեկատվության մանրագույն մոլուցներն են՝ «փոքրիկ քառակուսիները», որոնց հանրագումարից ստացվում է ամբողջական պատկերը: Պիքսելը հեռուստատեսային պատկերի փոքրագույն տարածությունն է, որը կարելի է մոլուշավորել և հաղորդել համակարգի միջոցով, ապա պատկերել էկրանին:

«Թվային հեռուստատեսության հարթակ». տեխնիկական և տեխնոլոգիական բոլոր այն բաղադրիչները, որոնք անհրաժեշտ են ծրագրերն արտադրողից սպառողին հասցնելու համար:

«Ընդունիչ սարքավորումներ». ցանկացած սարքավորում, որն անհրաժեշտ է որևէ տեսակի հեռարձակում ընդունելու համար:

«Կարգավորող մարմին» (կամ Կարգավորող). հեռարձակման կարգավորումը սովորաբար ներառում է հեռարձակողներին արտոնագրելու, նրանց կողմից իրենց իրավական պարտավորությունների կատարումը մշտադիտարկելու և դրանք չկատարելու դեպքում պատժամիջոցներ կիրառելու իրավասությունները: Թվարկված ավանդական գործառույթների կարելի է գումարել հեռարձակման դաշտը կազմակերպելու և համակարգելու լիազորությունները:

«Ծառայություն մատուցողներ». ընկերություններ, որոնք հանրությանն առաջարկում են հաղորդակցային ծառայություն (ցանցեր, հեռուստատեսային համակարգեր, ինտերնետ և այլն): Ծառայություն մատուցողները սովորաբար պատասխանատու են միայն ազդանշանը տեղ հասցնելու, բայց ոչ՝ հաղորդակցային ծառայության միջոցով հասցվող նյութի բովանդակության համար:

«Թվային կցուրդ». սարք, որն անհրաժեշտ է թվային հեռուստատեսությունն ընդունելու/ստանալու համար: Սարքն արտաքինից նման է արբանյակային հեռուստատեսության՝ արդեն հայտնի ընդունիչին, որը միացվում է հեռուստացույցին: Թվային կցուրդի անգլերեն անվանումը՝ «set-top box», բխում է «հեռուստացույցի» («set» կամ «TV set») «վրա» («top») դրվող՝ սարքի («box») ավանդական դիրքից: Թվային կցուրդն անվանում են նաև միասնական ընդունիչ-ապակոդավորիչ (ՄՇԱ): Թվային կցուրդի հիմնական խնդիրն է ապակոմպրեսացնել և ապակոդավորել տվյալների հոսքը՝ հեռուստացույցին ուղարկելու տեսալսողական սովորական ազդանշան:

«Տիրույթ». էլեկտրամագնիսական ռադիոհաճախականությունների տիրույթ, որն օգտագործվում է ռադիոյի, տվյալների և պատկերների հաղորդման նպատակով:

«Ստանդարտներ». ստանդարտների ներդրման համար պահանջվում է նոր տեխնոլոգիայի մասնագրերի էության համաձայնեցում կամ դրա վերաբերյալ հանձնառությունների ստանձնում: Եվրոպայում ստանդարտների մեծ մասը մշակվել և սահմանվել է «DVB (Digital Video Broadcasting) Group» խմբի կողմից: Վերջինս 35-ից ավելի պետությունների ավելի քան 300 հեռարձակողների, արտադրողների, ցանցի օպերատորների, ծրագրեր մշակողների, կարգավորող մարմինների և այլ կառույցների ոլորտային կոնսորցիում է:

«Անդրսահմանային հեռուստատեսություն». այս եզրույթը հիմնականում գործածվում է եվրոպական (Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի) օրենսդրության մեջ՝ ազգային սահմաններից անդին հաղորդվող հեռուստատեսային ծրագրերի առնչությամբ:

«Հաղորդման միջոց». կառույցներ, սարքավորումներ և համակարգեր, որոնք օգտագործվում են հաղորդակցային ազդանշաններ հաղորդելու նպատակով: Հաղորդման մեջ կարող են օգտագործվել տարբեր տեխնոլոգիաներ, և «միջոցը» ներառում է անհրաժեշտ բոլոր սարքավորումները և հարակից հարմարությունները (աշտարակներ, շինություններ և այլն):

«Հաղորդող սարքավորումներ». «հաղորդման միջոցից» ավելի նեղ իմաստ ունեցող հասկացություն, որը ներառում է բուն սարքավորումները՝ ալեհավաքները, մալուխները և այլն:

«Համընդհանուր ծածկույթ». ազդանշան (հեռարձակվող կամ այլ հաղորդակցությամբ), որը հասնում է սահմանված տարածքում գտնվող գրեթե ողջ բնակչությանը:

«Համընդհանուր սպասարկման պարտավորություն». իրավական եզրույթ, որը վերաբերում է պետության՝ յուրաքանչյուրի համար կարևոր համարվող որոշակի ծառայություններ ստանալու և օգտագործելու հնարավորությունը բոլոր մարդկանց համար երաշխավորելու պարտավորությանը՝ անկախ անձանց տնտեսական վիճակից, աշխարհագրական դիրքից և այլ գործոններից: Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը, որպես կանոն, ներառում է այնպիսի ծառայություններ, ինչպիսիք են էլեկտրաէներգիան, ջուրը, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության և տրանսպորտի որոշ ծառայություններ: Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը հաճախ դրվում է մասնավոր ընկերությունների վրա՝ որպես նրանց արտոնագրման պայման, սակայն պետությունն է պարտավոր ապահովել, որ այս պարտավորությունից բխող ծառայություններն իսկապես մատուցվեն բոլոր անձանց:

«Ըստ պահանջի տեսանյութ». նշանակում է, որ հայցվող ծրագրերը հեռարձակվում են ոչ թե անմիջապես, այլ հետաձգված հաղորդման եղանակով. հեռուստադիտողներն ի վիճակի են ծրագրերը կամ ֆիլմերը դիտել ոչ թե պատվիրելուց անմիջապես հետո, այլ սահմանված որոշակի ժամերի դրանք ընտրելու եղանակով:

V. Թվայնացման ուղեցույցը

Գլուխ 1. Ներածություն

Սույն ուղեցույցը վերաբերում է հեռարձակման, հատկապես՝ հեռուստատեսային հեռարձակման թվայնացմանը: Բացատրվում են թվայնացման պլանավորման ընթացքում կարևորվող տարաբնույթ հիմնախնդիրներ: Ուղեցույցից կարող է օգտվել գործընթացի ցանկացած մասնակից, ներառյալ՝ օրենսդիրները, կանոնները կիրառող կարգավորողները, հեռարձակողները, լրատվամիջոցների մասնագետները կամ հեռարձակման ծառայություններից օգտվող քաղաքացիները:

Թվայնացումը շարունակական գործընթաց է, որը համապատասխան ժամկետներում ազդում է բոլոր պետությունների վրա. դա պայմանավորված է հեռահաղորդակցության հարցերով պատասխանատու համաշխարհային մարմնի՝ Հեռահաղորդակցության միջազգային միության (ՀՄՄ) որոշումներով:

Թվային հեռարձակումն ընձեռում է բազմաթիվ հնարավորություններ, որոնցից են ռադիոհաճախականությունների տիրույթում առավել մեծ թվով ալիքներ տեղավորելը և հեռարձակման ավելի բարձր որակ ապահովելը: Ուստի, թվայնացումը դրականորեն է ազդում լրատվամիջոցների ազատության վրա: Այնուհանդերձ, կարևոր է գործընթացի պատշաճ պլանավորումը, քանի որ հեռարձակման դաշտի նման հիմնարար փոփոխության բացասական հետևանքներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է հաղթահարել բազմաթիվ մարտահրավերներ:

Սույն ուղեցույցն օգնում է բացատրելու, թե ինչպես պետք է պլանավորել թվայնացման գործընթացը և ապահովել դրա դրական ազդեցությունը թե՛ լրատվամիջոցների ազդեցության, թե՛ լսարանին առաջարկվող ընտրության և որակի վրա:

1.1. Ինչո՞ւ թվայնացնել

Թվայնացնել նշանակում է այլ կերպ ուղարկել ազդանշանները, այլ կերպ «փաթեթավորել» հեռարձակման բովանդակությունն այն հաղորդելիս և այլ կերպ (և այլ սարքավորումներով) ընդունել և ապակոդավորել ազդանշանը: Թվային հեռուստատեսությունը կարող է անալոգայինից բավականին շատ ալիքներ տեղավորել՝ ազատելով տիրույթ, որը կարելի կլինի օգտագործել տարաբնույթ ծառայություններ, օրինակ՝ ստանդարտ կամ բարձր ճշտությամբ հեռուստատեսության ծառայություններ, անմալուխ լայնաշերտ կապի, տեղական հեռուստատեսության, անմալուխ տնային ցանցերի և այլ ծառայություններ մատուցելու համար:

Այսկերպ ստեղծվում են ազատ և բազմակարծիք զանգվածային լրատվամիջոցների գործունեության նորանոր հնարավորություններ: Լրատվամիջոցների ազատության տեսաակետից՝ նոր տեխնոլոգիան լսարանին հնարավորություն է ընձեռում որոնելու և ստանալու ավելի շատ տեղեկատվություն և գաղափարներ: Այն նաև կարող է հեռարձակողներին ընձեռել հանրությանը տեղեկատվություն տրամադրելու լրացուցիչ հնարավորություններ:

Նշվածին հասնելու համար, սակայն, թվայնացման գործընթացը պետք է հիմնված լինի լրատվամիջոցների այնպիսի օրենսդրության և քաղաքականության վրա, որոնցով կապահովվեն մարդու իրավունքների, այդ թվում՝ արտահայտվելու ազատության, լրատվամիջոցների ազատության և տեղեկատվության հասանելիության պահպանման և ամրապնդման համար անհրաժեշտ կարևորագույն երաշխիքները: Ազգային կառավարությունների և կարգավորող մարմինների կողմից որոշակի կանոններ և սկզբունքներ հաշվի չառնելու դեպքում մեծ է հեռուստատեսության թվայնացման բացասական

հետևանքների, օրինակ՝ պետության կամ այլ սուբյեկտների կողմից լրատվամիջոցների շուկայի մենաշնորհացման, լրատվամիջոցների բազմազանության նվազման, մշակութային և լեզվական բազմազանության և տեղեկատվության միջազգային հոսքերի նոր խոչընդոտների առաջացման ռիսկը:

Թվայնացման գործընթացը շարունակվում է ողջ աշխարհում: Հեռահաղորդակցության միջազգային միությունը նախանշել է 2015 թվականը՝ որպես անալոգային հեռուստատեսության հեռարձակման անջատման ժամկետայն տարածաշրջանում, որում ընդգրկված են Եվրոպան և Կենտրոնական Ասիայի որոշ մասը: Ուստի, թվայնացման անհրաժեշտությունը բխում է միջազգային իրավական պարտավորություններից (քանի որ աշխարհի գրեթե բոլոր պետություններն անդամակցում են Հեռահաղորդակցության միջազգային միությանը), սակայն թվայնացման կոնկրետ մեխանիզմների ընտրությունն առանձին պետությունների խնդիրն է՝ որոշակի սահմանված պարամետրերի շրջանակում:

1.2. Միջազգային իրավական վիճակը

Սույն ուղեցույցի հիմքում լրատվամիջոցների ազատության՝ Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) բազմաթիվ ակտերից բխող հիմնարար սկզբունքի ճանաչումն է: Հանրահայտ իրողություն է, որ ԵԱՀԿ-ն անկախ լրատվամիջոցները համարում է *«ազատ և բաց հասարակության, կառավարման հաշվետու համակարգի և մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների երաշխավորման կարևոր ու անհրաժեշտ նախադրյալ»*²:

² ԵԱՀԿ-ի մարդկային տարածաչափի խորհրդածողովի ԵԱՀԿ Մոսկվայի ժողովի հռչակագրի 26-րդ պարբերություն: 1991 թվականի հոկտեմբեր: Տե՛ս նաև ԵԱՀԿ-ի ժողովրդավարական հաստատությունների հարցերով փորձագետների Օսլոյի սեմինարի՝ ԵԱՀԿ խորհրդի զեկույցի II.26-րդ պարբերությունը: (1991 թվականի նոյեմբեր) /

ԵԱՀԿ մասնակից պետությունները տարբեր առիթներով վերահաստատել են, որ *«արտահայտվելու ազատությունը մարդու հիմնարար իրավունք է և ժողովրդավարական հասարակության կարևոր բաղադրիչ: Այս առումով, լրատվամիջոցների անկախությունը և բազմակարծությունը խիստ կարևոր են ազատ և բաց հասարակություն, ինչպես նաև՝ կառավարման հաշվետու համակարգ ունենալու տեսակետից»*: Բացի այդ, նրանք հանձնառել են երաշխավորել այս իրավունքը՝ որպես ԵԱՀԿ-ի ուղղորդիչ սկզբունք³:

Արտահայտվելու ազատության իրավունքի երաշխիքներ են ամրագրված Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում (ՄԻՀՀ), որը հաստատվել է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի բանաձևի տեսքով, ինչպես նաև՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում (ՔՔԻՄԴ), որը ԵԱՀԿ անդամ պետությունների համար պարտադիր իրավական համաձայնագիր է: Արտահայտվելու ազատությունը երաշխավորված է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով (ՄԻԵԿ), որը ստորագրվել է ԵԱՀԿ անդամ պետությունների մեծ մասի կողմից: Միջազգային մարմինները և դատարանները հստակորեն նշել են, որ արտահայտվելու և տեղեկատվության ազատությունը մարդու կարևորագույն իրավունքներից են: Կասկածից վեր է այն հանգամանքը, որ արտահայտվելու ազատությունը և լրատվամիջոցների ազատությունը փոխկապակցված են: Մարդու

Արտահայտվելու ազատությունը, տեղեկատվության ազատ հոսքը և լրատվամիջոցների ազատությունը. ԵԱՀԽ/ԵԱՀԿ հիմնադրույթներ, 1975-2007 թթ.: Հրապարակվել է http://www.osce.org/fom/item_11_30426.html կայքում:

³ ԵԱՀԽ Բուդապեշտի զագաթաժողովում 1994 թվականին ընդունված «Դեպի իրական գործընկերություն նոր դարաշրջանում» («Towards a Genuine Partnership in a New Era») փաստաթղթի 36-րդ պարբերություն: Տե՛ս նաև ԵԱՀԿ-ի 1999 թվականի Ստամբուլի զագաթաժողովի հռչակագրի 27-րդ պարբերությունը: / Արտահայտվելու ազատությունը, տեղեկատվության ազատ հոսքը և լրատվամիջոցների ազատությունը. ԵԱՀԽ/ԵԱՀԿ հիմնադրույթներ, 1975-2007 թթ.: Հրապարակվել է http://www.osce.org/fom/item_11_30426.html կայքում:

իրավունքների եվրոպական դատարանը վճռել է հետևյալ կերպ.

«Մամուլի ազատությունը հանրության համար քաղաքական առաջնորդների գաղափարների և մոտեցումների մասին կարծիք ձևավորելու և տեղեկանալու լավագույն միջոցներից է: Մասնավորապես, այն քաղաքական գործիչներին հնարավորություն է ընձեռում խորհելու հանրային կարծիքի մասին և արտահայտվելու հանրությանը հուզող հարցերի շուրջ: Այդպես, այն բոլորին հնարավորություն է ընձեռում մասնակցելու ազատ քաղաքական բանավեճին, որը ժողովրդավարական հասարակության հիմնարար նախադրյալներից է»⁴:

Զնայած որ ժողովրդավարական հասարակությունում կարելի է կարգավորել լրատվամիջոցների ազատությունը և նախատեսել դրա որոշ սահմաններ, այդ սահմանափակումները, ԵԱՀԿ հանձնառությունների համաձայն, պետք է ցանկացած դեպքում նախատեսված լինեն օրենքով և համահունչ լինեն միջազգային չափանիշներին⁵:

«Լրատվամիջոցների ազատությունը ներառում է երաշխիքներ հանրային, պետական, մասնավոր և համայնքային հեռուստատեսության՝ առավել ազդեցիկ զանգվածային լրատվամիջոցի համար: Հեռուստատեսության բնագավառում գոյություն ունեն միջազգային չափանիշներ, որոնք թվարկված են մի շարք ակտերում: Դրանցում ամրագրված են հեռարձակման ազատության հնարավոր սահմանափակումները, ինչպես նաև՝ արտոնագրման և հեռարձակման կարգավորման այլ ձևերի որոշ

⁴ Castells ընդդեմ Իսպանիայի, 24-ը ապրիլի, 1992 թվական, գանգատ թիվ 11798/85, 43-րդ պարբերություն:

⁵ Կոպենհագենի խորհրդաժողովում (ԵԱՀԿ-ի մարդկային տարածաչափի խորհրդաժողով, 1990 թվականի հունիս) ստորագրված փաստաթղթի (9.1) պարբերություն: ԵԱՀԿ-ի մարդկային տարածաչափի խորհրդաժողովի ԵԱՀԿ Մոսկվայի ժողովի հռչակագրի (26) պարբերություն: 1991 թվականի հոկտեմբեր / Արտահայտվելու ազատությունը, տեղեկատվության ազատ հոսքը և լրատվամիջոցների ազատությունը. ԵԱՀԿ/ԵԱՀԿ հիմնադրույթներ, 1975-2007 թթ.: Հրապարակվել է http://www.osce.org/fom/item_11_30426.html կայքում:

չափանիշներ»:

Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի գրասենյակը թվայնացման հարցին անդրադարձող առաջին միջազգային կառույցը չէ: Եվրոպական միությունը (ԵՄ), Եվրոպայի խորհուրդը, Հեռարձակման Եվրոպական միությունը (ՀԵՄ կամ EBU), Հեռահաղորդակցության միջազգային միությունը և այլք օժանդակում և ուղղորդում են այս բարդ գործընթացը⁶: Սույն ուղեցույցի հիմքում Միավորված ազգերի կազմակերպության և վերոհիշյալ միջազգային կազմակերպությունների կողմից սահմանված և ԵԱՀԿ մասնակից պետությունների նկատմամբ կիրառելի միջազգային չափանիշներն են: Բազմաթիվ անդամներ (2010 թվականի դրությամբ՝ 47 անդամ պետություն) ունեցող Եվրոպայի խորհուրդը մի շարք ոչ պարտադիր հանձնարարականներ է հրապարակել լրատվամիջոցների խնդիրների, այդ թվում՝ թվայնացման վերաբերյալ: ԵՄ-ն իրավասու է իր անդամ պետությունների համար պարտադիր իրավական ակտեր ընդունելու: Չնայած որ ԵՄ-ն ունի ընդամենը 27 անդամ, ԵՄ-ի իրավական ակտերը կիրառվում են որպես օրինակելի ակտեր այլ պետությունների կողմից կամ ներառվում են այլ պետությունների հետ ԵՄ-ի կողմից կնքվող համաձայնագրերում՝ որպես չափանիշներ:

⁶ Հաճախակի օգտվել ենք Եվրոպայի տեսալսողական ոլորտին վերաբերող իրավական տեղեկատվության «IRIS Merlin» տվյալների շտեմարանից, որը պատրաստվել է Ստրասբուրգում գործող Եվրոպայի տեսալսողական դիտարանի («European Audiovisual Observatory») կողմից: Տե՛ս նաև, օրինակ, <http://www.article19.org/pdfs/press/romania-submission-on-digital-switchover-standards.pdf> Ռումինիայի թվայնացման վերաբերյալ «Article 19» կազմակերպություն, Լոնդոն, 2008 թվական, ինդեքսի համարը՝ Law/2008/11/Romania:

1.3. Ընթացիկ իրավիճակը Եվրոպայում

Արդեն որոշ ժամանակ է, ինչ Եվրոպայում փորձ է արվում ներդնել թվային հեռարձակում: Թվային հեռուստատեսություն առաջին անգամ հեռարձակվել է Միացյալ Թագավորությունում 1998 թվականին և Իսպանիայում 2000 թվականին: Նշված երկու պետություններում միաժամանակ փորձարկվել են անվճար և վճարովի հեռարձակվող ալիքներ: Հեռարձակման ընկերությունները սուբսիդավորել են թվային ընդունիչները՝ հուսալով այդպես բավականաչափ հաճախորդների ներգրավել գործունեության այս ոլորտը շահութաբեր դարձնելու համար: Սպառողների ոչ բավարար հետաքրքրվածության, վճարովի արբանյակային հեռուստատեսության և այլ ծառայությունների մրցակցության պատճառով նշված նախաձեռնությունները ծախողվել են:

Ներկայումս մոտեցումները Եվրոպայում տարբերվում են սկզբնական շրջանի փորձերից, քանի որ առաջատարն այժմ կառավարությունն է, որն ընդունում է թվայնացման ծրագիր և սահմանում թվային անցման ժամանակացույց՝ այդպես մասնավոր և հանրային հեռարձակողներին, ինչպես նաև հեռուստադիտողներին պարտավորեցնելով իրականացնել փոփոխությունը: Թվայնացման շրջանակներում պետք է ապահովել, որ մարդիկ հարմարեցնեն կամ փոխարինեն իրենց հեռուստացույցները և տեսագրման տնային սարքավորումները՝ թվային ազդանշանը ստանալու համար: Առաջին նման անցումը կատարվել է Գերմանիայի մայրաքաղաք Բեռլինում 2002 թվականին: Հեռարձակումը թվայնացնող առաջին պետությունը Ֆինլանդիան էր՝ 2006 թվականին (գործընթացն ամբողջովին ավարտվեց 2007 թվականին): ԵՄ անդամ պետությունները հանձնառել են թվայնացումն ավարտել մինչև 2012 թվականը, նույնիսկ եթե պետություններից մի քանիսը (օրինակ՝ Հունաստանը)

կարող են խնդրել ժամկետի երկարաձգում մի քանի տարով: 2010 թվականի դրությամբ գործընթացն ամբողջովին ավարտվել է Գերմանիայում, Ղանիայում, Ֆինլանդիայում, Լյուքսեմբուրգում, Նիդեռլանդներում և Շվեդիայում: 2010 թվականի ընթացքում թվայնացումն ավարտին կհասցվի Ավստրիայում, Էստոնիայում, Լատվիայում, Մալթայում, Իսպանիայում և Սլովենիայում:

Անջատելով առկա անալոգային հեռարձակման համակարգը՝ կառավարությունները և ազգային կարգավորող մարմինները նոր հնարավորություններ են ընձեռում թվային ազդանշանի հեռարձակման համար՝ բնակչությանը տրամադրելով մատչելի տարբերակների ավելի մեծ ընտրություն:

Չնայած որ կասկածից վեր է այն հանգամանքը, որ ԵԱՀԿ մասնակից պետություններն անկաշկանդ կերպով իրավասու են կարգավորելու անցումը, նրանց կառավարությունները և կարգավորող մարմինները շարունակում են կրել միջազգային դաշնագրերով նախատեսված՝ արտահայտվելու ազատությունը և լրատվամիջոցների ազատությունը խթանելու, հարգելու և պաշտպանելու պարտավորությունը:

1.4. Ուղեցույցի բովանդակությունը և նպատակը

Սույն ուղեցույցում ընդգծված է, թե իրավական ինչ դրույթներ (գործող օրենքների փոփոխություններ, նոր օրենքներ կամ իրավական այլ ակտեր) և կարգավորիչ դաշտի ինչ միջամտություններ են անհրաժեշտ թվայնացումը հնարավոր դարձնելու և խրախուսելու համար, ինչպես նաև՝ թվայնացումը կառավարելու եղանակները: Ուղեցույցը չի անդրադառնում թվայնացմանն առնչվող տեխնիկական մանրամասներին կամ թվայնացման հետ կապված՝ հեղինակային իրավունքի խնդիրներին:

Ուղեցույցի մեջ վերլուծված են թվայնացման որոշ գործնական օրինակներ, ներկայացված են համապատասխան խորհուրդներ, հաջողված և չհաջողված փորձերից քաղված դասեր:

Ուղեցույցը հիմնականում վերաբերում է հեռուստատեսությանը, չնայած որ ընդհանուր հիմնախնդիրներից շատերը վերաբերում են թե՛ հեռուստատեսությանը, թե՛ ռադիոյին: Չայնային թվային հեռարձակումը Եվրոպայում ձևավորվել է 1980-ական թվականներին՝ նպատակ ունենալով ազգային և տեղական մակարդակներով փոխարինել անալոգային FM/AM հեռարձակումը: Անընդմեջ հեռարձակումներ իրականացվել են 1990-ականների կեսերից: Թվային ռադիոյի առնչությամբ կան յուրահատուկ հիմնախնդիրներ. անալոգային ռադիոընդունիչները հաճախ թանկ չարժեն, մարդիկ բազմաթիվ նման ընդունիչներ ունեն, և շատ քչերն են հետաքրքրված ավելի թանկ արժեցող թվային ընդունիչներով: Անալոգային ռադիոն արդեն իսկ ընտրության մեծ տեսականի է առաջարկում: Բացի այդ, ռադիոյի պարագայում թվայնացման միջոցով տիրույթի ազատումն ավելի խնդրահարույց և պակաս կարևոր է, քան հեռուստատեսության դեպքում:

Գլուխ 2. Ենթակառուցվածքի հիմնախնդիրներ. ինչպես խուսափել մենաշնորհացումից

Հաշվի առնելով բովանդակություն տրամադրողների և հաղորդման միջոցների տարաբնույթ հարաբերությունները թվային հեռարձակման դաշտում, ինչպես նաև հաղորդման թանկարժեք և բարդ միջոցների խոչընդոտ դառնալու հնարավորությունը՝ կարևոր է բացառել հեռարձակման շուկայի մենաշնորհացումը մի քանի հեռարձակողների կողմից: Օրենսդրության մեջ և կարգավորման գործում մեծ ուշադրություն պետք է դարձնել բազմակարծության և բազմազանության երաշխավորմանը:

Այս գլխում բացատրվում է, թե ինչ պետք է անեն օրենսդիր և կարգավորող մարմինները մենաշնորհացումից խուսափելու և հեռարձակողների միջև մրցակցությունը, ինչպես նաև ծրագրերի բազմակարծությունը և բազմազանությունը երաշխավորելու նպատակով:

2.1. Մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությունը և թվայնացումը

Ազատ մրցակությամբ շուկայական տնտեսություններում անհրաժեշտ է օրենսդրություն, որով մրցակցությունը կապշտպանվի՝ բացառելով թե՞ ընկերությունների միջև անօրինական համաձայնությունը, թե՞ մրցակցությունն աղավաղելու կարողունակ առանձին ընկերությունների՝ անարդար մրցակցության փորձերը: Նմանօրինակ օրենսդրությունը կոչվում է մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրություն, որի իրագործումը, որպես կանոն, ապահովվում է մրցակցությունը պաշտպանող անկախ մարմնի

կողմից: Մրցակցության օրենսդրության կիրառությունը և դրանից նախատեսվող հնարավոր բացառությունները տարբերվում են՝ կախված կոնկրետ բիզնեսի տեսակից և առաջարկի ու պահանջարկի մասով շուկայի կառուցվածքից:

Ի լրումն վերը նշված տարբերություններին՝ հատուկ կանոններ են նախատեսվում այն ոլորտների համար, որոնք, ելնելով օբյեկտիվ պատճառներից, պետք է արժանանան առանձնահատուկ վերաբերմունքի: Տարբերակված վերաբերմունքի պատճառներ սովորաբար ի հայտ են գալիս երկու իրավիճակներում՝ կա՛մ երբ հատուկ ենթակառուցվածքի (օրինակ՝ ցանցի) օգտագործման արդյունքում առկա է բնական մենաշնորհ, կա՛մ երբ նախկինում պետության կողմից տրամադրված ապրանքները կամ ծառայություններն առանձնահատուկ բնույթ ունեն: Նշվածի օրինակներ են էներգիան, ջուրը և հաղորդակցության ծառայությունները: Թվարկված ոլորտներում մրցակցության օրենսդրության հիմնական խնդիրը մրցակցության գոյությունը երաշխավորելն է: Այս հիմնարար ծառայությունը, սակայն, չի կարող մատուցվել, եթե սահմանված չեն առանձնահատուկ կանոններ: Մրցակցության օրենսդրության եզրութաբանությամբ՝ «հիմնական միջոց» կարող է լինել ցանցը կամ այլ ենթակառուցվածքը կամ գործունեություն ծավալելու հատուկ թույլտվություն (օրինակ՝ արտոնագիր) ստանալու անհրաժեշտությունը:

Իշխանությունները պետք է հնարավորինս ապահովեն մրցակցության պաշտպանությունը: Ազատականացված ծառայություններով շուկայական տնտեսությունների մեծ մասում մրցակցություն երաշխավորելու խնդիրը բաշխված է մրցակցությունը կարգավորող մարմնի և ոլորտը կարգավորող հատուկ մարմինների միջև: Կոնկրետ ոլորտը կարգավորող մարմնի հիմնական խնդիրներից է ապահովել ենթակառուցվածքի օգտագործման արդար և համահավասար պայմանների

սահմանումը: Ֆիքսված հեռախոսակապի ծառայություն մատուցողներին, օրինակ, պետք է թույլատրել մալուխների ցանցից օգտվել այնպիսի պայմաններով, որոնք նրանց թույլ կտան մրցունակ լինել՝ անկախ ցանցի սեփականության հանգամանքից: Եթե ցանցի սեփականատերը միաժամանակ նաև ծառայություն մատուցող է, ապա առանձնապես կարևոր է բացառել սեփականատիրոջ կողմից մրցակցության արգելափակումը: Այդ պատճառով չափազանց էական է ենթակառուցվածքի սեփականատերերին արգելել ծառայություն մատուցել: Դրա արդյունքում պետություններից շատերում վերացվել են կոմունալ ծառայությունների նախկին մենաշնորհները: Թվային հեռարձակման համատեքստում դա նշանակում է, որ հաղորդման հարթակների սեփականատերերը չեն կարող միաժամանակ նաև բովանդակություն տրամադրողներ լինել:

Թվայնացումը սկզբնական շրջանում հանգեցնում է կենտրոնացման ռիսկերի, որոնք անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրության շրջանակներում: Պատճառն այն է, որ հաղորդման միջոցները սովորաբար սակավաթիվ են՝ պայմանավորված բարձր ինքնարժեքով և դժվարություններով: Նոր տեխնոլոգիայի պարագայում հեռարձակման բովանդակություն տրամադրողների համար, թերևս, ավելի դժվար է հաղորդման միջոցներ կազմակերպելը: Կենտրոնացման բացառման վերաբերյալ օրենսդրությունը, հատկապես հեռարձակման բնագավառում, բազմաթիվ նպատակներ է հետապնդում, մասնավորապես՝ բազմազանության պահպանում, ինչպես նաև՝ մշակութային և գործարար նպատակների իրագործում:

Ֆրանսիան այն պետություններից է, որտեղ մեծապես կարևորվում է ազգային՝ ֆրանսիական մշակույթի պահպանության նպատակը:

Ինչ վերաբերում է ծրագրեր և տեսակետներ ներկայացնելուն, ապա կարծիքների բազմատեսակությունը երաշխավորում է բազմակարծությունը և բազմազանությունը: Չնայած ավելորդ կենտրոնացման դեմ պայքարելու կարևորությանը՝ երբեմն անհրաժեշտ է թույլատրել կենտրոնացման որոշ մակարդակ՝ այդպիսի ապահովելու կենսունակ ընկերությունների գոյությունը: Դրան զուգահեռ պետք է նախատեսել տեսակետների բազմազանության երաշխիքներ: Մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությունը, որպես կանոն, գործում է այն պայմանով, որ ձեռնարկությունների ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն հանրային գերակա շահի, օրինակ՝ բազմակարծության պաշտպանության պատճառի առկայության դեպքում:

Բազմաթիվ պետություններում հեռարձակման ոլորտում կենտրոնացման խնդիրները դիտարկվում են երկու առանձին համակարգերի և կարգավորող մարմինների՝ մի կողմից՝ կենտրոնացման և մրցակցության հարցերով զբաղվող համակարգերի, իսկ մյուս կողմից՝ հեռարձակման համակարգերի կողմից:

Թվային դարաշրջանում կարող է առաջգալ լրատվամիջոցների կենտրոնացման թվաքանակի հնարավոր սահմանափակումների հարցում առավել ձկուն լինելու անհրաժեշտություն՝ լրատվամիջոցների վերաբերյալ օրենսդրության սահմանված տոկոսային կանոնների փոխարեն սահմանելու կոնկրետ դեպքերի համար նախատեսված առավել ձկուն կանոններ, ինչպես հաճախ արվում է մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրության պարագայում⁷:

⁷ M. Arino “Digital war and peace: Regulation and Competition in European Digital Broadcasting” European Public Law 2004 Vol. 10. Issue 1, էջեր 135-160:

2.2. Հաղորդման միջոցների հասանելիությունը

Մենաշնորհացունը կարող է խնդիրներ առաջացնել ոչ միայն ծրագրեր տրամադրողի, այլև ծառայություններ մատուցողի մակարդակով: Ցանցում ծառայություն մատուցող մեկից ավելի սուբյեկտներ ունենալը մրցակցության տեսակետից ավելի ցանկալի է: Այնուհանդերձ, դա իրագործելը կարող է դժվար լինել հատկապես փոքր պետություններում, ընդ որում՝ ծառայություն մատուցող մեկից ավելի սուբյեկտներ ունենալը կարող է աննպատակահարմար լինել նաև այլ պատճառներով, օրինակ՝ չափազանց շատ ենթակառուցվածք տեղադրելու առումով: Հասանելիության մասին նորմերով պետք է երաշխավորել, որ ցանցի միայն մեկ օպերատոր ունենալը խնդիրներ չառաջացնի: Միևնույն ժամանակ, պետք է հնարավորության դեպքում քաջալերել մրցակցությունը:

Թվայնացման ռազմավարության կարևոր բաղադրիչներից պետք է լինեն օպերատորների միջև համագործակցությունը խթանելը և փոխգործունակությունն ապահովելը: Այլոց համար պետք է սահմանել ենթակառուցվածքի հասանելիությունը թույլատրող իրավական պարտավորություններ:

Հասանելիության վերաբերյալ ԵՄ դիրեկտիվի⁸ մեջ ընդգծվում է, որ բաց և մրցակցային շուկայում չպետք է լինեն այնպիսի սահմանափակումներ, որոնք ընկերություններին կգրկեն հասանելիության և փոխկապակցման մասին պայմանագրեր, այդ թվում՝ անդրսահմանային պայմանագրեր բանակցելու հնարավորությունից: Հասանելիության վերաբերյալ ներկայացվող

⁸ Թիվ 2002/19/EC դիրեկտիվ էլեկտրոնային հեռահաղորդակցության ցանցերի և հարակից միջոցների հասանելիության և փոխկապակցման վերաբերյալ («Հասանելիության վերաբերյալ դիրեկտիվ») թիվ 2009/140/EC դիրեկտիվում դրանում կատարված փոփոխություններով հանդերձ:

Մարմինների թվաքանակը վճռորոշ չէ: Գերմանիայում, օրինակ, առկա է մեկ մարմին, որում ապահովված է ներքին բազմազանությունը, այսինքն՝ մեկ մարմնի ներսում գոյություն ունեն տարբեր բաժիններ, որոնք զբաղվում են տարբեր խնդիրներով և գործում են միմյանցից անջատ, չնայած որ մտնում են միևնույն կառույցի մեջ: Նման պրակտիկա այլ պետություններում չկա:

Բոլոր բարեխիղճ հայտերը սկզբունքորեն պետք է բավարարվեն առևտրային հիմունքներով: Կողմերը կարող են սահմանել պայմանները, սակայն բանակցային ուժերի միջև էական տարբերությունների առկայության դեպքում, հատկապես եթե որոշ ընկերություններ կախված են այլոց ենթակառուցվածքից, պետք է լինեն կարգավորող դաշտ և կարգավորման անկախ մարմին, որպեսզի շուկան գործի: ԵՄ կանոնները կարող են որպես օրինակ ծառայել նաև ԵՄ անդամ չհանդիսացող պետությունների համար:

Ֆրանսիայում այս բնագավառում իրավասու են և՛ տեսալսողական ոլորտը կարգավորող մարմինը՝ «Conseil Supérieur de l'Audiovisuel»-ը («CSA»), և՛ մրցակցության ոլորտի լիազորված մարմինը: Վերջինս տեսալսողական ընկերության առնչությամբ ծագող խնդրի պարագայում դիմում է CSA-ին, որը պարտավոր է մեկ ամսվա ընթացքում ներկայացնել իր եզրակացությունը: Նույնիսկ այն դեպքերում, երբ CSA-ը ֆորմալ առումով նման դերակատարում չունի, այն կարող է այդ մասին տեղեկացնել մրցակցության ոլորտի լիազորված մարմնին: Մեկ մարմինը պարտավոր չէ որպես հիմք ընդունել մյուսի կարծիքը, քանի որ նրանք տարբեր հանգամանքներ են ուսումնասիրում: Անգամ հնարավոր է, որ նրանցից մեկը թույլատրի այն, ինչ մյուսն արգելում է:

Այնուհանդերձ, նրանց անհրաժեշտ է խորհրդակցել միմյանց հետ, և մեկի որոշումը կարող է մյուսի որոշման վրա ազդող էական գործոն լինել: Պրակտիկայում հեշտ չէ հասկանալ դրա իրազործման մեխանիզմը, քանի որ մրցակցության ոլորտի լիազորված մարմինը մինչև 2008 թվականի օգոստոս տեսալսողական ընկերությունների մասով լիազորություններ չուներ: Իրավիճակը փոխվեց թվայնացման լույսի ներքո, երբ սկսեց մեծանալ հեռարձակման բովանդակության տիրույթից դուրս տեխնոլոգիաների և մրցակցության խնդիրների զուգամիտման կարևորությունը¹:

Հասանելիություն տրամադրել նշանակում է ապահովել, որ կարգավորող մարմիններն իրավունք ունենան փոխկապակցման միջոցով իրենց ցանցի հասանելիությունն ապահովելու պարտավորություն սահմանել այն ընկերությունների համար, որոնք վերահսկում են վերջնական օգտագործողների համար հասանելիությունը, այսինքն՝ տներ մտնող մալուխները կամ տեղադրված այլ միջոցները, հեռարձակումը տեսնելու կամ լսելու կամ հաղորդակցության այլ միջոցներից օգտվելու համար գործածվող ընդունիչ սարքավորումները: Հասանելիության վերաբերյալ ԵՄ դիրեկտիվի մեջ նշվում է, մասնավորապես, թվային ռադիոյի և հեռուստատեսության հեռարձակումը⁹: Այդ դրույթները հասցեագրված են ծառայություն մատուցող այն սուբյեկտներին, որոնք վերահսկում են ծառայություն մատուցելու համար կենսական կարևորություն ունեցող միջոցը: Թվային հեռարձակման պարագայում դա հարթակի օպերատորն է, որն էլ վերահսկում է հաղորդման միջոցները:

⁹ Հասանելիության վերաբերյալ թիվ 2002/19/EC դիրեկտիվի 5.1(բ) հոդված և 6-րդ հոդված, ինչպես նաև՝ 1-ին հավելվածի II մաս:

Հաշվի առնելով թվային հաղորդման բարդությունը և ինքնարժեքը՝ հավանական է, որ կլինեն գերիշխող ընկերություններ, և կարգավորող մարմինը կարևոր դեր կունենա՝ ապահովելու հասանելիության վերաբերյալ կանոնների պահպանումը: Հաղորդակցության կարգավորման բնագավառում հասանելիության վերաբերյալ կանոնները պետք է պահպանվեն և թվային միջավայրի համար բարելավվեն՝ տարածվելով նոր մուտքակետերի նկատմամբ¹⁰:

Հեռահաղորդակցության ոլորտում գոյություն ունեն ցանցերի հասանելիության ապահովման նախադեպեր և փորձ: Հիմնարար կանոնային, որ ընկերությունները պետք է փորձեն համաձայնության հասնել: Դրա անհնարինության դեպքում միայն պետք է կարգավորող մարմինը միջամտի: Թվային հեռարձակման ոլորտի իրավիճակը հեռահաղորդակցության ոլորտի իրավիճակին նման է նրանով, որ հաղորդման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքը թանկ արժե, և առևտրային, կազմակերպատեսիլական կամ բնապահպանական տեսակետից նպատակահարմար չէր լինի, որ ծառայություն մատուցողներից յուրաքանչյուրն ունենար սեփական ենթակառուցվածք: **Կարգավորողը (մրցակցությունը կարգավորողը կամ կոնկրետ ոլորտի կարգավորողը) պետք է ապահովի թվային հեռարձակման ենթակառուցվածքի արդարացի հասանելիությունը:**

Շուկայի ցանկալի վիճակն առանց մեծ դժվարության ապահովելու նպատակով կարգավորող մարմինը կամ պետությունը կարող է գայթակղվել՝ ուղղակիորեն սահմանելու ցանցից օգտվելու գները և պայմանները: Այնուամենայնիվ, դա կլինե՞ր ավելորդ միջամտություն ազատ շուկային, և ազատ շուկային բնորոշ օգուտները, օրինակ՝ մրցունակ գները և ավելի բարձր որակը,

¹⁰ Տե՛ս քննարկումը «EBU Contribution to the European Commission call for input on the forthcoming review of the EU regulatory framework for electronic communication and services» փաստաթղթում, 30.1.2006 DAJ/ACB/mtp/jev:

տվյալ դեպքում հնարավոր չէր լինի քաղել: Գները և պայմանները պետք է սահմանվեն շուկայի կողմից, իսկ կարգավորող մարմինը պետք է միջամտի միայն շուկայի անկարողության դեպքում:

Սկզբնական շրջանում, երբ թվային հեռարձակումը նոր է, կարգավորողները մեծ պատասխանատվություն են կրում, քանզի շուկայում չկան որոշակի պայմաններ, որոնք կարելի կլինեն պահպանել: Անհրաժեշտ է սերտ համագործակցություն ոլորտի տարբեր դերակատարների միջև: Իմաստ չունի կասեցնել հաղորդման ցանցերի ընթացող մասնավորեցումը: Փոխարենը, մասնավոր նոր կառույցները պետք է հասկանան, որ իրենց կողմից սահմանվող գները կամ պայմանները պետք է ողջամիտ լինեն: Եթե հեռարձակողները չեն կարողանում ստանալ ողջամիտ պայմաներով ենթակառուցվածքից օգտվելու՝ հասանելիության իրավունք, ապա թվայնացման հետևանքով կարող են ընդլայնման փոխարեն սահմանափակվել բազմակարծությունը և բազմազանությունը: Մասնավորապես՝ թվային միջավայրում հեռարձակումը կարգավորման տեսակետից այդ հանգամանքով է նման հեռահաղորդակցությանը: Ի տարբերություն անալոգային հեռարձակման, որի համար անհրաժեշտ սարքավորումները համեմատաբար էժան և պարզ են, թվային միջավայրում ծառայություններ մատուցողները և հեռարձակողները գործ են ունենալու հաղորդման միջոցներ տրամադրող սակավաթիվ սուբյեկտների հետ:

ԵՄ դիրեկտիվները կարելի է համարել օրենսդրության բովանդակության մշակման օգտակար ուղենիշներ, քանի որ դրանցում արտացոլված է հնարավոր խնդիրների լուծման ժամանակակից ձևերից մեկը: Նմանատիպ օրենսդրություն է գործում ԵՄ անդամ չհանդիսացող բազմաթիվ պետություններում, որոնք անդամակցում են ԵԱՀԿ-ին: Թվայնացումն իրականացրած պետություններում խնդիրը տարբեր լուծումներ է ստացել, սակայն

Եվրոպական բոլոր այդ երկրները պարտավոր են առաջնորդվել ԵՄ դիրեկտիվներով, որոնց պետք է համապատասխանի նրանց ազգային օրենսդրությունը:

2.3. Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականները լրատվամիջոցների բազմազանության վերաբերյալ

Թվայնացումը պլանավորելիս կառավարությունների և կարգավորող մարմինների օրակարգում կարևոր տեղ պետք է զբաղեցնեն կենտրոնացման խնդիրները, քանի որ հակառակ պարագայում առկա է թվայնացման հետևանքով ընկերությունների միաձուլման, փոքր ընկերությունների վերացման և ընդհանուր առմամբ ընտրության սահմանափակման ռիսկեր:

Եվրոպայի խորհուրդը եվրոպական այն կառույցն է, որը հրապարակել է լրատվամիջոցների և թվայնացման վերաբերյալ կոնկրետ հանձնարարականներ: Այն Տխորհուրդ է տալիս անդամ պետություններին՝ ունենալ կարգավորիչ այնպիսի ակտեր, որոնցով կսահմանափակվի լրատվամիջոցների սեփականության կենտրոնացումը, և փոխլրացնող միջոցառումներ, որոնք պետությունը կարող է կիրառել բազմազանությունը մեծացնելու նպատակով: Եվրոպայի խորհուրդը նաև առաջարկել է հանրային հեռարձակումը կատարելագործող միջոցառումներ, որոնցով հնարավոր կլինի էապես հակակշռել լրատվամիջոցների մասնավոր դաշտում կենտրոնացումը¹¹: Այդօրինակ միջոցառումներ թվարկված են բազմաթիվ ակտերում: Դրանք վերլուծված են Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի ընդունած՝ «Լրատվամիջոցների

¹¹ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

կենտրոնացման համատեքստում ժողովրդավարության մեջ լրատվամիջոցների դերի պաշտպանության վերաբերյալ հռչակագրում» և «Լրատվամիջոցների բազմակարծության և լրատվամիջոցների բովանդակության բազմազանության վերաբերյալ հանձնարարականում» (ընդունվել է 2007 թվականի հունվարի 31-ին):

Հռչակագրում նշվում է, որ գլոբալացման և կենտրոնացման արդյունքում լրատվամիջոցների «լանդշաֆտը» փոխվում է: Դա դրական երևույթ է, քանզի բարձրացնում է շուկայի արդյունավետությունը, բովանդակությունը համապատասխանեցնում սպառողների ակնկալիքներին և խթանում նոր աշխատատեղերի ստեղծումը: Այնուամենայնիվ, այն նաև մարտահրավերներ է առաջադրում. փոքր շուկաներում այն կարող է սասանել լրատվամիջոցների բազմազանությունը, ալիքների բազմակիությունը և հանրային բանավեճի տարածքների գոյությունը: Լրատվամիջոցների մի քանի սեփականատերեր դրանց կենտրոնացման արդյունքում կարող են վերահսկողություն հաստատել հանրային բանավեճի օրակարգի նկատմամբ: Այսպիսով, Հռչակագրում ընդգծվում է լրատվամիջոցների նկատմամբ վերահսկողությունը քաղաքական իշխանության իրականացումից տարանջատելու ցանկալիությունը: Ընդգծվում է կարգավորման պատշաճ միջոցառումներով լրատվամիջոցների սեփականության թափանցիկությունն ապահովելու կարևորությունը, ինչպես նաև՝ այն հանգամանքը, որ համարժեք սարքավորումներով և ֆինանսներով ապահովված լինելու դեպքում հանրային հեռարձակումը կարող է հակակշռել լրատվամիջոցների դաշտում ավելորդ կենտրոնացվածության բացասական հետևանքները: Շահույթի նպատակ չհետապնդող լրատվամիջոցների զարգացումը խրախուսող քաղաքականությամբ նույնպես կարելի է խթանել տեսակետների բազմազանությունը:

Հանձնարարականում վերահաստատվում է, որ լրատվամիջոցները ժողովրդավարական հասարակության գործառույթի կարևոր բաղադրիչներ են, քանի որ դրանք խթանում են հանրային բանավեճը, քաղաքական բազմակարծությունը և բազմատեսակ կարծիքների մասին տեղեկացվածությունը: Անդամ պետություններին խորհուրդ է տրվում դիտարկել ազգային օրենսդրության կամ պրակտիկայի մեջ մի շարք միջոցառումներ նախատեսելու նպատակահարմարությունը: Այդ միջոցառումները տարբեր են՝ սեփականության կարգավորման կանոններից մինչև հեռարձակման արտոնագրերի բաշխման կանոններ և պարտադիր պարունակության/պարտադիր առաջարկի պարտավորություններ:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ R(99)1 հանձնարարականն ավելի վաղ անդրադարձել է հեռարձակման կենտրոնացման այնպիսի հնարավոր զարգացումների խնդրին, որոնք կարող են վտանգել լրատվամիջոցների բազմակարծությունը: Առաջարկվել է համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկել. օրինակ՝ լրատվամիջոցների ոլորտում ստեղծել հատուկ մարմիններ, որոնք իրավասու կլինեն անհրաժեշտության դեպքում քայլեր ձեռնարկելու շուկայում կենտրոնացվածության երևույթների դեմ: Նմանապես, (2003)9 հանձնարարականում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին կոչ էր արվում սահմանել լրատվամիջոցների սեփականության կենտրոնացումը սահմանափակող կանոններ¹²:

Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1636 (2008) բանաձևով նախատեսվում է, որ լրատվամիջոցների սեփականության և լրատվամիջոցների նկատմամբ տնտեսական ազդեցության թափանցիկությունը **ժողովրդավարական**

¹² (2003)9 հանձնարարականի հավելվածի 18-րդ կետ:

հասարակությունում լրատվամիջոցների վիճակի ցուցանիշներից է: Տեքստում նշվում է, որ «օրենսդրության պահանջները պետք է կիրարկել լրատվամիջոցների դաշտում մենաշնորհներ ունեցող և շուկայում գերիշխող դիրք զբաղեցնող լրատվամիջոցների նկատմամբ: Բացի այդ, կոնկրետ պոզիտիվ միջոցառումներ պետք է իրականացնել լրատվամիջոցներում բազմակարծություն խթանելու ուղղությամբ»¹³:

2.4. Կենտրոնացումը

Ինչպես հեռահաղորդակցության ազատականացման, այնպես էլ թվայնացման պարագայում ծախսերը կրողներն իրավասու են որոշ չափով այդպես վարվելու, որպեսզի մյուսներն ի վիճակի լինեն մրցել իրենց հետ: Դա, բնականաբար, իշխանություններին ստիպում է որոնել «ոսկե միջինը» համագործակցությունը թույլատրելու և հատուկ իրավունքներ վերապահելու միջև: Կենտրոնացման խնդիրները դիտարկելիս պետք է հաշվի առնել առանձնահատուկ այնպիսի կարիքներ, ինչպիսիքներից է ենթակառուցվածքի մեջ մեծ ներդրումներ անելու անհրաժեշտությունը: Հնարավոր է, որ ընկերությունների սնանկացումը կանխելու միակ միջոցը որոշակի կենտրոնացում թույլատրելն է¹⁴: Եթե կենտրոնացման կամ միաձուլման մասով կանոնները չափազանց խիստ են, ապա հնարավոր է, որ թվայնացումն արդյունքում ֆինանսապես մատչելի չի լինի մասնակից սուբյեկտներին: Այնուամենայնիվ, կանոնները մեղմելու մասին պետք է նախապես զգուշորեն մտածել, քանի որ մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրության խնդիրը սպառողների

¹³ 8.18 կետ: Տե՛ս <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ERES1636.htm#1>

¹⁴ Տե՛ս Առաջին ատյանի եվրոպական դատարանի T-158/00 գործի վերլուծությունը:

շահերի պաշտպանությունն է:

Հեռարձակման շուկայի տարբեր հատվածներում, ինչպիսին է, օրինակ, անալոգային վճարովի հեռուստատեսությունը, առկա են կենտրոնացման օրինակներ: Թվայնացման արդյունքում փոխվում է լրատվամիջոցների ծառայությունների «սպառման» ձևը. վերջինս առավելապես նմանեցվում է հաղորդակցության այլ ծառայություններին: Կենտրոնացումը և կարգավորիչ հնարավոր միջամտությունները դիտարկելիս կարևորվում է շուկայի սահմանումը: Էական հարցերից է այն, թե արդյոք վճարովի հեռուստատեսությունը և անվճար հեռարձակումը համարվում են մեկ շուկա: Չնայած որ արտադրանքը նույնն է, պայմանները տարբեր են: Մինչ օրս շուկաները սովորաբար տարբերվում են, սակայն հնարավոր է, որ անհրաժեշտ լինի փոխել դա: Թվային հեռուստատեսությունը, սովորական հեռուստատեսությունից ավելին, բարդ ոլորտ է, որում էական են անդառնալի ծախսերը, օլիգոպոլիստական միտումները, ինչպես նաև հատուկ ենթակառուցվածքի և խոչընդոտների հաղթահարման տարաբնույթ միջոցների անհրաժեշտությունը:

Հարթակի օպերատորներն իրավասու են վերահսկելու սպառողների սարքերը և կատարելու նրանց տեխնոլոգիայի ընտրությունը: Այլ կերպ ասած, առկա են շուկայի ձախողման լուրջ գործոններ¹⁵: **Փոխգործունակության և հասանելիության կանոններով կարելի է պայքարել բացասական այդ միտումների դեմ, սակայն հնարավոր չէ խուսափել կենտրոնացումից:** Հարթակները մրցում են համեմատաբար սահմանափակ բովանդակության համար, և կարող են անհրաժեշտ լինել և մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությամբ թույլատրվել բացառիկության պայմանագրեր¹⁶

¹⁵ M. Arino “Digital war and peace: Regulation and Competition in European Digital Broadcasting” European Public Law 2004 Vol. 10 Issue 1, էջեր 135-160, էջեր 137-138:

¹⁶ Եվրոպական միության գործառնայթի վերաբերյալ համաձայնագրի 101-րդ (նախկին 81-րդ) կետ, ինչպես նաև ընկերությունների միջև պայմանավորվածությունների կամ

(որոշակի պայմաններում)¹⁷: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է մշտապես դիտարկել շուկայում կենտրոնացումների և մուտքի խոչընդոտների երևույթները:

Կենտրոնացման բացասական հետևանքների դեմ պայքարելու համար անհրաժեշտ է կարգավորիչ միջամտություն, որը չպետք է սահմանափակվի շուկայի կառուցվածքի բնական հետևանքները վերացնելով: «Փաստից հետո» կարգավորելը միշտ հղի է որոշակի ռիսկով, քանի որ հնարավոր է, որ կարգավորմամբ հնարավոր չլինի շտկել իրավիճակը¹⁸: Նման դեպքերում անհրաժեշտ կլինի ոլորտին բնորոշ նախնական կարգավորում: Աղբյուրների բազմակիությունը չի երաշխավորում բազմակարծությունը, եթե նրանք բոլորը միևնույն բովանդակությունն են ցուցադրում: Հաշվի առնելով, որ մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությունը պաշտպանում է մրցակցությունը, բայց ոչ՝ մրցակիցներին, մեկը պաշտպանված չի լինի, եթե կլինի մյուսը՝ ֆինանսապես ավելի ուժեղ, լսելի ձայնով, որն օժանդակության կարիք չի ունենա, այլ կկարողանա առանց օժանդակության տրամադրել իր ծառայությունը կամ արտադրանքը: Եթե սուբյեկտները (ընկերությունները) բազմաթիվ են, ապա դա սովորաբար մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրության իմաստով բավարար է համարվում, քանի որ ենթադրվում է, թե շուկան կորոշի նրանց կողմից տրամադրվելիք արտադրանքները, և սպառողները կունենան ընտրություն: Մրցակցության վերաբերյալ ավանդական օրենսդրությունը չի անդրադառնում այն իրավիճակներին, որոնցում կարող է լինել մրցակցություն բազմաթիվ սուբյեկտների միջև, սակայն նրանց կողմից առաջարկվող արտադրանքը հիմնականում կլինի նույնը: Այդ պատճառով է, որ հեռարձակումը կարգավորվում է հատուկ

համաձայնեցված գործելակերպի արգելքից բացառությունները:

¹⁷ M. Arino "Digital war and peace: Regulation and Competition in European Digital Broadcasting" *European Public Law* 2004 Vol. 10 Issue 1, էջեր 135-160, էջեր 139-141:

¹⁸ Նույն տեղը, էջեր 143-144:

մարմինների կողմից, հատուկ կանոններով, որոնց համաձայն կարող են հաշվի առնվել նաև բովանդակության խնդիրները: Թվայնացման գործընթացում խիստ կարևոր է հասկանալ կարգավորիչ տարբեր միջամտությունների իրական ազդեցությունը¹⁹:

2.5. Հեռարձակողների ընտրությունը

Թվային հեռարձակման արտոնագրման կարևոր սկզբունքներից է այն, որ հաղորդման միջոցի (հարթակի) արտոնագրումը պետք է անջատ լինի ծրագրային բովանդակության արտոնագրման գործընթացից: Թվային մուլտիպլեքսների, հատկապես անվճար հեռարձակվող (սոցիալական) փաթեթի մեջ ներառվելիք հեռարձակողների ընտրության կարգը պետք է լինի թափանցիկ և բաց:

Տեղեկատվության հասանելիության և անհավասարության կրճատման օգուտներն ի հայտ են գալիս ոչ ինքնաբերաբար կամ միայն բազմաթիվ ալիքներ ունենալու միջոցով: Կարևոր է ապահովել իրական բազմազանություն: Այս հանգամանքը պետք է մտապահել հեռարձակման մուլտիպլեքսների բովանդակությունը (այսինքն՝ մուլտիպլեքսում ներառվելիք ալիքները) որոշելիս: Հանրային հեռարձակման առանցքային դերակատարումը չի փոխվում: Թվային հեռարձակման զարգացած շուկայի պարագայում հեռուստադիտողներն ավելի նման են ավանդական սպառողներին. այստեղ հեռարձակումը կարող է առավել մեծ չափով պայմանավորվել հեռուստադիտողների պահանջներով՝ միաժամանակ ավելացնելով ընտրության և բազմազանության հնարավորությունները:

¹⁹ Նույն տեղը, էջեր 143-144 և 157-158:

Միևնույն ժամանակ, եթե ծառայություն մատուցողներից մեկը գերիշխող դիրք է ձեռք բերում, ապա առաջանում է մենաշնորհացման վերը նշված վտանգը: Մյուսների մուտքի խոչընդոտները կարող են էական լինել՝ պայմանավորված թե՛ ենթակառուցվածքի ինքնարժեքով, թե՛ որոշակի օպերատորի (տվյալ դեպքում՝ հեռարձակողի) հետ տեխնիկական միջոցներով, պայմանագրի դրույթներով կամ ծրագրերի նախընտրությամբ սպառողների կապակցվածության պատճառով: Արդյունքում կարող է նվազել լրատվամիջոցների դաշտում առկա «ծայների» թիվը: Եթե հեռարձակողները չեն կարողանում օգտվել հաղորդման միջոցներից, ապա նրանք հասանելի չեն դառնում հեռուստադիտողի համար, և օպերատորների միջև ընտրության հնարավորությամբ հաղորդման իրական շուկա ունենալու համար կարող է որոշ ժամանակ պահանջվել:

Կարգավորողները պետք է բացահայտեն այն իրավիճակները, որոնցում թվային հեռարձակումը կարող է ստեղծել հակամրցակցային մենաշնորհային իրավիճակ, որը շատ բարդ է, քանի որ թվային հեռարձակում նախաձեռնելու համար սովորաբար անհրաժեշտ է լինում խթաններ կամ շարժառիթներ տրամադրել և չարգելակել նորարարությունը²⁰: **Եթե արդեն իսկ գոյություն ունեն մենաշնորհների և գերիշխող դիրքի հիմնախնդիրներ, ապա թվայնացման պարագայում դրանք կարող են խորանալ: Նման հարցերին անհրաժեշտ է անհապաղ անդրադառնալ:**

²⁰ Իտալիայում այսպես կոչված Չասպարիի օրենքով (2004 թվականի մայիսի 3-ի թիվ 112 օրենք) նախատեսվում էր, որ թվային փորձնական արտոնագրերի կարող են դիմել միայն գոյություն ունեցող հեռարձակողները, և անպլուզային հաճախականությունները վերադարձնելու ֆորմալ պարտավորություն սահմանված չէր: 2005 թվականի դեկտեմբերին արտոնագրվել են հինգ մուլտիպլեքսներ, RAI-ը և մեկ առևտրային հեռարձակող՝ պայմանով, որ մեկից ավելի թվային արտոնագիր ունեցող ցանկացած օպերատոր պարտավոր է թողունակության 40%-ը հասանելի դարձնել բովանդակություն տրամադրող անկախ սուբյեկտներին:

Թվային բնագավառում էլ ավելի են կարևորվում սեփականության, ինչպես նաև բացահայտման հարակից կանոնները, որոնք մշակվել են լրատվամիջոցների կենտրոնացումը սահմանափակելու նպատակով: Սեփականության բացահայտման մասին բավարար օրենսդրություն և թափանցիկության համարժեք մակարդակ չունեցող պետություններում առկա է բազմակարծության պակասի լուրջ ռիսկ: Հեռարձակման ոլորտի մշված խնդիրները պետք է լուծվեն թվայնացման ծրագրերի մշակմանը զուգահեռ:

Միայն մրցակցության կանոնները կարող են բավարար չլինել թվային հեռուստատեսության բնագավառում մշակութային բազմազանություն և լրատվամիջոցների բազմակարծություն ապահովելու համար: Դա կրկին վկայում է այն մասին, թե որքան կարևոր է, որ կոնկրետ ոլորտը կարգավորող մարմինը հսկի թվային հեռարձակման շուկայի մասնակիցների համար նախատեսված պարտավորությունները, որպեսզի մենաշնորհացումը հասցվի

Որպես օրինակ՝ կարելի է մշել Իսպանիայի թվային հեռուստատեսության շուկայում տեղի ունեցած միաձուլումը: Իշխանությունները դիտարկել էին շուկայի, բայց ոչ՝ լրատվամիջոցների ուժը, այսինքն՝ լրատվամիջոցների նկատմամբ վերահսկողության հանգամանքը: Հաշվի էին առնվել սպառողների, բայց ոչ՝ քաղաքացիների շահերը, և վերջիններս դիտարկվել էին միայն որպես սպառողներ: Նման իրավիճակում, ինչպես արդեն բացատրվեց, ի հայտ են գալիս հեռարձակման յուրահատկությունները,

նվազագույնի: **Բովանդակության խնդիրներն անհրաժեշտ է դիտարկել հաղորդման խնդիրներից առանձին, սակայն պետության կողմից ընտրված որոշակի օրենսդրության և քաղաքականության շրջանակում ցանկալի համարվող բովանդակության համար պետք**

այսինքն՝ կարևոր է ոչ միայն ծառայություն մատուցողների թվաքանակը, այլ նաև՝ բովանդակությունը, որը ոչ ամբողջությամբ էր հաշվի առնվել Իսպանիայի պարագայում:

Ֆրանսիայի օրենսդրության արդեն նշված փոփոխությունը, որով մրցակցության լիազոր մարմիններին թույլատրվել էր ուսումնասիրել միաձուլումները հեռարձակման ոլորտում, նույնպես վկայում է այն մասին, թե կարգավորիչ տարբեր կանոնները, որոնց կիրառության համար պատասխանատու էին կարգավորող տարբեր մարմիններ, ինչպես են փոխգործակցում թվային լրատվամիջոցների դաշտում:

Է հասանելի լինեն հաղորդման միջոցները: Փոքրամասնությունների համար հեռարձակման, հանրային հեռարձակման կամ նմանատիպ այլ դեպքերի վերաբերյալ կանոններ սահմանելը կիմաստազրկվեր, եթե հեռարձակողները չկարողանային օգտվել հաղորդման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքից: Կարգավորման աշխատանքը և ընտրված քաղաքականությանը համապատասխանող ծրագրերի ընտրության գնահատումը շարունակական աշխատանք է, որը պետք է կատարել շուկայի շարունակական վերլուծությունների միջոցով: Կարգավորողը պետք է հավասարակշռի ենթակառուցվածքի սեփականատիրոջ և ենթակառուցվածքից օգտվող այլ սուբյեկտների, այսինքն՝ ենթակառուցվածքն օգտագործող հեռարձակողների և ծառայություն մատուցող այլ սուբյեկտների կարիքները:

Այնպիսի պետություններում, որտեղ մրցակցության վերաբերյալ ընդհանուր օրենսդրությունը և դրա կիրառությունն ու կիրարկումը թերի են, էլ ավելի կարևոր է, որ կարգավորողը դիտարկի շուկայի

պատշաճ գործառնություն: Հասանելիության և փոխկապակցման պայմանները և դրույթները պետք է լինեն թափանցիկ: **Կարգավորող անկախ մարմինը պետք է օժտվի բավարար իրավասությամբ, ընդ որում՝ խիստ կարևոր է, որ կարգավորողի աշխատանքը լինի անաչառ, թափանցիկ, համաչափ և խտրականությունից զերծ**²¹:

Հեռարձակման եվրոպական միությունը շեշտում է, որ էլեկտրոնային հաղորդակցության վերաբերյալ ԵՄ կարգավորիչ դաշտում ցանկացած փոփոխություն կատարելիս պետք է շարունակել հաշվի առնել բովանդակության և ցանցերի միջև առկա կապերը, մասնավորապես՝ բովանդակության հասանելիության առումով: Հեռարձակման եվրոպական միության պարագայում այդ մտահոգությունը վերաբերում է քաղաքացիների և սպառողների համար բովանդակության հասանելիությանը, ինչպես նաև՝ բովանդակություն տրամադրողների և հեռարձակողների համար ցանցերի և հարակից այն միջոցների հասանելիությանը, որոնք անհրաժեշտ են հանրությանը հասնելու համար: Նշվածը հույժ կարևոր է Հեռարձակման եվրոպական միության՝ որպես հեռարձակման ոլորտի կազմակերպության կողմից երաշխավորվող այնպիսի ընդհանուր նպատակներ իրագործելու տեսակետից, ինչպիսիք են մշակութային բազմազանությունը և լրատվամիջոցների բազմակարծությունը: Մրցակցության վերաբերյալ օրենսդրությունը չի կարող վերաբերել միայն լրատվամիջոցների խնդիրներին

²¹ Հասանելիության վերաբերյալ դիրեկտիվով նաև պահանջվում է, որ էլեկտրոնային հաղորդակցության հանրային ցանցերը, այսինքն՝ թվային հեռուստատեսության տարածման հաղորդակցության ծառայությունների համար օգտագործվող ենթակառուցվածքը (աշտարակներ, մալուխներ և այլն) օժանդակի լայնեկրան հեռուստատեսային ծառայությունների (հեռուստատեսային հեռարձակման համար օգտագործվող նորագույն տեխնոլոգիան է) մատուցմանը: Թվային հեռուստատեսության և ռադիոհեռարձակման համակարգերի պայմանական հասանելիության հատուկ պահանջները սահմանված են դիրեկտիվի հավելվածներից մեկում: Այնուհանդերձ, նույնիսկ ԵՄ անդամ պետությունների դեպքում կարգավորող մարմինները հնարավորություն ունեն օգտագործվող տեխնոլոգիաների մասով սահմանել այլ չափորոշիչներ, ինչպես նաև պահանջներ, որոնք կարող են նախատեսվել ծառայություններ մատուցողների մասով, քանի որ շուկան շարունակաբար ընդլայնվում է:

և բավարար չէ հանրային շահի այնպիսի խնդիրներ լուծելու համար, ինչպիսիք են լրատվամիջոցների բազմակարծությունը և բովանդակության լայն տեսականու հասանելիությունը սպառողների համար: Հեռարձակման եվրոպական միությունը գտնում է, որ հենց այդ պատճառով է անհրաժեշտ թվային հեռուստատեսության դարաշրջանում պահպանել և անգամ բարելավել «փաստից հետո» կիրառվող որոշ կանոններ, օրինակ՝ պարտադիր պարունակության և հասանելիության վերաբերյալ դրույթները²²:

²² Հեռարձակման եվրոպական միության (ՀԵՄ կամ EBU)՝ Եվրոպական հանձնաժողովին ուղղված հայտարարության մեջ կոչ է արվում մասնակցել էլեկտրոնային հաղորդակցության և ծառայությունների կարգավորման ԵՄ համակարգի մոտալուստ ուսումնասիրությանը: 30.1. 2006 թ., ՀԵՄ:

Գլուխ 3. Ծրագրերը թվային դարաշրջանում. ինչպես խուսափել մենաշնորհացումից

3.1. Բովանդակության բազմակարծությունը

Տեղեկատվության ազատության կարևոր երաշխիք է հասարակության մեջ գաղափարաբանական և քաղաքական բազմազանության սկզբունքների պահպանումը, որոնք ներառում են լրագրության ոլորտում տեղեկատվության և գաղափարախոսության բազմակարծությունը: Տեղեկատվության ազատությունն իր հերթին ապահովում է գաղափարական բազմակարծության միջավայր հասարակության ներսում և տեղեկատվության աղբյուրների միջև:

Գաղափարախոսության, քաղաքականության և տեղեկատվության բազմազանությունը որոշակի ներքին տրամաբանություն ունի: Գաղափարաբանական բազմազանության համար անհրաժեշտ են տարաբնույթ տեսակետներ քաղաքականության, տնտեսագիտության, կրոնի, արվեստների, բարոյականության և այլ բնագավառներում: Տեսակետների մրցակցությունն ապահովվում է անհրաժեշտ օբյեկտիվ տեղեկատվությունը հանրությանն անվճար տրամադրելու և հանրային բանավեճ կազմակերպելու միջոցով: Դա իր հերթին ուղի է հարթում լավագույն փաստարկների մշակման և հետազայում քաղաքական հարթության վրա դրանց փորձարկման համար՝ հանգեցնելով քաղաքական բազմակարծության: Քաղաքական և գաղափարախոսական բազմազանությունը տեղեկատվության բազմազանության արդյունք է և հակառակը: Առաջնահերթ է գաղափարաբանական և քաղաքական բազմակարծությունը. տեղեկատվության բազմազանությունը, այդ թվում՝ տեղեկատվության ազատության տեսքով, գաղափարաբանական և քաղաքական բազմակարծության հասնելու միջոցն է, բայց ոչ՝

նպատակը:

Լրատվամիջոցներով բազմակարծիք բովանդակության հասանելիությունը քաղաքացիական հասարակության գոյության մասին վկայություններից է: Տեղեկատվության բազմազանությունը նպաստում է բաց հասարակության կայացմանը: Տարբեր շահերի և տեսակետների լուսաբանումը լրատվամիջոցների կողմից նպաստում է ծայրահեղ տեսակետները մեղմելուն և խթանում հանդուրժողությունը և փոխգիշումների գնալու պատրաստակամությունը: Այստեղ կարևոր է վերհիշել, որ ԵԱՀԿ մասնակից պետությունները հանձնառել են *«օգտագործել հաղորդակցության ժամանակակից միջոցների ընձեռած յուրաքանչյուր հնարավորություն ... ցանկացած տեսակի տեղեկատվության ավելի ազատ և լայն տարածումն ավելացնելու նպատակով»*²³:

Այսպիսով՝ թվայնացման գործընթացում կարևոր է, որ ազգային կարգավորող մարմինները, հեռարձակման ոլորտում սեփականության կենտրոնացումը կանխելուց զատ, քայլեր ձեռնարկեն նաև բովանդակության բազմակարծությունն ավելացնելու ուղղությամբ: Եվրոպայում մուլտիպլեքսների մեջ ներառվելիք ալիքների ընտրության տարբեր մոդելներ կան: Ընտրությունը կարող է կատարել կարգավորող մարմինը կամ մուլտիպլեքսի սեփականատերը: Այս վերջին տարբերակն ընտրելու դեպքում բազմազանությունն ապահովելու նպատակով կիրառվում են տարաբնույթ կանոններ և երաշխիքներ:

Մուլտիպլեքսը կազմելու՝ ցանցի օպերատորի ազատության վրա ազդելու կամ այդ ազատությունը սահմանափակելու

²³ ԵԱՀԿ Վիեննայի 1986 թվականի լրացուցիչ ժողովի «Համագործակցությունը մարդասիրական և այլ ոլորտներում» ամփոփիչ փաստաթղթի (35)-րդ պարբերություն / Արտահայտվելու ազատությունը, տեղեկատվության ազատ հոսքը և լրատվամիջոցների ազատությունը. ԵԱՀԿ/ԵԱՀԿ հիմնադրույթներ, 1975-2007 թթ.: Հրապարակվել է http://www.osce.org/fom/item_11_30426.html կայքում:

նպատակով կիրառվում են հետևյալ միջոցառումները: Եվրոպայում արակտիկան ներկայումս հետևյալն է.

1. Հանրային հեռարձակման և վերգետնյա այլ ալիքների նկատմամբ պարտադիր պարունակության կանոններ են սահմանված Նիդեռլանդներում և Ավստրիայում, մինչդեռ նմանատիպ միջոցառումների անհրաժեշտություն չկա Միացյալ Թագավորությունում, Իսպանիայում կամ Իտալիայում կամ երբ վերգետնյա հեռարձակողներին տրամադրվում է թվային հզորության իրենց մասնաբաժինը:

2. Նորվեգիայում մուլտիպլեքսի օպերատորը որոշակի հզորություն է վերապահում այսպես կոչված «բաց ալիքների» համար, և եթե տեղական ալիքներին անհրաժեշտ լինի հարթակի հասանելիություն ապահովել, ապա ցանցի օպերատորին ստիպում են գտնել համարժեք լուծում:

3. Իտալիայում իրականացվում են որոշակի միջոցառումներ, որոնց նպատակն է հարթակի հասանելիությունը երաշխավորել «անկախ ալիքներին», այսինքն՝ այն հեռարձակողներին չպատկանող ալիքներին, որոնք գործելու են թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հզորության միջոցով: Նշված միջոցառումներն արդիական են, քանի որ հզորությունը տրամադրվել է ոչ թե սովորական ընթացակարգով, այլ քիչ թե շատ «գնվել» է թվային վերգետնյա հեռուստատեսության ցանցում աշխատելու ցանկություն հայտնած ազգային հեռարձակողների կողմից: Այդ միջոցառումների նպատակն է խուսափել թվային վերգետնյա հեռուստատեսության ցանցի՝ սեփական ալիքներ ունեցող օպերատորների ուղղահայաց ինտեգրման հետևանքով առաջացած խոչընդոտներից²⁴:

²⁴ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճիորմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական զեկույց: 2

Անալոգային հեռուստատեսության կենտրոնացվածության իրավիճակն Իտալիայում կարող է նման լինել նախկին խորհրդային երկրների իրավիճակին: Ուստի, հետաքրքիր կլինի դիտարկել այդ երկրում թվայնացման գործընթացում բովանդակության բազմակարծություն ապահովելու ուղղությամբ գործադրվող ջանքերը:

Այս խնդրի առնչությամբ հաջողված փորձի օրինակ է, ըստ երևույթին, Իտալիայի հեռահաղորդակցության մարմնի (*«Autorità per le garanzie nelle comunicazioni»*) կամ «AGCOM») 2005 թվականի հուլիսի 6-ի որոշումը: Որոշումն ընդունվեց «Հեռարձակման մասին» 2004 թվականի օրենքի համապատասխան դրույթների հիման վրա: AGCOM-ը սահմանեց այն պայմանները, որոնց համաձայն բովանդակություն տրամադրող անկախ սուբյեկտները պետք է ներառվեն հեռարձակման ոլորտի խոշորագույն երկու դերակատարների՝ RAI-ի և R.T.I. S.p.A.-ի (մտնում է «Mediaset Group» խմբի կազմի մեջ) թվային վերգետնյա հեռուստատեսության մուլտիպլեքսների հզորության 40 տոկոսի պահուստային քվոտայի մեջ այնքան ժամանակ, քանի դեռ լիարժեքորեն չի ներդրվել թվային հաճախականությունների ազգային պլանը: Բովանդակություն տրամադրողները պետք է.

- հարգեն բազմակարծության և անաչառության սկզբունքները և առաջարկեն տարբեր ժանրերի, լայն ընդգրկմամբ ծրագրեր, որպեսզի բավարարվեն հեռուստադիտողների տարբեր խմբերի ճաշակները, հատկապես «prime time»-ի ընթացքում,
- հարգեն մարդու հիմնարար իրավունքները և ձեռնպահ մնան բռնություն կամ պոռնկագրություն պարունակող ծրագրեր հաղորդելուց,

հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

- առաջարկեն գրավիչ ծրագրեր թե՛ հեռուստադիտողների շուկայաբաժինը, թե՛ թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հաճախականություններից գովազդային եկամուտն ավելացնելու և հետևյալ պայմաններից առնվազն երկուսն ապահովելու նպատակով.

1. ժամանցային ծրագրեր, օրինակ՝ թոք-շոուներ, խաղեր, կոնկրետ միջոցառումների հետ կապված ծրագրեր (սպորտ, սոցիալական խնդիրներ, մշակույթ, երաժշտություն),
2. ընդհանուր հետաքրքրության ծրագրեր, որոնք խորացնում են գիտական, մշակութային, պատմական կամ երաժշտական հարցերի վերաբերյալ իրազեկությունը,
3. գեղարվեստական ֆիլմեր, հեռուստաֆիլմեր, սերիալներ, սիք-քոմեր և կինեմատոգրաֆիական աշխատանքներ՝ ի լրումն Եվրոպական միության «Հեռուստատեսությունն առանց սահմանների» դիրեկտիվով («Television without Frontiers Directive») նախատեսված եվրոպական աշխատանքներից բխող պարտավորություններին (նշված դիրեկտիվի մեջ ավելի ուշ փոփոխություններ են կատարվել Տեսալսողական միջոցների ծառայությունների դիրեկտիվով)²⁵,
4. երեխաներին և երիտասարդներին նվիրված ծրագրեր:

Եթե առկա հզորությամբ հնարավոր չլինի բավարարել բոլոր դիմումները, ապա գերակա կհամարվեն նրանք, որոնք վերոհիշյալներից ավելի մեծաթիվ ժանրեր են տրամադրում: Հզորությունը պետք է տրամադրվի արդար, թափանցիկ և խտրականությունից զերծ պայմաններով՝ ծրագրերի բազմակարծությունն ապահովելու նպատակով:

²⁵ Թիվ 2010/13/EU դիրեկտիվ:

Ուստի, RAI-ը և R.T.I.-ը պարտավոր են իրենց կայքերի միջոցով հանրությանն առնվազն 60 օր առաջ տեղեկացնել թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հզորություն հատկացնելու իրենց մտադրության մասին՝ մատնանշելով այն տեխնիկական և տնտեսական պայմանները, որոնք իրենք նախատեսում են կիրառել: RAI-ի/R.T.I.-ի և բովանդակություն տրամադրելով հետաքրքրված սուբյեկտների միջև բոլոր պայմանագրերը պետք է նախապես ներկայացվեն AGCOM-ին՝ ստուգելու դրանց համապատասխանությունը վերոհիշյալ պարտավորություններին: AGCOM-ը նաև իրավասու է լուծելու այն վեճերը, որոնք կարող են ծագել նշված պայմանագրերի վավերականության ժամկետի ընթացքում²⁶:

Հասանելիությունը երաշխավորելու նպատակով ընդունվող կարգավորիչ այլ միջոցառումները թվարկված են Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի մշակած զեկույցում: Ցանց տրամադրողներից, օրինակ, կանոնակարգով կարող է պահանջվել արդար, թափանցիկ և խտրականությունից զերծ պայմաններ ապահովել: Ցանց տրամադրողներից, ինչպես նաև հարթակի օպերատորներից կարող է պահանջվել հրապարակել բովանդակություն տրամադրողների կողմից հատկացվող տեխնիկական ծառայությունների գնացուցակ (ինչպես նաև՝ ազդանշանի աղավաղում, ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույց և այլն): Երբ ցանցի կամ հարթակի օպերատորը միաժամանակ նաև հեռարձակող է, նրանից կարող է պահանջվել գործունեության տարբեր տեսակների համար հաշվապահական առանձին հաշվառում վարել²⁷:

²⁶ *Cappello M.* Italy: 40% of ԹՎՀ Capacity on the Multiplexes of RAI and RTI for Independent Content Providers // IRIS 2005-9:15/26. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2005/9/article26.en.html>

²⁷ Տե՛ս 5.4 աղյուսակը՝ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական

Լրատվամիջոցների բազմակարծության վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի հանձնարարականում նաև նշվում է, որ անդամ պետություններն ազգային մակարդակով պարբերաբար գնահատում են լրատվամիջոցների բազմակարծությունը և բովանդակության բազմազանությունը խթանելու համար նախատեսված առկա միջոցառումների արդյունավետությունը՝ ուսումնասիրելով տնտեսական, տեխնոլոգիական և սոցիալական զարգացումների լույսի ներքո դրանք վերանայելու անհրաժեշտությունը:

Հանրային հեռարձակման ապագային և թվայնացմանը նվիրված խորհրդաժողովներում, որոնք անցկացվեցին Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի հովանու ներքո Ալմաթիում (Լրատվամիջոցների հարցերով Կենտրոնական Ասիայի 10-րդ խորհրդաժողով, 16-17 հոկտեմբերի, 2008 թվական) և Թբիլիսիում (Լրատվամիջոցների հարցերով Հարավային Կովկասի 5-րդ խորհրդաժողով, 13-14 նոյեմբերի, 2008 թվական), մասնակիցները մտահոգություն հայտնեցին, որ տեղական և մարզային փոքր մասնավոր եթերային հեռարձակողները չեն կարողանա թվային վերգետնյա հեռուստատեսության շուկա մուտք գործել առանց արտաքին օգնության (օրինակ՝ Հայաստանի Հանրապետության Գյումրի քաղաքի «ԳԱԼԱ» հեռուստակայանի նման): Նրանք ժողովրդականություն են վայելում տեղական հեռուստադիտողների շրջանում, կարևոր են լրատվամիջոցների տեղեկատվական և քաղաքական բազմակարծության համար, սակայն կառավարությունը նրանց չի սատարում թվայնացման աճող ծախսերը հոգալու հարցում: Մտահոգություն է հայտնվել, որ կառավարությունները գոհ են նրանից, որ փոքր մասնավոր հեռարձակողները չեն կարողանում հասանելի դառնալ իրենց

գեկույց: 2-ը հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճառմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

լսարանին:

Եվրոպայի խորհուրդն առաջարկում է, որ արագ փոփոխությունը խրախուսելուց զատ՝ կառավարությունները պետք է այնպես անեն, որ հաշվի առնվեն հանրության, ինչպես նաև հեռարձակողների, հատկապես ոչ առևտրային հեռարձակողների, տարածքային և տեղական հեռարձակողների շահերը: Այս առումով պետք է ապահովել պատշաճ իրավական դաշտ և բարենպաստ տնտեսական և տեխնիկական պայմաններ²⁸:

3.2. Բովանդակության պարտավորությունները

Անդրազգային հեռուստատեսության մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի²⁹ և Եվրոպական միության համարժեք ակտի՝ Տեսալսողական միջոցների ծառայությունների դիրեկտիվի³⁰ մեջ թվարկվել են տեսալսողական բովանդակության հետ կապված՝ ընդհանուր հետաքրքրության որոշ կարևոր նպատակներ: Դրանք ներառում են անդամ պետությունների պարտավորությունները՝ ձեռնարկելու այնպիսի միջոցառումներ, որոնք կապահովեն հետևյալը.

- տեսալսողական ծառայությունները չպետք է պարունակեն ռասայի, սեռի, կրոնի կամ ազգության հիմքով ատելության

²⁸ Տե՛ս Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

²⁹ Ընդունվել է 1989 թվականի մայիսի 5-ին: Տեքստը փոփոխվել է արձանագրության (ETS No. 171) դրույթներին համապատասխան, որն ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի մարտի 1-ին: Ներկայումս իրականացվում է նոր վերանայում:

³⁰ Օրենքով սահմանված որոշ դրույթների համակարգման մասին թիվ 2010/13/EU, անդամ պետություններում լրատվամիջոցների տեսալսողական ծառայությունների տրամադրման կարգավորիչ կամ վարչական միջոցառումներ («Լրատվամիջոցների տեսալսողական ծառայությունների վերաբերյալ դիրեկտիվ»):

սերմանում³¹,

- պետք է հավուր պատշաճի սահմանափակված լինի տեսալսողական միջոցների «ըստ պահանջի» այնպիսի ծառայությունների առկայությունը, որոնք կարող են լրջորեն վտանգել անչափահասների ֆիզիկական, հոգեկան կամ բարոյական զարգացումը³²,
- կարճ լրատվական հաղորդումների իմաստով՝ ցանկացած հեռարձակողի համար պետք է արդար, ողջամիտ և խտրականությունից զերծ հիմունքներով հասանելի լինեն հանրությանը հետաքրքրող իրադարձությունները, որոնք բացառիկության կարգով հեռարձակվում են իրենց իրավագործության ներքո գործող հեռարձակողի կողմից³³:

Ակնհայտ է, որ թվայնացման ժամանակահատվածում, երբ հասանելի է դառնում բովանդակության լայն տեսականի, կառավարությունները և ազգային կարգավորողները պետք է առանձնապես զգոն լինեն՝ ապահովելու անչափահասների պաշտպանությունը, մարդու արժանապատվության հարգումը և բռնության ու ատելության չսերմանումը: Ծնողական վերահսկողության նոր տեխնիկական միջոցների կայացման արդյունքում չպետք է նվազեն հեռարձակողների պարտականությունները: Այդ ամենը, սակայն, չպետք է հանգեցնի խմբագրական ազատության նկատմամբ միջամտության: Թվային հեռարձակման բովանդակության վրա ազդում են հանրային հեռարձակման մասով նախատեսված՝ պարտադիր պարունակության պարտավորությունները: Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի (2003)9 հանձնարարականում

³¹ (2003)9 հանձնարարականի 3բ հոդվածի 9-րդ կետն անդրադառնում է նաև թվային հեռարձակման մեջ ռասայական և կրոնական ծագում ունեցող ատելություն և բռնություն չսերմանելու խնդրին:

³² Այս խնդրին անդրադառնում է նաև (2003)9 հանձնարարականի 3i հոդվածի 9-րդ կետը:

³³ 3k հոդված:

առաջարկվում է, որ անդամ պետությունների կողմից սահմանված՝ «պարտադիր պարունակության» պարտավորությունները պետք է ողջամիտ լինեն, համաչափ և թափանցիկ՝ առաջնորդվելով ընդհանուր հետաքրքրության հստակորեն սահմանված նպատակներով, և կարող են համապատասխան դեպքերում ներառել համաչափ վարձատրություն: «Պարտադիր պարունակության» այդօրինակ պարտավորությունները կարող են ներառել հաշմանդամություն ունեցող օգտագործողների համար պատշաճ հասանելիություն ապահովելու նպատակով ստեղծված ծառայությունների հաղորդումը:

Գլուխ 4. Հանրային հեռարձակումը թվային դարաշրջանում

Հանրային հեռարձակումը ժողովրդավարության կարևորագույն բաղադրիչներից է: Հանրային հեռարձակումը, անկախ պետական կազմակերպությունների կամ մասնավոր ընկերությունների կողմից կառավարվելու հանգամանքից, տարբերվում է գուտ առևտրային կամ քաղաքական խնդիրներ լուծող հեռարձակումից իր առանձնահատուկ նպատակով, այն է՝ գործել տնտեսական կամ քաղաքական ուժ ունեցողներից անկախ: Հանրային հեռարձակումը հասարակությանը տրամադրում է տեղեկություններ, մշակույթ, կրթություն և ժամանց, խթանում քաղաքացու սոցիալական, քաղաքական և մշակութային դերը և նպաստում հասարակական համերաշխությանը: Այդ առումով, հանրային հեռարձակումը, որպես կանոն, բովանդակության և հասանելիության իմաստով համընդհանուր է, երաշխավորում է խմբագրական անկախությունը և անկողմնակալությունը, ապահովում որակի չափորոշիչ և ծրագրերի բազմազանություն, բավարարում հասարակության բոլոր խմբերի կարիքները, ինչպես նաև հաշվետու է հանրության առջև³⁴:

Թվարկված սկզբունքները կիրառելի են թվային հեռուստատեսության և ռադիոյի պահանջները բավարարելու համար իրականացվող ցանկացած փոփոխության նկատմամբ: Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի գրասենյակի կողմից կազմակերպված՝ Լրատվամիջոցների հարցերով Կենտրոնական Ասիայի 10-րդ խորհրդածողովում հռչակվեց, որ հանրային հեռարձակումը ժողովրդավարության

³⁴ Հանրային հեռարձակման վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1641 (2004) հանձնարարական, տե՛ս <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta04/erec1641.htm>

հիմնարար գործիքներից է: Այն անաչառ լրատվության և բարձրակարգ ծրագրերի հեռարձակման միջոցով առանցքային դեր է կատարում ընտրությունների ազատության և թափանցիկության ապահովման, աստելություն սերմանող խոսքի դեմ պայքարի և երկրում փոքրամասնական մշակույթի պաշտպանության հարցերում:

ԵԱՀԿ-ի հովանավորած խորհրդաժողովում ընդգծվեց նաև այն հանգամանքը, որ թվային դարաշրջանում էլ ավելի է աճում գովազդից զերծ, բարձրակարգ և անաչառ ծրագրեր ապահովող՝ հանրային հեռարձակողի կարևորությունը³⁵: Այդ տեսակետը համահունչ է Եվրոպայի խորհրդի այն դիրքորոշմանը, որ «թվային նոր միջավայրում պետք է պահպանել հանրային հեռարձակման՝ որպես միավորող գործոնի դերը, որն ի վիճակի է ծրագրերի և ծառայությունների լայն ընտրություն առաջարկել բնակչության բոլոր խմբերին»:³⁶

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ (2007)3 *հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ Տեղեկատվական հասարակությունում հանրությանը ծառայող լրատվամիջոցների նպատակի մասին (ընդունվել է 2007 թվականի հունվարի 31-ին)*, հիմնականում անդրադառնում է թվային նոր միջավայրի հետևանքներին և տեղեկատվական հասարակությունում հանրային հեռարձակման յուրահատուկ դերին: Նշվում է, որ նպատակն էլ ավելի կարևոր է թվային դարաշրջանում, և որ անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որ հանրային լրատվամիջոցներն առաջարկվեն նոր տեխնոլոգիաների առաջացման արդյունքում ձևավորվող

³⁵ Կենտրոնական Ասիայի 10-րդ խորհրդաժողովը «Հանրային ծառայությունների հեռարձակման և թվայնացման ապագան Կենտրոնական Ասիայում» խորագրով: Ալմաթի, 16-17 հոկտեմբերի, 2008 թվական: Տե՛ս http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/34491_en.pdf.html

³⁶ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

տարաբնույթ հարթակներով:

Հանձնարարականում անդամ պետություններին առաջարկվում է երաշխավորել հանրային լրատվամիջոցների հիմնարար դերը թվային նոր միջավայրում, օրենսդրության և կարգավորիչ ակտերի մեջ ներառել հանրային լրատվամիջոցների նպատակին ներհատուկ նորմեր, որոնք կանդրադառնան, մասնավորապես, հաղորդակցության նոր ծառայություններին, հանրային լրատվամիջոցներին երաշխավորել թվային նոր միջավայրում իրենց վերապահված գործառույթները թափանցիկ և հաշվետու կերպով իրականացնելու համար անհրաժեշտ ֆինանսական և կազմակերպական պայմանները, հանրային լրատվամիջոցներին հնարավորություն ընձեռել՝ լիարժեքորեն և արդյունավետորեն արձագանքելու տեղեկատվական հասարակության մարտահրավերներին՝ հարգելով էլեկտրոնային լրատվամիջոցների եվրոպական «լանդշաֆտում» հանրային և մասնավոր հեռարձակողների գոյությամբ պայմանավորված երկակի կառուցվածքը և ուշադրություն դարձնելով շուկայի ու մրցակցության հիմնախնդիրներին, ինչպես նաև բոլոր անհատների և հասարակության բոլոր խմբերի համար երաշխավորել հանրային լրատվամիջոցների համընդհանուր հասանելիությունը³⁷:

Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ՝ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականը անդամ պետություններին շատ յուրահատուկ է հանրային հեռարձակման նկատմամբ նոր միջավայրում կիրառելի սկզբունքների մասով: Առաջին

³⁷ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ (2007)3 հանձնարարականն անդամ պետություններին տեղեկատվական հասարակությունում հանրությանը ծառայող լրատվամիջոցների նպատակի մասին (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2007 թվականի հունվարի 31-ին՝ Նախարարների տեղակալների 985-րդ ժողովում): Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089759>

սկզբունքն առնչվում է հանրային հեռարձակման նպատակին: Հանձնարարականում արվում է հետևյալ պնդումը. «... թվային տեխնոլոգիաների ի հայտ գալուն առնչվող մարտահրավերների պարագայում հանրային հեռարձակումը պետք է պահպանի իր առանձնահատուկ սոցիալական նպատակը, այդ թվում՝ գործի որպես ընդհանուր բազային ծառայություն, որը կառաջարկի հանրության տարբեր խմբերին հասցեագրված լրատվական, կրթական, մշակութային և ժամանցային ծրագրեր: Անդամ պետությունները պետք է ստեղծեն ֆինանսական, տեխնիկական և այլ պայմաններ, որոնք հանրային հեռարձակողներին հնարավորություն կընձեռեն լավագույնս իրագործելու նշված նպատակը՝ միաժամանակ հարմարվելով թվային նոր միջավայրին: Այս առումով, հանրությանը ծառայելու նպատակն իրագործելու միջոցները կարող են ներառել մասնագիտացած նոր ալիքների տրամադրումը, օրինակ՝ տեղեկատվության, կրթության և մշակույթի ոլորտներում, ինչպես նաև՝ փոխակտիվ նոր ծառայություններ, օրինակ՝ ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցները և ծրագրերին առնչվող առցանց ծառայությունները: Հանրային հեռարձակողները պետք է առանցքային դեր կատարեն թվային վերգետնյա հեռարձակման անցնելու գործընթացում»:

Երկրորդ սկզբունքը վերաբերում է հանրային հեռարձակման համընդհանուր հասանելիությանը.

«Համընդհանրությունը հիմնարար նշանակություն ունի թվային դարաշրջանում հանրային հեռարձակման զարգացման համար: Ուստի, անդամ պետությունները պետք է համոզվեն, որ ստեղծված են իրավական, տնտեսական և տեխնիկական պայմաններ, որոնք հանրային հեռարձակողներին հնարավորություն կընձեռեն թվային տարբեր հարթակներում (մալուխային, արբանյակային և վերգետնյա հարթակներ) ներկայացված լինել տարբեր որակի ծրագրերով

և ծառայություններով, որոնք ի վիճակի կլինեն միավորելու հասարակությունը՝ հատկապես հաշվի առնելով առաջարկվող ծրագրերի բազմազանեցման և մասնագիտացման հետևանքով լսարանի հատվածական դառնալու վտանգը: Այս առումով, հաշվի առնելով թվային հարթակների բազմազանեցումը, պարտադիր պարունակության կանոնը պետք է ողջամտության սահմաններում հնարավորինս կիրառել ի շահ հանրային հեռարձակողների՝ երաշխավորելու վերը նշված հարթակների միջոցով նրանց ծառայությունների և ծրագրերի հասանելիությունը»:

Երրորդ սկզբունքը վերաբերում է հանրային հեռարձակման ֆինանսավորման հիմնախնդիրներին.

«Նոր տեխնոլոգիաների համատեքստում հանրային հեռարձակողների սփռումը և հասարակությունում նրանց դերակատարումը կարող են նվազել, եթե չկա ֆինանսավորման կայուն և պատշաճ մեխանիզմ: Ծրագրեր ձեռք բերելու, արտադրելու և պահպանելու ծախսերի, իսկ երբեմն նաև հեռարձակման ծախսերի աճի պայմաններում անդամ պետությունները պետք է հանրային հեռարձակողներին հնարավորություն ընձեռեն ստանալու իրենց նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ»³⁸:

Ինչ վերաբերում է հանրային հեռարձակման դերակատարմանը, ապա Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի ուսումնասիրության մեջ ընդգրկված բոլոր դեպքերում, բացառությամբ Իսպանիայի, հանրային հեռարձակողներին տրամադրվել է մեկ կամ մի քանի մուլտիպլեքս, բայց ոչ՝ միայն առկա

³⁸ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ անդամ պետություններին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականի հավելված:

վերգետնյա ալիքներով ռադիոհեռուստատեսային միաժամանակյա հեռարձակում իրականացնելու հնարավորությունը: Դեպքերի մեծ մասում հանրային հեռարձակողներն իրենք են ազատորեն որոշել մուլտիպլեքսի կազմը³⁹:

Թվային տեխնոլոգիաներն իսկապես հնարավորություն են ընձեռում՝ ընդլայնելու հանրային հեռարձակման ծրագրերի շրջանակը: Դա կնպաստի և՛ թվային, և՛ հանրային հեռարձակումը խթանելու՝ կառավարությունների ընդհանուր նպատակների իրագործմանը: Միաժամանակ, այդօրինակ հնարավորությունը, որը սովորաբար պահպանվում է արտոնագրման վճարների կամ պետական ֆինանսավորման հաշվին, չպետք է անարդար կերպով մրցակցի մասնավոր հեռարձակողների հետ կամ խափանի անկախ հեռուստատեսային հատվածի կայացումը: Նման ընդլայնումը պետք է տարբերակված կերպով ընկալվի և ունենա ակնհայտորեն հանրությանը ծառայող երևույթի արժեք: Ուստի, այն հաստատելիս պետք է սահմանել որոշակի պայմաններ:

Եվրոպայի խորհուրդն ի գիտություն է ընդունում այն հանգամանքը, որ անդամ պետությունները պարտավոր են պահպանել կամ, անհրաժեշտության դեպքում, ստեղծել ֆինանսավորման կայուն և պատշաճ մեխանիզմ, որով հանրային հեռարձակողներին կտրամադրվեն թվային նոր միջավայրում անդամ պետությունների կողմից նրանց առաջադրված նպատակի իրագործման համար անհրաժեշտ միջոցները⁴⁰:

³⁹ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական գեկույց: 2 հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

⁴⁰ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

Որպես օրինակ՝ կարելի է բացատրել ԲիԲիՍի-ի՝ Միացյալ Թագավորության հանրային հեռարձակողի թվային ընդլայնման գործընթացը: 2001 թվականի սեպտեմբերին Մշակույթի, լրատվամիջոցների և սպորտի հարցերով Բրիտանիայի պետական քարտուղարը հաստատեց ԲիԲիՍի-ի երեք նոր թվային ալիքները (պետական քարտուղարի հետ կնքված և ԲիԲիՍի-ի իրավասությունները սահմանող պայմանագրի համաձայն՝ նոր ծառայություններ մատուցելու համար պահանջվում է նախարարի համաձայնությունը): Նշված ծրագրերը ներառում էին երկու ալիք երեխաների համար (մեկը՝ մինչև վեց տարեկանների, իսկ մյուսը՝ վեցից տասներեք տարեկանների համար), ինչպես նաև՝ մշակույթի, արվեստի և գաղափարների գծով մասնագիտացող հեռուստատեսային ծառայություն: Պետական քարտուղարը 2003 թվականին հաստատեց նաև ԲիԲիՍի-ի թվային ուսումնական ծրագիրը («BBC Digital Curriculum»)՝ ուսումնական մի նոր ռեսուրս, որը նախատեսված էր դպրոցների, ուսուցիչների, ուսանողների և սովորող անհատների համար: Բոլոր դեպքերում հաստատումները պայմանական էին. պահանջվում էր Եվրոպական միության / Եվրոպական տնտեսական տարածքի ծրագրերի մեծ մասնաբաժին, ինչպես նաև ծրագրերի խառը ժամանակացույց, ներառյալ՝ կրթող, իրազեկող և ժամանցային նյութեր: Այս երևույթին բավական լրջորեն դիմադրում էր մասնավոր հատվածը, և ընդհանուր թվով

18 պայմաններ էին կցվել հաստատմանը, որոնց նպատակն էր տվյալ ծառայությունը տարբերակել առևտրային հատվածի կողմից մատուցվող ծառայություններից՝ սահմանելով առաջինի փոխլրացնող բնույթը:

Թվային ուսումնական ծրագրի պայմանները ներառում են նորարարության պահանջներ, կրթական և տեխնոլոգիական փորձարարությունը խթանելու պահանջներ, բովանդակության որակի բարձր չափանիշների և խմբագրական անաչառության ապահովման, ինչպես նաև հաջորդ հինգ տարիների բովանդակության ամենամյա պլաններ հրապարակելու պահանջներ: ԲԻԲՍԻ-ից պահանջվում է տարին մեկ անգամ ներկայացնել իր գործունեության մասին հաշվետվություն: Երկու տարի հետո պետք է անցկացվեր գործունեության վերանայում՝ պարզելու համար, թե արդյոք ԲԻԲՍԻ-ն բավարարում է սահմանված պայմանները: Վերանայումը ներառում է անկախ բաղադրիչ և հանրային քննարկումներ, ինչպես նաև՝ ուսումնասիրում ԲԻԲՍԻ-ի թվային ուսումնական ծրագրի ազդեցությունը համակարգչային կրթական ծրագրերի շուկայի վրա: Բացի այդ, ԲԻԲՍԻ-ն խոստացել է բովանդակության համար բյուջեով նախատեսված 90 միլիոն ֆունտ ստեռլինգի կեսը ծախսել մասնավոր հատվածի ծառայություններ պատվիրելու ուղղությամբ²:

Գլուխ 5. Ռազմավարությունը. ալանավորման գործընթաց

Այս գործընթացում հաջողության հասնելու համար շատ կարևոր է ունենալ թվայնացման լավ պլան, որը կանդրադառնա սույն ուղեցույցում նշված տարաբնույթ բոլոր հիմնախնդիրներին:

Հնարավոր խնդիրներից շատերից կարելի է խուսափել՝ դրանց անդրադառնալով վաղ շրջանում, լուծումները հստակորեն ամրագրելով պլանի մեջ, որը պետք է մշակվի՝ համագործակցելով համապատասխան շահագրգիռ սուբյեկտների հետ: Բացի այդ, գոյություն ունեն նախնական տարբեր հարցեր, որոնք անհրաժեշտ է հստակեցնել պլանը կազմելու համար: Պլանավորման գործընթացը պետք է հնարավորինս ներառական լինի: Այս գլխում բացատրված են պլանավորման գործընթացը և պլանի բովանդակությունը:

5.1. Պլանը

Նախքան բուն պլանավորումն սկսելը կարևոր է պատասխանել մի քանի հիմնարար հարցադրումների՝ պարզելու համար, թե արդյոք երկիրը պատրաստ է թվայնացմանը: **Թվայնացումից դրական արդյունքներ ստանալու համար գործընթացն իրականացնելուց առաջ հեռարձակման ոլորտում պետք է լինեն կարգուկանոն, հեռարձակման բազմակարծություն և բազմազանություն, ինչպես նաև՝ կարգավորող անկախ մարմին:** Թվայնացման գործընթացում հնարավոր չէ իրավական և կարգավորիչ դաշտի հիմնախնդիրները շտկել հաղորդման միջոցների մենաշնորհը հանրային հեռարձակողներին կամ պետությանը վերապահելու միջոցով: Կոնկրետ պետությունում թվայնացման գործընթացի վրա ազդում են հաղորդակցության դաշտի տարբեր գործոններ, մասնավորապես՝ այն հարցը, թե ինչպես է բնակչության մեծ

մասը ստանում հեռարձակումը (մալուխային ցանցի ընդգրկում, լայնաշերտ համացանցը, ուղղակիորեն հեռարձակող արբանյակներ կամ ընդունման այլ ձևեր): Դա ազդում է թվային հատուկ ընդունիչ սարքեր ստանալու կարիք ունեցողների թվաքանակի վրա:

Հաշվի առնելով, որ թվայնացումը փոփոխություններ է առաջացնում տարբեր սուբյեկտների համար, կարևոր է գործընթացը ճիշտ պլանավորել: Գործընթացի առաջին քայլը, որպես կանոն, կառավարության կամ խորհրդարանի կողմից թվայնացման պլանի ընդունումն է: Մասնավոր հեռարձակողները, ինչպես նաև հանրային հեռարձակողները և հեռարձակումը կարգավորողը պետք է ներգրավված լինեն թվայնացման պլանում, քանզի կարևոր է, որ այն չընկալվի որպես քաղաքական սուբյեկտիվ փաստաթուղթ: Պլանի մեջ պետք է նշվեն թվայնացումը ոչ միայն թույլատրելու, այլ նաև խրախուսելու համար անհրաժեշտ իրավական փոփոխությունները: Թվայնացմանը համարժեքորեն նախապատրաստվելու անհրաժեշտությունը մատնացույց է արվել այնպիսի միջազգային կազմակերպությունների կողմից, ինչպիսիք են Եվրոպայի խորհուրդը և Հեռարձակման եվրոպական միությունը: Դա մեծ նշանակություն ունի է իրավական որոշակիության՝ որպես իրավունքի գերակայություն ապահովող պետության կարևոր սկզբունքի տեսակետից, որը նշանակում է կայուն և հուսալի իրավական կարգ, որպեսզի հնարավոր լինի կանխատեսել պետական մարմինների գործողությունները, իսկ քաղաքացիները և ընկերություններն իմանան, թե ինչ է ակնկալվում իրենցից:

Կարևոր է անալոզը չանջատել այնքան ժամանակ, քանի դեռ թվային հեռարձակումը չի ապահովել գրեթե համընդհանուր ծածկույթ: Դա նշանակում է, որ անջատման ժամկետները պետք է ձկուն լինեն՝ հաշվի առնելու ակնկալվող առաջընթացի փոփոխությունները: «Մեղմ» ներդրման տարբերակը՝ առկա հաճախականություններն օգտագործելու և աստիճանաբար

անցում կատարելու իմաստով, ավելի շատ ժամանակ է ընձեռում պլանավորման համար: Այս մոտեցման թերությունն այն է, որ անալոգային և թվային հեռարձակումները զուգահեռաբար կազմակերպելը թանկ արժե: Աստիճանական՝ ըստ շրջանների անցումը նաև լրացուցիչ ժամանակ է ընձեռում և հնարավոր դարձնում մեկ շրջանի սխալներից դասեր քաղելը՝ նախքան մյուսներում անցումը կատարելը: Այնուհանդերձ, թվայնացման անցնելու համար պահանջվող ժամանակն ընդհանուր առմամբ ներկայումս կարճ է՝ պայմանավորված Հեռահաղորդակցության միջազգային միության ժամանակացույցով:

Թվայնացման գործընթացը պետք է պայմանավորված լինի շուկայի առանձնահատկություններով, սակայն միաժամանակ անհրաժեշտ է հեռարձակման համակարգում՝ տեխնիկական և առևտրային հարթ ներդրում (օրինակ՝ համադրելի ժամանակացույցներ) ապահովելու համար: Եվրոպական միությունն ընդգծել է, որ այն անդամ պետությունները, որոնք ոչ միայն շուկայական մոտեցման, այլ նաև պետական քաղաքականության հստակ միջոցառումների հիման վրա համակարգել են հեռարձակողների գործունեությունը, ավելի վաղ են իրագործում տեղայնացման և թվայնացման գործընթացը: Համակարգման կարևոր առանձնահատկություններից է տարբեր փուլերի ժամկետների համաձայնեցումը: Հանձնաժողովը Հաղորդման մեջ նշել է, որ այդպերպ իրավիճակն առավել որոշակի է դառնում շուկայում թվային արտադրանքներ և ծառայություններ տրամադրող սուբյեկտների համար՝ խրախուսելով վերջիններիս, որպեսզի նրանք խթանեն պահանջարկը⁴¹:

Թվայնացումն ազդում է տարբեր տեխնոլոգիաների վրա: Եվրոպայում թվայնացման պլանների մեծ մասը հիմնականում

⁴¹ COM (2005) 204, վերջնական տարբերակ, «Անալոգայինից թվային հեռարձակման անցումն արագացնելու մասին» («On accelerating the transition from analogue to digital broadcasting»):

անդրադառնում է վերգետնյա հարթակներին: Այնուհանդերձ, ժամանակակից կարգավորման մեջ առկա է տեխնոլոգիական չեզոքության սկզբունքը, որի համաձայն կարգավորումը պետք է տեխնոլոգիայի կոնկրետ տեսակ չպարտադրի կամ որևէ կոնկրետ տեխնոլոգիայի առունով խտրականություն չկիրառի: Հնարավոր է միայն համաչափ քայլեր ձեռնարկել կոնկրետ տեխնոլոգիաները խթանելու, օրինակ՝ տիրույթի օգտագործման արդյունավետությունը բարձրացնելու ուղղությամբ⁴²:

Ցանկացած պարագայում, պետք է հնարավորինս շուտ իրականացնել նախազգուշական միջոցառումներ՝ խորհրդակցելով ներգրավված սուբյեկտների, այդ թվում՝ հեռարձակման ոլորտի և քաղաքացիական հասարակության հետ: Չպետք է թույլ տալ, որ թվայնացման արդյունքում նվազեն բազմազանությունը և բազմակարծությունը: Թվայնացումը չպետք է որևէ պարագայում օգտագործել որպես պատրվակ ազատ և անկախ հեռարձակումը սահմանափակելու համար: Եթե հեռարձակման «լանդշաֆտը» կոնկրետ երկրում բազմակարծիք և բազմազան չէ, ապա ավելի լավ կլիներ հետաձգել թվայնացումը և նախքան այդ գործընթացը իրականացնել այլ բարեփոխումներ: Թվայնացման շրջանակներում առաջ են գալիս կարգավորման և քաղաքականության հարցադրումներ, ինչպես նաև նոր հնարավորություններ և բազմատեսակ մարտահրավերներ: Օրենսդրության մեջ անհրաժեշտ է նախատեսել խթաններ՝ թույլատրելուց զատ նաև խթանելու թվայնացումը:

Թվային պատկերի կոմպրեսիայի տարբեր ստանդարտներ և ֆայլի ձևաչափեր կարելի է օգտագործել՝ տվյալները խտացնելու փոքր կտորների մեջ, որոնք կարելի կլինի փոխադրել և ապակոմպրեսացնել: Դա սովորաբար արվում է ապակոդավորիչ սարքի միջոցով: Ստանդարտներ են մշակվել Ստանդարտացման

⁴² Նույն տեղը:

միջազգային կազմակերպության («ISO») աշխատանքային խմբերից մեկի՝ «Շարժանկարների փորձագիտական խմբի» («Moving Pictures Expert Group») կողմից: «MPEG» ստանդարտների համար՝ ստանդարտների տարբեր սերունդների տարբեր համարներով, որպես կանոն, պահանջվում են տարբեր ապակոդավորիչներ: Թվայնացումը վաղ իրականացրած պետություններում առավել հաճախ օգտագործվել է «MPEG 2» ստանդարտը: Այնուհանդերձ, ներկայումս առավել լայն կիրառություն ունի «MPEG 4»-ը: «MPEG 4»-ի սարքավորումներով կարելի է ընդունել նաև «MPEG 2» ազդանշաններ, բայց ոչ՝ հակառակը: Միանգամից «MPEG 4» ներդնելն ունի որոշ առավելություններ, սակայն դա իրագործելի է միայն այն դեպքում, եթե նման որոշում կայացվում է գործընթացի սկզբներում: Այլապես, եթե մարդիկ ունեն մեկ տեսակի սարքավորումներ, ապա նրանք ցանկություն չեն ունենա գնելու ևս մեկ տեսակ, հատկապես եթե հաշվի առնենք, որ «MPEG 4» տեխնոլոգիան ավելի թանկ արժե: Այս հիմնախնդիրը ներկայումս ծառացել է թվայնացումը վաղ իրականացրած պետություններում, օրինակ՝ Շվեդիայում:

5.2. Հանրության մասնակցությունը թվայնացման պլանավորմանը

Թվայնացումը հեռարձակման դաշտի լրջագույն փոփոխություն է, որը հետաքրքրում է ոչ միայն լսարանին, այլ նաև ոլորտի տնտեսավարողներին: Կարևոր է կանոնների սահմանմանը, այդ թվում՝ ռազմավարության մշակմանը հանրության առավելագույն մասնակցությունը: Կարող է թվայնացման խնդիրներով, այդ թվում՝ տեղեկատվության տարածմամբ զբաղվող առանձին մարմնի անհրաժեշտություն ծագել: Պետություններից շատերն ունեն թվայնացման համար պատասխանատու հատուկ մարմիններ: Այդօրինակ մարմինը կարևոր դեր կունենա խնդրի վերաբերյալ

հանրային քննարկումների ապահովման գործում: Այն պետք է սերտորեն գործակցի կարգավորող անկախ մարմնի հետ: Թվային հեռարձակման նկատմամբ պահանջարկի և հետաքրքրության խթանումը թվայնացման կարևոր բաղադրիչ է, որը նաև կդրդի մարդկանց՝ գնելու թվային կցուրդներ և կամավոր անցում կատարելու թվային: Կամավորանցման տեմպերը ողջ Եվրոպայում հուսադրող չեն, և դա վկայում է պահանջարկը խթանելու հարցում տեղեկատվության էական դերի մասին: Շատ կարևոր է մարդկանց տեղեկացնել գործընթացի մասին: Հետաքրքրություն առաջացնելու և տեղեկացվածության մակարդակը բարձրացնելու փորձերի վառ օրինակներ են տեղեկատվական արշավները, ինչպիսիք են համացանցային էջերը Միացյալ Թագավորությունում, Ֆինլանդիայում և Շվեդիայում,:

Միացյալ Թագավորությունում ստեղծվեց թվայնացման առանձին մարմին: «Digital UK»-ը շահույթի նպատակ չհետապնդող կազմակերպություն է, որն ստեղծվել է հանրային հեռարձակողների և մուլտիպլեքսների օպերատորների կողմից՝ թվայնացման իրագործումն ապահովելու նպատակով: Դա ներառում է, մասնավորապես, թվային հեռուստատեսային վերգետնյա հզոր ցանցի տեխնիկական տեղադրումը, թվային անցման վերաբերյալ հանրության իրազեկումը՝ բոլորին տեղեկացնելով գործընթացի, դրանում նրանց դերակատարման և ժամկետների մասին, ինչպես նաև թվային ծրագրի ընկալումը և սատարումն ապահովելու նպատակով կապը շահագրգիռ սուբյեկտների հետ³:

Կարգավորողի խնդիրները նախկինի պես շատ կարևոր են. եթե կարգավորողը որոշակի դերակատարում ունի ալիքների ընտրության հարցում, ապա ալիքների ընտրության վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս հույժ կարևոր է ապահովել թափանցիկ և

օբյեկտիվ չափորոշիչների կիրառությունը: Կարգավորող մարմինը պետք է ի վիճակի լինի քայլեր ձեռնարկելու ընկերությունների միջև առկա վեճերը հարթելու ուղղությամբ, օրինակ, այն դեպքում, եթե մուլտիպլեքսների օպերատորներն են կատարում ալիքների ընտրությունը: Չափազանց կարևոր է, որ կարգավորողն անկախ լինի բոլոր ընկերություններից: Չպետք է գոյություն ունենան սերտ կապեր նախկին պետական հեռարձակողի կամ հեռարձակողների սեփականատիրոջ և կարգավորող մարմնի միջև, քանի որ նրանց ընդհանուր անցյալը որոշակի ռիսկեր է ստեղծում:

Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականի⁴³ սկզբունքներից է նաև այն, որ պետությունները պետք է մշակեն թվայնացման հստակ ռազմավարություններ: Պետություններից շատերում թվայնացման ռազմավարությունը մշակվել է հանրային կանոնների սահմանման գործընթացի նմանությամբ: Նույնիսկ եթե հանրության լայն խավերն այնքան էլ ակտիվորեն չեն մասնակցում տեխնիկապես բարդ այդ գործընթացին, ապահովվում է ոլորտի ներկայացուցիչների և առանձնապես շահագրգռված այլ սուբյեկտների մասնակցությունը: Մասնակցությունը կարևոր է տարբեր, այդ թվում՝ հեռարձակման բովանդակության, տեխնիկական մասնագրերի, ենթակառուցվածքի խնդիրների և բազմաթիվ այլ առումներով:

Թիվ (2003)9 հանձնարարականում նշվում է, որ թվային հեռարձակման ռազմավարությունները պետք է մշակվեն՝ *«խորհրդակցելով ներգրավված տարբեր ոլորտների և հասարակայնության հետ»*: Հանձնարարականով նաև պահանջվում է, որ ռազմավարություններով փորձ արվի խթանելու համագործակցությունն օպերատորների միջև և օգնելու հանրությանը՝ անցնելու թվային հեռարձակման, մասնավորապես՝ նրան տրամադրելով տարաբնույթ տեղեկություններ, հատկապես՝

⁴³ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

ուշադրություն դարձնելով տարեցներին և բնակչության առավել խոցելի խմբերին: Թվայնացումը նաև կարող է նպաստել հաշմանդամություն ունեցող անձանց առանձնահատուկ կարիքների բավարարման մակարդակի բարելավմանը: Պետք է ուշադրություն դարձնել օգտագործողի՝ ինտերֆեյսի նկատմամբ հասանելիության պահանջների սահմանմանը, օրինակ՝ ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցների և ընդունիչների տեսքով⁴⁴: Թվայնացման հաջողությունը պայմանավորող հաջորդ կարևորագույն գործոնը թվային հարթակներում ծրագրերի առկայության և այդ ծրագրերն ընդունելու համար անհրաժեշտ սարքավորումների վերաբերյալ սպառողներին տեղեկացնելու արդյունավետ ռազմավարությունն է:

5.3. Հանրությանը ցուցաբերվող աջակցությունը

Թվային հեռուստատեսության ընդունիչների տարածմանը նպաստելու տարբեր գործնական քաղաքականություններ կան: Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի կողմից նշվում է այդօրինակ միջոցառումների երկու տեսակ.

1. սուբսիդիաներ կամ անուղղակի ֆինանսական օժանդակության այլ ձևեր, որոնք տրամադրվում են ընտանիքներին ընդունիչների գնումը խրախուսելու նպատակով,
2. ստանդարտացման քաղաքականություն, որը կսատարի ընդունիչների կամ ինտեգրված հեռուստացույցների լայն տարածմանը⁴⁵:

⁴⁴ COM (2005) 204, վերջնական տարբերակ, «Անալոգայինից թվային հեռարձակման անցումն արագացնելու մասին» («On accelerating the transition from analogue to digital broadcasting»):

⁴⁵ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական զեկույց: 2 հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի

Պետական ֆինանսական օժանդակության կարգավորման օրինակ է 2006 թվականի դեկտեմբերի 27-ին Խտալիայում ընդունված օրենքը (296/2006)⁴⁶: Օրենքով նախատեսվել է եկամտահարկի նվազեցում այն սպառողների համար, ովքեր 2007 թվականի ընթացքում կզենն ինտեգրված լարիչներով և թվային ապակողավորիչներով հեռուստացույցներ: Եկամտահարկի նվազեցումը համարժեք է սարքավորման համար վճարված գնի 20 տոկոսին՝ մեկ ապակողավորիչի դիմաց առավելագույնը 200 եվրոյի նվազեցմամբ, ընդ որում՝ ծրագրի ընդհանուր բյուջեն կազմել է 40 միլիոն եվրո⁴⁷:

Սպառողների համար անցնել թվային հեռարձակման նշանակում է ձեռք բերել թվային ազդանշանի ապակողավորման և ապաշիֆրավորման նոր սարքավորումներ, այսինքն՝ որոշակի գումարի ծախսեր: Նյութական խտրականությունից և հասարակության տարբեր խմբերի միջև «թվային անջրպետի» ռիսկերից խուսափելու նպատակով Եվրոպայի խորհուրդն առաջարկել է անդամ պետություններին առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել տարբեր եղանակներով նմանօրինակ սարքավորումների արժեքի իջեցման հնարավորություններին⁴⁸:

Վերոհիշյալ հանձնարարականին համահունչ՝ Միացյալ Թագավորությունը 2005 թվականին որոշեց աջակցել թվայնացման գործընթացին՝ ստեղծելով «Թվայնացման օգնության սխեմա» ծրագիրը, որով նախատեսվում էր աջակցել 75 տարեկան և

(EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

⁴⁶ 2007 թվականի բյուջեի մասին օրինագծի 357-րդ և 361-րդ մասեր:

⁴⁷ <http://europa.eu/r/tyd/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/960&format=HTML&ag ed=0&language=EN&guiLanguage=en#n1> Նմանատիպ մեխանիզմներ ներդրվել են նաև այլ պետություններում, օրինակ՝ Ավստրիայում:

⁴⁸ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ անդամ պետություններին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականի հավելված:

ավելի տարեց անձանց, ծանր հաշմանդամություն ունեցողներին, կույրերին և տեսողության մասնակի խնդիրներ ունեցողներին: Ծրագիրը կառավարվում է ԲԻԲԻՍԻ-ի կողմից: Ծրագրով նախատեսվում է հեռուստացույցի փոխակերպման սարքի տրամադրում, օգնություն վերջինիս տեղադրման հարցում, ինչպես նաև հեռուստատեսային ակեհավաքի բարելավման համար անհրաժեշտ ցանկացած աշխատանք: Որոշակի պետական նպաստներ ստացողների համար ծրագիրն անվճար է: Մյուսները ծախսի ընդհանուր գումարից վճարում են մասնակիորեն՝ 40 ֆունտ ստեռլինգի չափով⁴⁹:

Լիտվայում կառավարությունը 2010 թվականին ընդունեց որոշում թվային հեռուստատեսություն ընդունելու համար անհրաժեշտ սարքավորումների գնման պատճառով առաջացած ծախսերի փոխհատուցման կարգի մասին: Որոշման համաձայն՝ ցածր եկամուտներով ընտանիքները և անձինք (որոնց ամսական եկամուտը մեկ շնչի հաշվով չի գերազանցում 525 լիտան, այն է՝ 125 եվրոն) իրավունք կունենան պետական բյուջեից փոխհատուցում ստանալու թվային կցուրդների համար: Փոխհատուցման գործընթացը սկիզբ կառնի անալոգային հեռուստատեսության անջատման ժամկետից 6 ամիս առաջ և կավարտվի նշված ժամկետից 3 ամիս անց⁵⁰:

⁴⁹ *Prosser T.* Legislation to Permit Disclosure of Data to Assist Help in Digital Switchover // IRIS 2007-9:15/20.

Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2007/9/article20.en.html> Տե՛ս նաև http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2007/en/ ukpgaen_20070008_en.pdf

⁵⁰ *Jeřmantait J.* Order on Remuneration of the Acquisition Costs of Set-Top-Boxes Approved // IRIS 2010-3/30.

Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2010/3/article30.en.html>

5.4. Օրենսդրությունը

Անցումը թվային միջավայրին իր հետ բերում է ոչ միայն առավելություններ, այլև որոշակի ռիսկեր:

Պետք է համարժեքորեն նախապատրաստվել անցմանը, որպեսզի թվայնացումն իրականացնելիս լավագույնս հաշվի առնվեն հանրության, ինչպես նաև հեռարձակողների և տեսալսողական ողջ արդյունաբերության շահերը: Պետք է գտնել ոսկե միջինը տնտեսական շահերի և սոցիալական կարիքների միջև: Ակնհայտ է, սակայն, որ պետք է առաջնահերթ համարել քաղաքացիների գործոնը: Առաջիկա տարիներին անհրաժեշտ կլինի հաղթահարել անցման հետ կապված լուրջ խոչընդոտներ, չնայած որ թվային հեռարձակման ապագա օգուտներն անվիճելի են:

Թե՞ Եվրոպական հանձնաժողովը, թե՞ Եվրոպական միության խորհուրդն ընդունում են, որ այսպիսի անցումը զուտ տեխնիկական խնդիր չէ: Թվայնացման տնտեսական և սոցիալական հետևանքների լույսի ներքո Հանձնաժողովը նախանշել է անդամ պետությունների միջամտության քաղաքականության որոշ չափորոշիչներ: Հիմնադրույթն այն է, որ թվայնացումը պայմանավորող մեխանիզմները պետք է լինեն շուկայի ուժերը և սպառողական պահանջարկը: Այս տեսակետից, միջամտության քաղաքականությունը պետք է լինի «*թափանցիկ, համաչափ և յուրաժան*», ինչպես նաև «*ձևակերպված լինի քաղաքականության հստակորեն ձևակերպված և կոնկրետ նպատակներին և շուկայի դժվարություններին համահունչ*»: Միջամտությունը պետք է լինի խտրականությունից զերծ և տեխնոլոգիապես չեզոք⁵¹:

⁵¹ *Idema E.* European Commission: Communication on the Transition from Analogue to Digital Broadcasting //

IRIS 2003-10:4/5. See: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2004/1/article7.en.html> Տե՛ս նաև *Idema E.* Council of the European Union: Conclusions on the Transition from Analogue to Digital Broadcasting and on Digital Television and 3G Mobile Communications // IRIS 2004-1:5/7 at:

Պետությունները պետք է մշակեն թվային հեռարձակման օրենսդրական դաշտ և ռազմավարություն: Ազգային բոլոր կառավարություններին ուղղված այդ հանձնարարականը Եվրոպայի խորհրդի կողմից ձևակերպվել է Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ (2003)9 հանձնարարականում: Այդ փաստաթղթում նշվում է, որ անդամ պետությունները պետք է *«ստեղծեն իրավական և տնտեսական համարժեք պայմաններ թվային հեռարձակման զարգացման համար»*: Բացի այդ, նախատեսվում է, որ պետությունները պետք է մշակեն հստակ ռազմավարություն, որը կապահովի զգուշորեն ծրագրված անցումն անալոգայինից թվային հեռարձակման: Այդօրինակ ռազմավարությունը *«պետք է ձգտի խթանելու համագործակցությունն օպերատորների միջև, փոխլրացնողությունը հարթակների միջև, ապակոդավորիչների փոխգործունակությունը, բովանդակության լայն տեսականու, ներառյալ՝ ռադիոյի և հեռուստատեսության անվճար ծառայությունների առկայությունը, ինչպես նաև՝ հաճախականությունների անհրաժեշտ վերաբաշխումից հետո թվային տեխնոլոգիայի ընձեռած յուրահատուկ հնարավորությունների առավել լիարժեք իրացումը»*⁵²:

Թվայնացման ռազմավարությունը չպետք է մշակել և ընդունել գործարարների և կառավարության միջև դռնփակ բանակցությունների արդյունքում: Այն պետք է մշտապես վերահսկվի հանրային լայն քննարկման շրջանակներում՝ հեռարձակման ծառայությունների բազմակարծությունը և հանրության համար ծրագրերի ավելի լայն ընտրանու և բարձր որակի հասանելիությունը

<http://merlin.obs.coe.int/iris/2004/1/article7.en.htm>

⁵² Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

երաշխավորելու նպատակով: Նախընտրելի է, որ ընդունված ռազմավարությունը հանգեցնի նոր օրենսդրության ներկայացմանը և խորհրդարանի կողմից ընդունմանը՝ կառավարության որոշումների կամ նախագահի հրամանագրերի փոխարեն: Դա նաև կնպաստի թվայնացման կառավարմանը՝ չսասանելով իրավական որոշակիությունը:

Օրինակ կարող է ծառայել Հունգարիայի օրինաստեղծ գործընթացը: Թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հեռերթմանը այնտեղ իրականացվում է 2004 թվականից ի վեր: Ռազմավարության առաջին նախագիծը հրապարակվել է 2006 թվականի հոկտեմբերին: Դրան հաջորդել են երկու ամիս տևած հանրային քննարկումները: Վարչապետի աշխատակազմը քննարկումների արդյունքներին համահունչ վերջնական տեսքի է բերել ռազմավարությունը՝ այն վերածելով քաղաքականության պաշտոնական փաստաթղթի: 2007 թվականի մարտի 7-ին երկրի Կառավարությունն ընդունել է Թվայնացման ազգային ռազմավարությունը և որոշել այն ի կատար ածելու համար անհրաժեշտ կարգավորիչ միջոցառումներ իրագործել: Ավելի ուշ՝ 2007 թվականի հունիսին, Հունգարիայի խորհրդարանն ընդունել է օրենք

թվային հեռարձակման և թվայնացման կանոնների մասին («Թվայնացման մասին» օրենք): Նշված օրենքով նախատեսվել է բովանդակության կարգավորման և հեռարձակման հաղորդման կարգավորման հստակ տարանջատումը: Ամրագրվել են մի շարք իրավական նորմեր, որոնց նպատակն է

խթանել լրատվամիջոցների բազմազանությունը: Այդ առումով, մալուխային օպերատորների և ծառայություններ մատուցող նմանատիպ սուբյեկտների համար օրենքով նախատեսվում են ազգային մշակույթի, մշակութային բազմազանության և կարծիքների բազմատեսակության պահպանության և խթանման մի շարք պարտավորություններ: Այն ներառում է «պարտադիր պարունակության» կանոնների նոր սահմանումը: «Թվայնացման մասին» օրենքի կարևորագույն առանձնահատկությունն այն է, որ սահմանվել է թվային վերգետնյա հեռուստատեսային ծառայությունների ներդրման համար անհրաժեշտ իրավական դաշտը: Օրենքով ամրագրվում են մեկնաբանության ենթակա այնպիսի դրույթներ, ինչպիսիք են «մուլտիպլեքսը», «կիրառական ծրագրային ինտերֆեյսը», «ծրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույցը» կամ «փոխակտիվ թվային հեռուստատեսության ծառայությունը»: Օրենքով նաև հստակորեն նախատեսվում են հաճախականությունները հեռարձակման նպատակով օգտագործելու շրջանակը, ինչպես նաև մրցակցությունը խթանող մի շարք կանոններ և վերգետնյա թվային հեռարձակման հաղորդման ծառայությունների օպերատորների մրցույթների անցկացման կարգը: «Թվայնացման մասին» օրենքի իրագործման խնդիրը վերապահված է կարգավորող մարմնին և մուլտիպլեքսների օպերատորների մրցույթի հրավերը մշակելու և հրապարակելու լիազորությամբ օժտված հատուկ խորհրդարանական հանձնաժողովին⁴:

Օրենքի ընդունումից հետո՝ 2008 թվականին, անցկացվեցին ազգային վերգետնյա մուլտիպլեքսների մրցույթները, կնքվեցին թվային վերգետնյա հեռուստատեսության պայմանագրերը, և մեկնարկեց թվային վերգետնյա հեռուստատեսության գործունեությունը:

ԵԱՀԿ մասնակից պետություններում ընդունված՝ թվային հեռարձակման վերաբերյալ օրենքներից կարելի է նշել հետևյալ օրինակները:

«Թվային հեռարձակման մասին» օրենք ընդունվել է Սլովակիայում⁵: Թվային վերգետնյա հեռուստատեսության ներդրումն Իռլանդիայում նախատեսվել է «Հեռարձակման մասին» 2001 թվականի օրենքով: Իտալիայում թվային հեռարձակումը կարգավորվում է «Հեռարձակման մասին» թիվ 112/2004 օրենքի առանձին բաժնով:

Չեխիայի Հանրապետությունում թվային հեռուստատեսության իրավական դաշտը սահմանվել է երկրի խորհրդարանի կողմից՝ «Լրատվամիջոցների մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու ճանապարհով: Օրենքը ներառում է «Ժրագրերի էլեկտրոնային ուղեցույց», «էլեկտրոնային հաղորդակցային ցանց» և «հեռարձակման ծառայություններ» եզրույթների նոր իրավական սահմանումները: Ավելացվել են մասնավոր թվային ոլորտում հեռարձակման կենտրոնացվածության վերաբերյալ նոր ուղենիշները: Տեխնիկական անցման պլանի համաձայն՝ իրենց անալոգային հզորությունը վերադարձնող հեռարձակողներին շնորհվում է լրացուցիչ արտոնագիր թվային հեռարձակում իրականացնելու համար:

Հեռարձակման խորհրդի և Հեռահաղորդակցության գրասենյակի պարտականությունները վերաբաշխվել են՝ բովանդակության կարգավորումը լիովին տարանջատելով հաղորդման կարգավորումից՝

Գլուխ 6. Լսարանը. սոցիալական և տնտեսական հիմնախնդիրներ

Որպեսզի լսարանը կարողանա օգտվել թվայնացման դրական ազդեցությունից՝ ավելի լայն ընտրության և ավելի բարձր որակի տեսքով, կարևոր է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, թե հասարակության մեջ տարբեր խմբերին ինչպես է հասանելի լինելու հեռարձակումը, եթե փոխվում են վերջինս ընդունելու համար կիրառվող միջոցները: Թվայնացման շրջանակներում ծագում են տարաբնույթ սոցիալական և տնտեսական խնդիրներ՝ ողջամիտ գներով, բազմազան և բարձրորակ հեռարձակումը մարդկանց հասանելի դարձնելու հնարավոր ուղիների կապակցությամբ: Դա ներառում է, մասնավորապես, ընդունիչ սարքավորումների սուբսիդավորման կամ չսուբսիդավորման հարցը, դրական որոշման դեպքում՝ սուբսիդավորման ձևը, ինչպես նաև համընդհանուր ծառայություն ապահովելու՝ հեռարձակողներին ներկայացվող պահանջները:

6.1. Սոցիալական և տնտեսական հիմնախնդիրները և հեռարձակման հասանելիությունը

Թվայնացումը պլանավորելիս հույժ կարևոր է հիմնախնդիրները դիտարկել քաղաքացու տեսակետից, այսինքն, մասնավորապես, ուշադրություն դարձնել ոչ թե տարածքի, այլ բնակչության ծածկույթին: Այս հիմնախնդիրը մատնանշվել է նաև Եվրոպայի խորհրդի կողմից⁵³: Թվայնացման շահաբաժնի և հանրային շահի բաշխման և կառավարման վերաբերյալ

⁵³ Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

Նախարարների կոմիտեի հռչակագրում («Թվայնացման շահաբաժնի վերաբերյալ հռչակագիր»)՝⁵⁴ ներառված է դրույթ այն մասին, որ կառավարությունները պետք է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնեն հանրության համար տեսալսողական ծառայությունների հասանելիության խթանմանը: Տեղեկատվական հասարակությունում հանրային լրատվամիջոցների նպատակի մասին Նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված թիվ (2007)3 հանձնարարականում նշվում է, որ պետությունները *«պետք է տեխնոլոգիական տարաբնույթ միջոցներով ապահովեն հանրային լրատվամիջոցների համընդհանուր հասանելիությունը բոլոր անհատներին և հասարակության խմբերին, այդ թվում՝ փոքրամասնություններին և խոցելի խմբերին»*⁵⁵: Նոր տեխնոլոգիաների հնարավոր օգուտները քաղելու նպատակով պլանավորման գործընթացում խիստ կարևոր է պատասխանել այն հարցին, թե ինչպես ապահովել հնարավորինս մեծ թվով մարդկանց կողմից նոր տեխնոլոգիաներն ի շահ իրենց օգտագործելու հնարավորությունը: Այդ շրջանակում պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել բնակչության խոցելի խմբերին, որոնք չեն ունենա ինքնուրույնաբար նոր տեխնոլոգիաների անցնելու հնարավորություն կամ շահագրգռվածություն:

Հնարավոր է, որ անհրաժեշտ լինի հատուկ օժանդակություն ցուցաբերել հասարակության խոցելի խմբերին և հաշմանդամություն ունեցող որոշ անձանց: Եվրոպական միության «Հեռուստատեսությունն առանց սահմանների» դիրեկտիվով (որում ավելի ուշ փոփոխություններ են կատարվել Տեսալսողական

⁵⁴ Թվայնացման շահաբաժնի և հանրային շահի բաշխման և կառավարման վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի հռչակագիր (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2008 թվականի փետրվարի 20-ին Նախարարների տեղակալների 1018-րդ ժողովում): Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1252459&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁵⁵ Հասարակությունում հանրային լրատվամիջոցների նպատակի վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2007)3 հանձնարարականն անդամ պետություններին:

միջոցների ծառայությունների դիրեկտիվով) պետությունները պարտավորեցվում են լրատվամիջոցների ծառայություններ տրամադրողներին քաջալերել, որպեսզի վերջիններս իրենց ծառայություններն աստիճանաբար հասանելի դարձնեն տեսնելու կամ լսելու հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց:

Բազմաթիվ ալիքների գոյությունը հնարավոր դարձնելուց զատ, թվային հեռարձակման ընձեռած առավելություններից է տեխնոլոգիաների զուգամիտման միջոցով բնակչությանը տեղեկատվական այլ ծառայություններ մատուցելու հնարավորությունը: Գնալով աճում է տեղեկատվական հասարակության այն ծառայությունների թիվը, որոնք օգտվում են հաղորդման միևնույն միջոցներից և կարող են հավաքաբար առաքվել ենթակառուցվածքի և վերջնական օգտագործողի միևնույն սարքավորումներով կամ առնվազն համատեղության կարգով օգտագործել դրանք կամ դրանց մի մասը: Ճիշտ կազմակերպելու դեպքում թվայնացումը կարող է օգնել նմանօրինակ ծառայությունների առկայության անհավասարությունների վերացմանը և բարձրացնել տեղեկատվության հասանելիությունը: Այնուհանդերձ, այն փաստը, որ լսարանին պետք կզան ընդունիչ նոր սարքավորումներ (թվային կցուրդներ), իսկ հեռարձակողներին՝ հաղորդման նոր սարքավորումներ, անցումային ժամանակաշրջանում կարող է սահմանափակել ընտրության տեսականին: Այդ առումով առկա է բնակչության տարբեր խմբերի միջև տնտեսական տարբերությունների և աշխարհագրական գործոնների հետևանքով անհավասարության խորացման որոշակի ռիսկ:

6.2. Ոչ թե պարզապես բազմաթիվ ալիքներ, այլ բազմակարծություն

Հույժ կարևոր է ոչ թե բազմաթիվ ալիքների, այլ բազմակարծության գոյության ապահովումը: Եվրոպայում ընդհանուր մոդելով նախատեսվում է թվային հեռուստատեսության մի քանի մուլտիպլեքսների, այդ թվում՝ համապատասխան ընդունիչ սարքավորումներ ունեցող բոլոր անձանց հասանելի՝ անվճար հեռարձակվող փաթեթի ձևավորումը, ինչպես նաև վճարովի այլ փաթեթների ընտրության հնարավորությունը: Աստիճանաբար պետք է ձևավորվեն այլ փաթեթներ: Թվայնացման մարտահրավերն է բացառել տեղեկատվության հասանելիության անհավասարության խորացումը վճարովի ալիքներին բաժանորդագրվողների և այլոց միջև: Անվճար հեռարձակվող փաթեթը պետք է ներառի հեռարձակման տարբեր կարիքներ բավարարող տարաբնույթ ալիքներ, ընդ որում՝ դրանք միշտ պետք է ներառեն հանրային հեռարձակումներ: Անվճար փաթեթում ներառված ալիքների թիվը տարբեր պետություններում տարբեր է: Եվրոպական պետությունների մեծ մասում հանրային հեռարձակվող ալիքներից և անվճար հիմունքներով հասանելի այլ ալիքներից զատ, թվայնացումից հետո հանրությանն անվճար հասանելի է դառնում ևս մեկ ալիք: Դա կարող է լինել 24-ժամյա լրատվական ալիք (Ֆինլանդիա և Շվեդիա), որի հանրային բնույթն ակնհայտ է⁵⁶: Բացի այդ, վճարովի մուլտիպլեքսները պետք է ներառեն բազմազան ալիքներ, և կատարյալ կլինի, եթե ընտրությունը կատարի անկախ կարգավորողը՝ որպես հիմք ընդունելով օբյեկտիվ և թափանցիկ չափորոշիչներ, իսկ եթե ընտրությունը կատարում է մուլտիպլեքսի սեփականատերը, ապա կարգավորողը պետք է ի վիճակի լինի

⁵⁶ Միացյալ Թագավորության նման մեծ պետությունում անվճար հեռարձակվող ալիքների թիվը կարող է հասնել 30-ի, մինչդեռ Շվեդիայում դրանք 6-ն են, իսկ Ֆինլանդիայում՝ 5-ը, գումարած ռադիոն:

վերահսկողություն իրականացնել և աջակցել վեճերի առաջացման դեպքում:

6.3. Ընդունիչ սարքավորումների սուբսիդավորումը

Կարևոր հարցերից է ընդունիչ սարքավորումների սուբսիդավորման մեխանիզմի և մասշտաբների ընտրությունը: Նախևառաջ, պետք է պարզաբանել, թե ինչպես են մարդիկ ստանում անալոգային հեռուստատեսությունը, այսինքն՝ քանի հոգի ունի մալուխային կամ ուղղակի արբանյակային ընդունիչներ: Դա կկանխորոշի ընդունիչ սարքավորումների կարիք ունեցողների թիվը և անհրաժեշտ սարքավորումների տեսակը: Կարևոր է նաև կամավոր գնումներ կատարողների թվաքանակի հարցը, ինչպես նաև այլ ծառայությունների և զուգամիտման հանգամանքն այն դեպքերում, երբ լրացուցիչ սարքավորումների կարիքը կարող է ավելի մեծ կամ փոքր լինել⁵⁷:

Լսարանի տեսակետից շատ կարևոր է ունենալ անվճար ընդունիչ սարքավորումներ, օրինակ՝ թվային կցուրդներ ստանալու հնարավորության կամ այդպիսի սարքավորումների գնմանն օժանդակելու վերաբերյալ ակնհայտ, թափանցիկ և արդարացի կանոններ: Հավանական է, որ այստեղ կարող են տեղին չլինել սոցիալական նպաստների տրամադրման այլ համատեքստերում կիրառվող չափորոշիչները: Սարքավորումները բաժանորդներին

⁵⁷ Իտալիայում մարդկանց ճնշող մեծամասնությունը (նախքան թվայնացման մեկնարկը) հեռուստատեսային հեռարձակումը ստանում էր վերգետնյա հեռարձակման տեսքով (հեռուստատեսային 22 միլիոն ընդունիչներից 19 միլիոնը), մինչդեռ Գերմանիայում թվայնացման մեկնարկի պահի դրությամբ մալուխային կամ արբանյակային հեռուստատեսության ընդգրկումը հասնում էր 93 %-ի: Դա ազդել է, օրինակ, տարբեր պետությունների կողմից թվայնացման սուբսիդավորման հարցի լուծման և սուբսիդավորման չափի ընտրության վրա, ինչպես քննարկված է սույն Ուղեցույցի այլ բաժիններում: Էական գործոն է նաև արագագործ ինտերնետային կապի առկայությունը, քանի որ միայն այդ կապի լայն տարածվածության դեպքում է իմաստավորվում լայնաշերտ կապի միջոցով հեռուստատեսության հաղորդումը:

անվճար տրամադրելու առաջնային բիզնես-մոդելը (Իսպանիայի և Միացյալ Թագավորության օրինակով) ծախողվեց՝ պայմանավորված սպառողների կողմից դրանց ընդունման դանդաղ տեմպերով:

Պետությունը պարտավոր է գործընթացին մասնակցելու հնարավորություն ընձեռել բոլորին: Թվային կցուրդների (կամ այլ տեխնոլոգիաների) սուբսիդավորված բաշխման առնչությամբ թե՞ վարչական աշխատանք կա, թե՞ որոշակի ծախսեր, որոնք պետք է հաշվի առնել թվայնացման ընդհանուր ծախսերը հաշվարկելիս: Վաղ թվայնացված պետությունները կամ տարածաշրջանները (Բելիժ, Ֆինլանդիա և Շվեդիա) մարդկանց չեն տրամադրել անվճար թվային կցուրդներ և օժանդակություն չեն ցուցաբերել: Չպետք է մոռանալ այդ պետությունների տնտեսական վիճակը. դրանք համեմատաբար հարուստ պետություններ են, և ողջամտորեն կարելի է ենթադրել, որ թվային կցուրդի արժեքը մարդկանց մեծ մասի համար կարող է մատչելի լինել: Կարևոր է այն հանգամանքը, որ բնակչությանը ցուցաբերվող հնարավոր ֆինանսական աջակցության կանոնները համապատասխանեն կիրառության կոնկրետ պետության առանձնահատկություններին: Պետությունների մեծ մասում թվային հեռարձակման ակնկալվող դրական ազդեցությունը բարեկեցության վրա կարող է ավելի ծանրակշիռ լինել, քան սարքավորումների արժեքը մարդկանցից շատերի համար, հատկապես եթե շուկան կարողանում է սարքավորումները տրամադրել ողջամիտ գնով⁵⁸: Հնարավոր է, որ բավարար կլինի մարդկանց տեղեկացնել թվայնացման օգուտների մասին, և որ նրանք դեմ չեն լինի համեմատաբար փոքր ներդրում անելու անհրաժեշտությանը: Եթե լրացուցիչ աջակցություն չի տրամադրվում այնպիսի պետությունում, որտեղ մարդկանցից

⁵⁸ Դա հիմնավորվել է Միացյալ Թագավորությունում 2000-ականների սկզբներին իրականացված հարցումներով: Տե՛ս «Թվային հեռուստատեսության և թվայնացման ուղեցույց» («A Guide to Digital Television and Digital Switchover»), 1 հոկտեմբերի, 2004 թվականի հրատարակություն, Ofcom (Միացյալ Թագավորություն):

շատերն աղքատության շեմին են, իրական վտանգ է առաջանում, որ թվայնացման արդյունքում մարդիկ կզրկվեն հեռարձակումից, այսինքն՝ տեղեկատվության նման կարևոր աղբյուրից: Նրանք չեն կարողանա օգտվել թվային նոր ծառայություններից և այդպես չեն դառնա թվայնացման շահաբաժնից օգտվողներ:

Ապակոդավորիչների սուբսիդավորման ծրագրերի գործնական մշակումից և ծախսերից զատ՝ կարևոր է, որ այդ ծրագրերից չօգտվի հեռարձակողների միայն մի մասը՝ այդպես ստեղծելով մրցակցության անհավասար պայմաններ:

Այս առումով, Եվրոպական միության հանձնաժողովը 2005 թվականի դեկտեմբերին ԵՄ օրենսդրության խախտման հարցով քննություն է նախաձեռնել Իտալիայի նկատմամբ՝ վերջինիս կողմից թվային հեռուստատեսության ապակոդավորիչների սուբսիդավորման համակարգի կապակցությամբ: Գործող մրցակից օպերատորների կողմից ներկայացվել էր բողոք: Հանձնաժողովը մատնացույց արեց, որ նույնիսկ ընդհանուր շահի նպատակի⁷ (ինչպիսին թվայնացումն է) իրագործմանն օժանդակող միջոցառումները պետք է համաչափ լինեն և չառաջացնեն մրցակցության անհարկի աղճատում: Իտալիայի այն բացատրությունը, թե սուբսիդիան կարող է ընդունելի համարվել սոցիալական բնույթի պետական օգնության վերաբերյալ կանոնների համաձայն⁸, չընդունվեց, քանի որ սուբսիդիան տրամադրվել էր ոչ միայն խոցելի խմբերին: Սուբսիդիայից օգտվել էին ոչ միայն սպառողները, այլ նաև ընկերությունները, և նույնիսկ նման սուբսիդիան

ցանկացած պարագայում չպետք է խտրական լինի տարբեր օպերատորների նկատմամբ: Այլ օպերատորներ ստիպված էին եղել սարքավորումները տրամադրել իրենց հաշվին: Հանձնաժողովը չընդունեց նաև այն փաստարկը, թե օգնությունը պարզապես տրամադրվել է ընդհանուր տնտեսական շահ ապահովող ծառայությունների շրջանակում (այդպիսի մեխանիզմների վերաբերյալ ԵՄ անդամ պետություններն իրավասու են որոշումներ կայացնելու)⁹: Հաշվի առնելով, որ Իտալիայում հեռուստատեսության ընդունման հիմնական միջոցը վերգետնյա հաղորդումն էր, սուբսիդավորված ծրագիրը մեծ ազդեցություն էր ունենալու: Իտալիան փորձեց համակարգը հիմնավորել՝ նշելով թվային հեռուստատեսության օգուտները, օրինակ՝ բազմակարծությունն ավելացնելու, ինչպես նաև տնտեսական զարգացումը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները և էլեկտրոնային հասարակության ծառայությունները խթանելու նպատակով հաճախականությունների օգտագործման բարելավումը: Ընդհանուր շահի ծրագրերի դեպքում օգնություն կարող է տրամադրվել միայն շուկայի սխալը շտկելու նպատակով, սակայն այն պետք է լինի անհրաժեշտ և համաչափ: Տվյալ պարագայում Հանձնաժողովն օգնությունն անհրաժեշտ և համաչափ չհամարեց¹⁰: Իտալիայի սուբսիդավորման համակարգը հետագայում փոփոխվեց՝ ինչպես նկարագրված է վերը:

Իտալիայի համակարգի վերաբերյալ Հանձնաժողովի ներկայացրած սկզբունքները կարող են հետաքրքիր լինել նույնիսկ այն պետություններում, որոնց նկատմամբ կիրառելի չեն պետական օգնության և մրցակցության վերաբերյալ Եվրոպական միության կոնկրետ իրավական նորմերը, քանի որ դրանք ի ցույց

Են դնում սուբսիդավորման ծրագիրը սխալ մշակելու վտանգները: Նման ծրագիրը կարող է բարդացնել մրցակցությունը և նվազեցնել ծառայությունների մատուցողների, հատկապես՝ շուկա մուտք գործող նոր սուբյեկտների հետաքրքրվածությունը:

Եզրափակելով՝ հարկ է նշել, որ թվայնացման արդյունքում մարդիկ չպետք է զրկվեն հեռարձակում ստանալու հնարավորությունից, և որ տրամադրվող սուբսիդիաները պետք է ողջամիտ լինեն ու համապատասխանեն տվյալ պետության առանձնահատկություններին:

6.4. Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը

Համընդհանուր սպասարկման պարտավորության (<ՍՊ>) սկզբունքը հայտնի է հեռահաղորդակցության և այլ կոմունալ ծառայությունների ոլորտների փորձից: Այն նշանակում է, որ կարևոր որոշ ծառայություններ պետք է տրամադրվեն բոլորին, նույնիսկ եթե շուկայում համընդհանուր սպասարկումն ինքնաբերաբար հնարավոր չէ: Հաճախ հանդիպող օրինակներ են հեռահաղորդակցության, փոստի կամ էներգիայի ծառայությունների մատուցումը խիտ բնակեցված վայրերից հեռու բնակվողներին և ծառայությունից ակտիվորեն օգտվողներին: Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը, որպես կանոն, կապված է ընդհանուր տնտեսական շահի ծառայությունների հետ: Ընդհանուր տնտեսական շահի հասկացությունը ներառում է կյանքի համար անհրաժեշտ տարրական պայմանները: Այն պետք է ձկուն, «կենսական» սկզբունք լինի, որպեսզի հաշվի առնի հասարակությունում տեղի ունեցող փոփոխությունները: Նշվածի օրինակ է համացանցը, որը սկզբնական շրջանում համարվում էր հատուկ ծառայություն, սակայն այսօր արդեն եվրոպական

պետությունների մեծ մասում համարվում է տարրական անհրաժեշտություն, որը պետք է հասանելի լինի բոլորին:

Ինչ վերաբերում է հեռարձակման բովանդակությանը, ապա համընդհանուր սպասարկման պարտավորության տեսակ են հանրային հեռարձակման պարտադիր պարունակության կանոնները (տե՛ս վերը), որոնց միջոցով մասնավոր ընկերություններից պահանջվում է որոշակի ծառայություն մատուցել՝ հիմնվելով այն ենթադրության վրա, թե այդ ծառայությունն արժեքավոր է ողջ բնակչության համար և պետք է հասանելի լինի բոլորին: Նշված պարտավորությունը պահպանվում և, թերևս, ավելի կարևոր է դառնում թվային հեռարձակման միջավայրում, որտեղ գործում են բազմաթիվ ալիքներ: Այլապես, առկա է ռիսկ, որ բաժանորդագրությամբ ստացվող տարբեր փաթեթների միջոցով շատերին հասանելի չի լինի հանրային հեռարձակումը: Ծրագրային փաթեթների մեջ չներառվելու դեպքում հանրային հեռարձակումը հասանելի չի լինի, քանի որ ցանկացած հեռարձակման ստացումը կախված կլինի այս կամ այն ընկերությունում բաժանորդագրվելու հանգամանքից: Հանրային հեռարձակում ունենալը չպետք է լրացուցիչ ծախսեր առաջացնի հեռուստադիտողի համար: Հանրային հեռարձակում տրամադրելու պարտավորությունը պետք է կրի ծառայություն տրամադրողը⁵⁹:

Հեռարձակման բովանդակությանը վերաբերող պարտադիր պարունակության պարտավորություններից զատ, համընդհանուր սպասարկման տեխնիկական պարտավորությունը, հեռահաղորդակցության նմանությամբ, էական նշանակություն ունի թվային միջավայրում, քանի որ հաղորդման բարդ և թանկարժեք տեխնոլոգիան կարող է արգելակող ազդեցություն

⁵⁹ Եվրոպական միությունում պարտադիր պարունակության պարտավորությունը սահմանված է «Համընդհանուր սպասարկման վերաբերյալ դիրեկտիվում», դիրեկտիվ թիվ 2002/22/EC (փոփոխվել է 2009/136/EC դիրեկտիվով), որը վերաբերում է համընդհանուր սպասարկմանը և էլեկտրոնային կապի ցանցերի և ծառայությունների առնչությամբ օգտագործողների իրավունքներին, 31-րդ հոդված:

ունենալ՝ սահմանափակելով օպերատորների թիվը: Օրենսդիրը և կարգավորողը կարևոր խնդիր ունեն. նրանք պետք է ապահովեն, որ թվային հեռարձակման համընդհանուր հասանելիության հնարավորությունը շուկայի կողմից չընձեռվելու դեպքում համընդհանուր սպասարկման պարտավորություններ դրվեն որոշակի օպերատորների վրա: Այդ պարտավորությունների սահմանումը պետք է լինի թափանցիկ, համամասն և խտրականությունից զերծ՝ հաշվի առնելով առկա կարիքները և խուսափելով մասնավոր ընկերությունների գործունեության նկատմամբ անհարկի միջամտությունից: Կարևոր է ընդգծել, որ համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունից բխում է միայն որոշակի ծառայությունը մատչելի գնով հասանելի դարձնելու պարտավորությունը: Այն չի ներառում ծառայությունն անվճար տրամադրելու պարտավորությունը կամ ծառայությունից օգտվող բոլոր անձանց համար ծառայության հասանելիությունն ապահովելու՝ պետության պարտավորությունը: Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը նշանակում է, որ ծառայությունը պետք է առկա և օգտագործելի լինի բոլոր նրանց համար, ովքեր նման ցանկություն կհայտնեն: Յուրաքանչյուր պետություն պետք է ինքուրույնաբար սահմանի մատչելիության չափանիշը՝ հաշվի առնելով ոչ միայն բնակչության եկամուտների մակարդակը, այլ նաև կոնկրետ ծառայության դիմաց վճարելու համար տնօրինվող եկամտից ծախսվող մասնաբաժնի խելամտությունը:

6.5. Փոխգործունակությունը

Համընդհանուր սպասարկման պարտավորությունը վերաբերում է պատշաճ սարքավորումների միջոցով ծառայության առկայության ապահովմանը: Ինչ վերաբերում է սարքավորումներին, ապա որոշ դեպքերում պետական օժանդակության փոխարեն, և/կամ՝ ի լրումն դրան, ոլորտի սուբյեկտներին պետք է քաջալերել, որպեսզի նրանք ցածր գնով առաջարկեն տարատեսակ սարքավորումները: Թվայնացումը վաղ իրականացրած պետությունները խթանել են մրցակցությունը՝ այդպերպ ապահովելով ոչ թանկարժեք թվային կցուրդների, ինչպես նաև ավելի բարդ սարքավորումների հասանելիությունը հետաքրքրված անձանց համար: Այս իմաստով կարևոր սկզբունք է փոխգործունակությունը: Այն նաև խթանվում է Եվրոպական միության կողմից, քանզի այդպերպ շուկան ավելի գրավիչ է դառնում սարքավորումներ արտադրողների համար:

Չնայած որ ժողովրդավարական շուկայական տնտեսությունում կառավարությունը չպետք է ուղղակիորեն միջամտի ոլորտի գործերին և գներ սահմանի, այն կարող է երկխոսություն ծավալել ոլորտի հետ և պարզել, թե արդյոք հնարավոր է ավելի էժան սարքավորումներ ապահովել: Տեխնիկական մասնագրերը և ստանդարտները պետք է հնարավորինս համապատասխանեն միջազգային չափանիշներին՝ ապահովելու փոխկապակցվածության առավել բարձր մակարդակ և ապրանքների ազատ տեղաշարժի միջոցով միջազգային շուկայի գոյության հնարավորություն: Եվրոպական միությունում, որը Եվրոպայում տեղի ունեցող առևտրի վրա իր ունեցած մեծ ազդեցության շնորհիվ փաստացի ստանդարտներ է սահմանում նաև ԵՄ անդամ չհանդիսացող պետությունների համար, հարում է այն տեսակետին, թե ստանդարտները պետք է հնարավորինս մշակվեն և սահմանվեն ոլորտի սուբյեկտների կողմից: Եթե

տեխնոլոգիաների զարգացումը դեռևս ընթանում է, ապա կարևոր է համակարգը չպարփակել ստանդարտներով, այլ ձկուն լինել և նախատեսել տարբեր ստանդարտների փոխգործունակության հնարավորությունը:

Եվրոպական միության կողմից նախատեսվում է⁶⁰, որ անդամ պետությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր անհրաժեշտ միջոցառումները՝ ապահովելու, որպեսզի պայմանական հասանելիության ծառայությունների օպերատորները, անկախ հաղորդման միջոցներից, որոնք արտադրում և շուկա են հանում թվային հեռուստատեսության ծառայությունների հասանելիությունը, բոլոր հեռարձակողներին արդար, ողջամիտ և խտրականությունից զերծ կարգով տրամադրեն այնպիսի տեխնիկական ծառայություններ, որոնք հնարավոր կդարձնեն հեռարձակողների հաղորդած թվային ազդանշանի ընդունումը հեռուստադիտողների կողմից ծառայությունների օպերատորների կառավարման տակ գտնվող ապակողավորիչների միջոցով: Դա, ըստ էության, նշանակում է, որ անդամ պետությունները պետք է երաշխավորեն այդ ծառայությունների գործունեությունը տեխնոլոգիական տարբեր հարթակներում⁶¹:

Նմանապես, Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ (2003)9 հանձնարարականում նշվում է, որ անդամ պետությունները

⁶⁰ Հեռուստատեսային ազդանշանների հաղորդման ստանդարտների օգտագործման վերաբերյալ թիվ 95/47/EC դիրեկտիվի 4-րդ հոդված: Որոշ մեկնաբաններ գտնում են, որ Դիրեկտիվի որոշ մասեր հստակ չէին, և որ դրա հետևանքով չապահովվեց ներդաշնակեցման ցանկալի մակարդակ: Դա նաև նշանակում էր, որ Դիրեկտիվը լիարժեքորեն չէր իրագործվի անդամ պետությունների կողմից: Տե՛ս, օրինակ, M. Arino "Digital war and peace: Regulation and Competition in European Digital Broadcasting" European Public Law 2004 Vol. 10 Issue 1 pp 135-160, էջեր 137-138:

⁶¹ Նմանատիպ պարտավորություն սահմանում է Համընդհանուր սպասարկման և էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի և ծառայությունների նկատմամբ օգտագործողների իրավունքների վերաբերյալ թիվ 2002/22/EC դիրեկտիվի 24-րդ հոդվածը: Համընդհանուր սպասարկման վերաբերյալ դիրեկտիվի հավելվածը, որում փոփոխություններ են կատարվել թիվ 2009/136/EC դիրեկտիվով, ապահովում է թվային հեռուստատեսության սպառողական սարքավորումների փոխգործունակությունը Եվրոպական միության տարածքում:

պետք է միջոցներ ձեռնարկեն ընդունման, ապակողավորման և ապաշիֆրավորման սարքավորումների, ինչպես նաև թվային հեռարձակման ծառայությունների հասանելիությունն ապահովող համակարգերի փոխգործունակության և համադրելիության բարձր մակարդակ երաշխավորելու ուղղությամբ:

Եվրոպական միության շրջանակային դիրեկտիվի մեջ⁶² նշվում է, որ պետք է քաջալերել թվային փոխակտիվ հեռուստատեսության ծառայությունների և թվային հեռուստատեսության կատարելագործված սարքավորումների փոխգործունակությունը սպառողների մակարդակում՝ տեղեկատվության ազատ հոսքը, լրատվամիջոցների բազմակարծությունը և մշակութային բազմազանությունն ապահովելու նպատակով: Ցանկալի է, որ սպառողները կարողանան ստանալ թվային ինտերակտիվ հեռուստատեսության բոլոր ծառայությունները, որոնցում, ի թիվս այլ գործոնների, հաշվի առնված կլինեն տեխնոլոգիական չեզոքության, ապագա առաջընթացի և թվային հեռուստատեսության ընդունելիության որոշակի մակարդակ ապահովելու անհրաժեշտության խնդիրները: Թվային հարթակի օպերատորները պետք է ձգտեն ներդնելու կիրառական ծրագրերի բաց ինտերֆեյս, որը համահունչ կլինի եվրոպական ստանդարտներին և հնարավոր կդարձնի անցումը մեկ համակարգից մյուսին:

Տեսալսողական նոր տեխնոլոգիաների (օրինակ՝ փոխակտիվ հեռուստատեսության համակարգերի, ձեռքում պահվող ընդունիչների վրա հաղորդման համակարգերի, լայնաշերտ առաքման և բարձր ճշտությամբ հեռուստատեսության) զարգացումը կարող է փոխգործունակության նոր հիմնախնդիրներ առաջացնել: Այսպիսով, փոխգործունակության ապահովումը շարունակական խնդիր է: Հեռարձակման եվրոպական միությունն ընդգծում է

⁶² Էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի և ծառայությունների կարգավորման ընդհանուր դաշտի վերաբերյալ թիվ 2002/21/EC դիրեկտիվ, մասնավորապես՝ 18-րդ հոդված:

բովանդակության լայն և բազմազան տեսականին և տարբեր հարթակներով տրամադրվող ծառայությունները հնարավոր ամենաբարձր որակով և ամենացածր գնով սպառողներին հասանելի դարձնելու անհրաժեշտությունը վերահաստատելու կարևորությունը: Հեռարձակման եվրոպական միությունը գտնում է, որ այդ խնդիրը լավագույնս կարող է լուծվել շուկայում մրցակցության միջոցով: Փոխգործունակության ստանդարտները և թվային սարքերի փոխգործունակության բարելավումը դրանք ավելի ընդունելի կդարձնեն սպառողների համար, որն իր հերթին կխթանի թվայնացման գործընթացը⁶³: Վաղ թվայնացված այնպիսի պետություններ, ինչպիսիք են Շվեդիան, Ֆինլանդիան և Միացյալ Թագավորությունը, մեծապես կարևորել են սարքավորումները բովանդակություն տրամադրող տարբեր սուբյեկտների առանձնահատկություններին համապատասխանեցնելու խնդիրը, որպեսզի սպառողները կարողանան նույնիսկ սարքավորումները գնելուց հետո փոխել ծառայություններ մատուցողներին:

6.6. Սպառողների պաշտպանությունը

Թվայնացման պլանը պետք է անդրադառնա նաև սպառողների պաշտպանության հիմնախնդիրներին: Օրենսդրական փոփոխությունները կամ նոր իրավանորմերի անհրաժեշտությունը կախված է երկրում սպառողների պաշտպանության ընդհանուր դաշտից: Եթե սպառողների պաշտպանության մասին օրենսդրությունը կուռ է, այն կիրառելի կլինի նաև թվային հեռարձակման նկատմամբ, և մասնագիտացված օրենսդրության կարիք չի լինի: Այնուհանդերձ, եթե սպառողների պաշտպանությունն ընդհանուր առմամբ թույլ է, ապա հնարավոր է, որ անհրաժեշտ

⁶³ “EBU Contribution to the European Commission call for input on the forthcoming review of the EU regulatory framework for electronic communication and services”, 30.1.2006 DAJ/ACB/mtp/jev

լինեն հատուկ իրավանորմեր՝ կոնկրետ ոլորտային օրենքի տեսքով:

Եվրոպական միությունն ընդգծում է էլեկտրոնային տարբեր ծառայությունների առնչությամբ սպառողների պաշտպանությունը բարելավելու և բիզնեսի այլ, նոր մոդելներ ունենալու անհրաժեշտությունը: Այս համատեքստում սովորաբար առաջացող խնդիրները նման են հեռահաղորդակցության ոլորտի խնդիրներին և ներառում են, մասնավորապես, հստակ հաշիվների ներկայացումը (հատկապես եթե մի քանի ծառայություններ կարող են միևնույն հաշվի մեջ լինել), պայմանագրերը չեղարկելու հնարավորություններ և սարքավորումների վերաբերյալ այնպիսի կանոններ, որոնք սպառողներին չեն ստիպի ոչ խելամիտ ժամկետով օգտվել միայն մեկ մատակարարից:

Միացյալ Թագավորությունում հաղորդակցությունը կարգավորող մարմինը՝ Ofcom-ը,¹¹ 2008 թվականի փետրվարին նոր առաջարկներ ներկայացրեց այն մասին, թե հաղորդակցության ծառայություններ մատուցողներն ինչպես պետք է հստակորեն նշեն սպառողների հաշիվներում ներառվող բոլոր լրացուցիչ վճարները, որպեսզի սպառողը հեշտությամբ հասկանա, թե ինչի համար է վճարում: Օգտագործողը պետք է հասկանա, թե ինչ տարբեր վճարներ են ներառված հաշվի մեջ: Ofcom-ն ունի նաև խորհրդակցական հատուկ հանձնաժողով տարեցների և հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար, որի խնդիրն է ապահովել, որ նշված խմբերի կարիքները հաշվի առնվեն թվայնացման գործընթացում և հաղորդակցության դաշտում կատարվող այլ փոփոխություններում:

Ֆինլանդիայում, համացանցային կայքում ընտրելով հատուկ հղումը, մարդիկ կարող են հարցեր տալ կամ բողոքներ ներկայացնել: Տրամադրվում է հատուկ հեռախոսահամար, որով կարելի է զանգահարել թվայնացման առնչությամբ սպառողների մոտ առաջացող խնդիրների վերաբերյալ:

Շվեդիայում հիմնական օպերատորն առանձին բլոգ-էջ ունի, որտեղ մեկնաբանելու կամ հարց տալու ցանկություն ունեցող յուրաքանչյուր ոք կարող է քննարկել սպառողների հետ առնչվող խնդիրները:

Գլուխ 7. Հեռարձակողները. տնտեսական և տեխնիկական հիմնախնդիրներ

Թվայնացումը սկզբում շատ թանկ արժե հեռարձակողների համար, քանի որ նրանք ստիպված են լինում լուրջ ներդրումներ անել: Հնարավոր է, որ ներդրումներից օգուտ ստանալու համար տնական ժամանակ պահանջվի: Այս գլխում բացատրվում են ներդրումների և ենթակառուցվածքի կապակցությամբ հեռարձակողների մոտ ծագող հիմնախնդիրները, ինչպես նաև առանց մրցակցությունն աղավաղելու պետական աջակցություն ցուցաբերելու հնարավոր ձևերը:

7.1. Ներդրումներ թվայնացման համար

Չնայած որ թվայնացումից կարող են օգտվել տարբեր սուբյեկտներ, օրինակ՝ նոր հեռարձակողները, որոնց հասանելի կարող է դառնալ տիրույթը, կամ սարքավորումներ արտադրողները և այլ ծառայություններ մատուցողները, նշված սուբյեկտները կարող են որոշ դեպքերում տարբեր լինել սկզբնական ծախսերը հոգացող սուբյեկտներից: Թվային հեռարձակման անցնող պետությունների առջև մարտահրավերներ են ծագում, մասնավորապես՝ այն առումներով, թե ենթակառուցվածքի ինչ ծախսեր են կատարվելու, ով է դրանք հոգալու և ինչպես: Եթե բեռը դրվում է միայն հեռարձակողների վրա, ապա նրանց սնանկացման իրական ռիսկ գոյություն ունի:

Ինչպես արդեն նշվել է սույն Ուղեցույցում, դա կարող է շատ բացասաբար ազդել բազմակարծության և բազմազանության վրա: Հնարավոր տարբերակ է, օրինակ, կառավարության, հեռարձակողների, ցանցի օպերատորների և ոլորտի միջև գործընկերություն հաստատելը (թերևս, այսպես կոչված «հանրային-

մասնավոր գործընկերության» մեխանիզմների շրջանակներում):

«Հանրային-մասնավոր գործընկերություն» հասկացությունը գնալով ավելի լայն տարածում է գտնում Եվրոպայում բազմաթիվ համատեքստերում՝ որպես հանրային հետաքրքրության ծրագրերի համար անհրաժեշտ մասնավոր կապիտալի ներգրավման միջոց: Մոդելը կախված կլինի տվյալ երկրում հեռարձակման ոլորտի կառուցվածքից. օրինակ, եթե հեռարձակման միջոցները պատկանում են պետությանը կամ կենտրոնացած են մեկ ընկերությունում (օրինակ՝ նախկին պետական մենաշնորհի հիման վրա ձևավորված մասնավորեցված ընկերությունում): Միասնական եվրոպական մոդել գոյություն չունի: Յուրաքանչյուր պետություն պետք է գտնի լավագույն տարբերակը, այդ թվում՝ պատասխանի այն հարցին, թե ինչպես կարելի է ոլորտին և մասնավոր հեռարձակողներին քաջալերել, որպեսզի նրանք ներդրումներ անեն՝ միաժամանակ չստանալով անհարկի արտոնյալություն մրցակցային գործընթացում:

Ծախսերը և մասնավոր սուբյեկտների՝ ներդրում կատարելու պատրաստականությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ սկզբնական ծախսերը բարձր են, և որ թվային հեռարձակման գրավչությունը և ներդրումային ներուժն ավելանում են միայն որոշակի ժամանակ անց, որոշակի ծախսեր կատարելու դեպքում: Առավելությունների ժամկետայնությունը և ծավալները հայտնի չեն, և այլուր խնդիրը չափազանց նոր է, որպեսզի հնարավոր լինի ստույգ համեմատություն կատարել այլ պետությունների հետ: Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ թվային հեռուստատեսությունը ոսկու հանք չէ, և որ ներգրավված ընկերությունները պետք է ներդրում կատարելու զգալի կարողությունն ունենան⁶⁴:

⁶⁴ Ինչպես Միացյալ Թագավորությունում «BSkyB» օպերատորի մայր ընկերությունը, որը տարիներ շարունակ սուբսիդավորել է կորուստները՝ նախքան թվային գործունեության շահութաբեր դառնալը: Տե՛ս A. Wessberg “Digital - a challenge for Europe” 2003/4 *Diffusion*

Ակնհայտորեն, թվայնացման բոլոր գործընթացներում ակնկալվում է, որ ծախսերի մի մասը կկատարեն մասնավոր հեռարձակողները: Չնայած որ դա ողջամիտ է, պետք է գիտակցել, որ որոշ խթաններ կարող են անհրաժեշտ լինել, որպեսզի այդ հեռարձակողները պատրաստ լինեն կատարելու անհրաժեշտ ներդրումներ: Այդ խթանները կարող են լինել որոշակի ժամանակահատվածում հեռարձակման արտոնագրի վճարների նվազեցման կամ իսպառ վերացման տեսքով՝ թվայնացումն իրականացնելու կամ հեռարձակման արտոնագրերի ժամկետների երկարաձգման պայմանով:

Ֆինլանդիայում «Պետական հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» 2002 թվականի հուլիսի 1-ի օրենքով նախատեսվեց եռափուլ մոտեցում՝ հեռարձակողների ներդրումային բեռը թեթևացնելու նպատակով: Նախ, 50 տոկոսով կրճատվեց առևտրային հեռուստաընկերությունների կողմից վճարվող՝ գործառնական արտոնագրի վճարը, մինչդեռ թվային հեռարձակողներն ընդհանրապես ազատվում էին այդ վճարից մինչև 2010 թվականի օգոստոսի 31-ը: Երկրորդ, տնային տնտեսությունների կողմից վճարվող՝ հեռուստատեսության արտոնագրային վճարը 2004 թվականի հունվարի 1-ից բարձրացվեց 13 տոկոսով: Երրորդ, հեռուստատեսության արտոնագրման ամենամյա վճարը տարեցտարի կավելացվեր, եթե միաժամանակ իրականացվեր և՛ անալոգային, և՛ թվային հեռարձակում (այսինքն՝ միաժամանակյա հեռարձակման ժամանակաշրջան)¹²:

Նմանատիպ վճար ներդրվեց Ավստրիայում: Միաժամանակ, Իռլանդիայում 2002 թվականին և Շվեյցարիայում 2003 թվականին կառավարությունները մերժեցին հանրային

հեռարձակողների խնդրանքն առ այն, որ անցումային շրջանում և՛ անալոգային, և՛ թվային ալիքներ հեռարձակելու լրացուցիչ ծախսերը ֆինանսավորվեն արտոնագրման վճարների ժամանակավոր ավելացման հաշվին¹³:

Միացյալ Թագավորությունում «թվայնացման շահաբաժինն» այն է, որ կրճատվել է հաճախականության օգտագործման վճարը՝ կախված թվային երեք հարթակներից մեկն ընդունող հեռուստադիտողների թվաքանակից: Նմանօրինակ քաղաքականությունը կարող է լրջորեն շահագրգռել հեռարձակողներին՝ ընդունելու այնպիսի ռազմավարություն, որը կնպաստի թվային հարթակների արագ ընդունմանը¹⁴: Էստոնիայում «Հեռարձակման մասին» օրենքում 2008 թվականի հունիսի 18-ին կատարված փոփոխությամբ վերացվել է մասնավոր երկու խոշոր հեռարձակողների արտոնագրման վճարը՝ յուրաքանչյուրի մասով պետական բյուջե վճարվող մոտ 20 միլիոն կրոնի չափով: Վճարը նախատեսված էր՝ փոխհատուցելու հանրային հեռարձակողի այն կորուստները, որոնք պայմանավորված էին հանրային հեռարձակման ծրագրերից գովազդի բացառմամբ: Փոփոխության դրդապատճառը թվայնացման ժամանակահատվածում մասնավոր հեռարձակողների ֆինանսական բեռը թեթևացնելու անհրաժեշտությունն էր: 2009 թվականի հունվարի 1-ից հետո վճարի բացակայությունը փոխհատուցվում է պետական բյուջեի հաշվին:

Մալթայում վճար չի գանձվում անալոգային այն հեռարձակողներից, որոնք նույն բովանդակությունը հեռարձակում են թվային եղանակով:

Հեռարձակողների օժանդակման այլ մեխանիզմ է կիրառվել Եվրոպայից դուրս՝ Ավստրալիայում, որտեղ որոշ ժամանակով մեղմվել են մանկական ծրագրեր և տեղական արտադրության բովանդակություն տրամադրելու իրավական պահանջները՝ հնարավոր դարձնելու թվային ծառայությունների մատուցումը: Այդ մեթոդը ռիսկային է բազմակարծության և բազմազանության, ինչպես նաև հեռարձակման որակի տեսակետից և համադրելի չէ Անդրազգային հեռուստատեսության մասին կոնվենցիայով և այլ պայմանագրերով ամրագրված՝ եվրոպական պարտավորություններին:

Հաջորդ խթանը սահմանափակ ժամկետում ընկերություններից մեկին որոշակի մենաշնորհ երաշխավորելն է՝ այդպերպ տվյալ ընկերությանը ներշնչելով վստահություն, որ այն կկարողանա փոխհատուցել կատարված ներդրումները: Այս հասկացությունը կիրառվում է կոմունալ ծառայությունների կարգավորման պրակտիկայում, սակայն բարդ է, քանի որ ստեղծվում է մենաշնորհ կամ առնվազն գերիշխող դիրք, որը բացասաբար է ազդում մրցակցության վրա⁶⁵:

Առկա ենթակառուցվածքը պետք է հնարավորինս օգտագործել նաև թվային հեռարձակման համար: Ենթակառուցվածքն ընդլայնելու կամ զուգահեռ ենթակառուցվածք ստեղծելու հարցերը քննարկելիս պետք է հաշվի առնել շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը, բնակչության դիմադրությունը (պետք է տեղադրվեն բազմաթիվ նոր աշտարակներ), ինչպես նաև նոր պարագաներ տեղադրելու ծախսերը: Տրամաբանական է գոյություն ունեցող ենթակառուցվածքի օգտագործումը, ինչպես նաև փուլ առ փուլ արդիականացումը: Թափանցիկությամբ և հրապարակային ընթացակարգերով պետք է հաշվի առնել կարևոր բոլոր տեսակետները և դրանք կիրառել ենթակառուցվածք

⁶⁵ Արդարադատության եվրոպական դատարանի (Եվրոպական միության դատարան) գործերից՝ C-320/91 «Courbeu»-ի գործը և C-280/00 «Altmark»-ի գործը:

տեղադրելու մեխանիզմները քննարկելիս: Շատերը գտնում են, որ թվային հեռուստատեսության մեծ մասի համար լավագույն ուղին վերգետնյա ցանցն է՝ արբանյակային հավելմամբ: Վերգետնյա ցանց մեծ մասամբ արդեն գոյություն ունի, և շարժական ընդունիչներով արդյունավետորեն ընդունել հնարավոր է միայն վերգետնյա ցանցերը:

Այնուհանդերձ, հետաքրքիր տեխնոլոգիա է նաև լայնաշերտ կապի միջոցով հեռուստատեսության հաղորդումը: Եվրոպական միությունը կիրառում է տեխնոլոգիական չեզոքության սկզբունքը, քանի որ ԵՄ-ի գերակա խնդիրը թվային հեռարձակումը հասանելի դարձնելն է՝ անկախ ձևի ընտրությունից: Նման սկզբունքի կիրառությունը նպատակահարմար է նաև ԵՄ-ից դուրս:

Համատեղադրման («co-location») և ենթակառուցվածքի համատեղ օգտագործման այլ մեխանիզմներով կարելի է սահմանափակել ծախսերը: Այս մոտեցումն օգտակար է նաև շրջակա միջավայրի համար: Բազմաթիվ պետություններ հեռահաղորդակցության մասին օրենսդրությամբ նախատեսել են պարտադիր համատեղ օգտագործման որոշակի կանոններ, և այդպիսի նորմերը կարելի է կիրառել նաև թվային միջավայրում (որոշ պետություններում այդ հարցերը կարգավորվում են հաղորդակցության մասին առկա օրենսդրությամբ, որը հնարավոր է լինում տարածել նաև թվային հեռարձակման նկատմամբ): Ղա տարբերվում է հասանելիության մասին կանոններից (որոնք կնկարագրվեն ստորև) և վերաբերում է միայն ֆիզիկական տեղակայումներին, այդ թվում՝ աշտարակներին, շենքերին և նմանատիպ կառույցներին:

7.2. Հաղորդման հարթակը

Մի շարք պետություններում ցանցի օպերատորը, որը պատասխանատու է թվային հեռարձակման հաղորդման հարթակների համար, պետությանը պատկանող կամ նախկինում պետությանը պատկանած կառույց է: Այդ մարմինը, որպես կանոն, գերիշխող դիրք կամ նույնիսկ մենաշնորհի կարգավիճակ է ունենում, սակայն թվայնացումը չպետք է դիտարկել որպես այդ մարմնի գերիշխող դիրքն ամրապնդելու կամ առնվազն այդ դիրքի բացասական հետևանքները խորացնելու միջոց: Հասանելիության վերաբերյալ կանոնները հույժ կարևոր են, սակայն պետք է գիտակցել, որ դրանք կարող են ամրապնդել ցանցը վերահսկող ընկերության գերիշխող դիրքը, եթե այդպերպ սահմանափակվում է այլ ցանցերի զարգացումը:

Մի շարք պետություններում հեռարձակման հաղորդման ցանցն առանձնացվել է հեռարձակողից և մասնավորեցվել, որը դրական զարգացում է: Մասնավորեցումը և կառուցվածքային առանձնացումը թվայնացումից անջատ խնդիրներ են, և չպետք է թույլատրել, որ թվայնացման հետևանքով այդ զարգացումները ձգձգվեն: Թերևս, օգտակար կլինի ուսումնասիրել հեռահաղորդակցության ազատականացման փորձը, քանզի խնդիրների միջև կան նմանություններ: Կարևոր է հեռահաղորդակցությունը կարգավորող մարմնի ներգրավումը:

Անկախ հաղորդման ցանցի նկատմամբ հնարավոր պետական սեփականության հանգամանքից՝ հասանելիության վերաբերյալ դրույթները պետք է կիրառել խստորեն, ընդ որում՝ հաղորդման միջոցների նկատմամբ սեփականության իրավունք ունենալը չպետք է ներառի որևէ միջամտություն հեռարձակման բովանդակությանը: Դա կարգավորման խնդիր է, որով պետք է զբաղվի կարգավորող անկախ մարմինը: Ավելին, բոլոր հեռարձակողները, այդ թվում՝

հանրային հեռարձակողը, պետք է պաշտպանված լինեն կառավարության միջամտությունից նույն կերպ, ինչ որ անալոգային հեռարձակման համակարգում: Եվրոպական միությունն ընդգծում է⁶⁶, որ պետության միջամտության քաղաքականությունը պետք է լինի թափանցիկ, հիմնավորված, համաչափ և յուրաքանչյուր, որպեսզի նվազագույնի հասցվի շուկան աղճատելու ռիսկը: Դրանք պատշաճ նպատակներ են ԵԱՀԿ մասնակից բոլոր պետությունների համար:

7.3. Հեռարձակողների եկամուտը

Թվայնացման ֆինանսավորման հետ կապված խնդիրներից է նաև այն, որ աշխարհում ընդհանրապես նվազել են գովազդային եկամուտները: Երբ առկա է ներթափանցման ցածր մակարդակ, ինչպես նաև լսարանի հատվածականություն, շուկան գրավիչ չէ գովազդատուների համար, որը նշանակում է, որ թվայնացման հետևանքով կարող է նվազել հեռարձակողների եկամուտը: Ավստրալիայում, զոնե մասամբ հեռարձակողների իրականացրած լոբբինգի հետևանքով (առևտրային հեռարձակողները հենվել են գովազդի կամ բաժանորդագրության վրա), թվայնացման միջոցով բազմաթիվ ալիքների գոյությունը հնարավոր դարձնելու փոխարեն սկզբում որոշվել է թվայնացման միջոցով ներդնել բարձր ճշտությամբ հեռուստատեսություն, որը կօգտագործի տիրույթի զգալի մաս՝ այդպիսի հնարավոր դարձնելով ոչ թե քանակի ավելացումը, այլ որակի բարելավումը (այսինքն՝ հեռուստատեսության որակի բարելավում, այլ ոչ թե հեռուստատեսության ծավալի ավելացում): Դրա պատճառներից մեկը շուկայի մասնատումից խուսափելն էր: Ավստրալիայում սկզբնական շրջանում ընդունված թվայնացման մասին օրենսդրությունը փոփոխվեց, քանի որ անհրաժեշտ եղավ գտնել թվային հեռուստատեսությունը բնակչությանը գրավիչ

⁶⁶ COM(2003)541, վերջնական տարբերակ, «Անալոգայինից թվային հեռարձակման անցման մասին» («On the transition from analogue to digital broadcasting»):

դարձնելու միջոցներ: Թվայնացումը բարեհաջող իրականացրած պետությունները, որոնց պարագայում լսարանը հետաքրքրված էր եղել գործընթացով, այդ թվում՝ ավելի շատ ծրագրերի ստացմամբ (այստեղ հարկ է հիշատակել Միացյալ Թագավորությունը), ինչպես նաև Ավստրալիան, գիտակցել են, որ պետք էր նաև ավելացնել ալիքների թիվը, որպեսզի բնակչությանը պարզ դառնային թվայնացման օգուտները⁶⁷:

Ավստրալիայի օրինակով պարզ է դառնում, որ հեռարձակման գովազդի բացասական միտումներից խուսափելու տարբերակ, թերևս, չկա, հատկապես եթե հաշվի առնենք, որ խնդիրը բարդացել է աշխարհի տարածաշրջանների մեծ մասում ներկայումս արձանագրվող տնտեսական ճգնաժամի հետևանքով: Փոխվել է բնակչության վարքագիծը, և հեռարձակման ավանդական գովազդն այնքան գրավիչ չէ, որքան այն ժամանակ, երբ կարելի էր ակնկալել, որ բազմաթիվ մարդիկ միաժամանակ կդիտեն միևնույն ծրագիրը:

Գովազդի շուկան քաջատեղյակ է փոփոխություններին, և արդեն մի քանի տարի է, ինչ գովազդային ընկերությունները դիտարկում են գովազդի այլ հնարավոր տարբերակներ, ինչպիսիք են, օրինակ, առավել հասցեական գովազդը համացանցով և բջջային հեռախոսներով: Այդ փոփոխությունը շարունակական է, սակայն թվայնացման գործընթացում արդիական է նրանով, որ թվայնացման շոշափելի ծախսերը ֆինանսավորելու անհրաժեշտության ժամանակաշրջանում այն հեռարձակողներից շատերի համար կհանգեցնի գովազդից ստացվող եկամուտների կրճատման: Այս համատեքստում պետք է ողջամիտ լինեն ակնկալիքներն առ այն, որ մասնավոր հեռարձակողները կֆինանսավորեն գործընթացի ծախսերի որոշ մասը:

⁶⁷ J. Bosland "Digital Television and Multichanneling: Changes under the Broadcasting Legislation Amendment (Թվային հեռարձակման մասին» 2006 թվականի օրենք), Melbourne Law School, *Legal Studies Research Paper* No. 258. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1014457>.

7.4. Պետական աջակցությունը

Թվայնացման համար կարող է զգացվել պետական ֆինանսավորման և կառավարության կողմից երաշխավորված ներդրումների անհրաժեշտությունը՝ հաշվի առնելով պահանջվող ներդրումների մեծությունը: Այնուհանդերձ, դրանք պետք է կատարել զգուշորեն, որպեսզի օպերատորներից որևէ մեկն անհարկիորեն առավել արտոնյալ վիճակում չհայտնվի, և որպեսզի չխախտվեն պետական աջակցության կամ մրցակցության մասին կանոնները: Եվրոպական միությունը փորձում է պարզել, թե արդյոք թվայնացումը որոշ չափով ֆինանսավորելը խախտում է պետական օժանդակության վերաբերյալ նորմերը, որը վկայում է այն մասին, որ եվրոպական տեսակետի համաձայն թվայնացումը որպես այդպիսին արդարացում չէ այլ կանոնների չիտեսելու համար:

Եվրոպական հանձնաժողովը քննության է առել Բեռլին-Բրանդենբուրգի օրինակը և 2005 թվականին վերգետնյա հեռուստատեսության թվայնացմանը ցուցաբերված օժանդակությունը: Այդ օրինակով ԵՄ-ում սահմանվում են ստանդարտները և պետական ֆինանսավորման սահմանները, ինչպես նաև՝ որոշակի ուղենիշներ ԵՄ անդամ չհանդիսացող պետությունների համար⁶⁸: Հեռարձակումը կարգավորող մարմինը (MABB) ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերել թվայնացմանը, ինչպես նաև մուլտիպլեքսներ հատկացրել մասնավոր այն ալիքներին, որոնք պարտավորվել են աջակցության դիմաց հինգ տարի հեռարձակվել միայն թվային ձևաչափով՝ անկախ լսարանի ցուցանիշներից: Վերգետնյա տարբերակով չհաղորդվող հեռարձակողների դեպքում ձեռք է բերվել այլ

⁶⁸ Հանձնաժողովի որոշումը բողոքարկվել է Առաջին ատյանի դատարանում, գործ թիվ S-8/06:

պայմանավորվածություն: Գումարը ստացվել է MABB-ի բյուջեից, որն իր հերթին ձևավորվել է արտոնագրման վճարների հաշվին: Հանրային հեռարձակողն իր ծախսերը հոգացել է բաժանորդագրության վճարների հաշվին⁶⁹:

Հանձնաժողովը փորձել է պարզել, թե արդյոք օժանդակությունը պետական օգնություն է եղել, ինչպես նաև դրա թույլատրելիությունը: Հանձնաժողովը պարզել է, որ ընտրության ընթացակարգում չի բացառվել տնտեսական առավելությունը. այդ տարբերակի դեպքում, փաստացի, մրցակցության հնարավորություն չի եղել, և մեխանիզմը եղել է անորոշ և ոչ թափանցիկ: Տարբեր ալիքներին փոխհատուցված գումարների միջև տարբերություններ են եղել: Համակարգը եղել է ընտրողական (օժանդակվել է հաղորդման միայն մեկ հարթակ), որը կարող էր ազդել հեռուստադիտողի նախընտրությունների վրա⁷⁰:

Թվայնացմանը պետական աջակցություն ցուցաբերելու պատճառն այն է, որ թվայնացումն ընդհանուր հետաքրքրության առարկա է, և այդ օգնությունն անհրաժեշտ է նորարարությանը սատարելու համար: Սակայն Հանձնաժողովը եզրակացրել է, որ չի եղել պատճառ՝ օժանդակելու միայն վերգետնյա հարթակին, բայց ոչ՝ այլ հարթակներին: Խախտվել է տեխնոլոգիական չեզոքության սկզբունքը: Շուկայում հնարավոր են շեղումներ, որոնք ուղղման կարիք ունեն, սակայն համարվել է, որ Բեռլին-Բրանդենբուրգի պարագայում ցուցաբերված օգնությունն այդ փաստարկով հնարավոր չէ հիմնավորել:

Հաղորդման արտոնագրի առնչությամբ կարգավորիչ միջամտությունը կհամարվեր միևնույն արդյունքին հասնելու

⁶⁹ C. Schoser (DG Competition) "Commission rules subsidy for digital terrestrial television (DVB-T) in Berlin Brandenburg illegal" *Competition Policy Newsletter*, 2006, Number 1 (European Commission, Brussels), էջեր 93-96:

⁷⁰ Նույն տեղը:

պակաս խոչընդոտող մեխանիզմ, կամ, հնարավոր է, շուկան ինքը կարողանար հաղթահարել անորոշությունը⁷¹: Օգնությունը տրամադրվել է առևտրային հեռարձակողներին, և դրա դիմաց նրանց վրա հանրությանը ծառայելու որևէ որոշակի խնդիր չի դրվել: Բազմակարծության խթանումը միայն վերգետնյա հարթակին չէ բնորոշ: Մալուխային և արբանյակային հարթակները նույնպես նպաստում են բազմակարծության ապահովմանը և կարող էին նույնչափ կամ ավելի հարմար լինել օգնության համար՝ հաշվի առնելով դիտման համապատասխան միտումները⁷²:

Պետական օժանդակության տարբեր ձևեր ուսումնասիրվել են Գերմանիայից զատ նաև այլ պետություններում: Սույն ուղեցույցում արդեն իսկ վերլուծվել է Իտալիայի՝ օգտագործողներին հասցեագրված օժանդակության համակարգը: Միացյալ Թագավորությունում ուշադրություն է դարձվել ԲիԲիՍի-ի ֆինանսավորմանը, հատկապես՝ 1999 թվականին, երբ քննարկվել է թվային բաժանորդագրության լրացուցիչ վճարի խնդիրը: Մասնավոր հեռարձակողներն ասել են, որ բողոք կներկայացնեն ԵՄ հանձնաժողովին: Ի վերջո, Միացյալ Թագավորության կառավարությունը որոշել է չներդնել հատուկ վճար, ինչպես նաև որոշել է, որ ԲիԲիՍի-ն կարող է մի քանի տարվա ընթացքում ոչ մեծ չափով ավելացնել վճարը: Թվայնացման գործում ԲիԲիՍի-ի ներդրումն է համարվել այն, որ թվային ծառայությունները պետք է հասանելի լինեն բոլորին: Պարզվել է, որ ԲիԲիՍի-ն կարող է արդյունավետության հաշվին խնայողություններ անել, ինչպես նաև մեծացնել ծրագրերի վաճառքից ստացվող առևտրային եկամուտները: Կանխատեսվում է, որ ԲիԲիՍի-ի իրավիճակը կփոխվի, և զուտ հանրային ծառայությունը կտարբերակվի այլ ալիքներից և գործառնություններից: Հնարավոր է, որ ԲիԲիՍի-

⁷¹ Նույն տեղը:

⁷² Նույն տեղը:

ին անհրաժեշտ լինի գործընկերներ գտնել առևտրային նախաձեռնությունների համար⁷³:

ԵՄ հանձնաժողովը մի քանի բողոք է ստացել ԵՄ անդամ պետություններից շատերում հանրային հեռարձակողին ընծեռված արտոնությունների վերաբերյալ⁷⁴: Պետական օգնության և ԵՄ-ի այլ իրավական նորմերի մասով հանրային հեռարձակողների իրավիճակն ընդհանուր առմամբ կանոնակարգվում է հատուկ կանոններով, սակայն վերջիններս վերաբերում են ընդհանուր խնդիրներին, այլ ոչ թե հենց թվայնացման համար տրամադրվող լրացուցիչ օժանդակությանը:

Թվայնացման գործընթացին հանրային ֆինանսական օժանդակություն ցուցաբերելու անհրաժեշտությունը լայնորեն գիտակցվում է Եվրոպայի տարբեր մասերում: Եվրոպական հանձնաժողովն ընդունում է այն իրողությունը, որ միայն շուկայական ուժերի վրա հենվելու դեպքում թվայնացումը կարող է ձգձգվել: Հանձնաժողովը նաև գիտակցում է, որ պետության միջամտությունը կարող է օգտակար լինել կարգավորման, սպառողներին ֆինանսական օժանդակության ցուցաբերման, տեղեկատվական արշավների կամ սուբսիդիաների միջոցով՝ շուկայի կոնկրետ խափանումներ հաղթահարելու կամ հասարակական կամ տարածաշրջանային համերաշխություն երաշխավորելու նպատակով: ԵՄ անդամ պետություններն են պարտավոր ապացուցել, որ պետական օգնությունն ամենապատշաճ գործիքն է, սահմանափակված է անհրաժեշտ նվազագույնով և անհարկիորեն չի աղճատում մրցակցությունը: Ահա թվայնացմանը ցուցաբերվող պետական օժանդակության ընդունելի ձևերի որոշ օրինակներ.

⁷³ J. F. MacLennan "Facing the Digital Future: Public Service Broadcasters and State Aid law in the European Union" pp 159-202 *Cambridge Yearbook of European Legal Studies* Vol. 2 1999, (ed. A. Dashwood & A. Ward), էջեր 193-195:

⁷⁴ Նույն տեղը:

- հաղորդման ցանցի ընդլայնման ֆինանսավորում այն տարածաշրջաններում, որտեղ ծածկույթը կարող է բավարար չլինել,
- ֆինանսական փոխհատուցում հանրային հեռարձակողին՝ ծառայությունը ողջ բնակչությանը հասանելի դարձնելու նպատակով,
- սուբսիդիաներ սպառողներին՝ թվային ապակոդավորիչների գնման մասով, պայմանով, որ դրանք կլինեն տեխնոլոգիապես չեզոք, հատկապես եթե դրանք խրախուսում են բաց ստանդարտների կիրառությունը փոխգործունակության համար,
- ֆինանսական փոխհատուցում այն հեռարձակողներին, որոնցից պահանջվում է դադարեցնել անալոգային հաղորդումը նախքան նրանց արտոնագրերի ժամկետների լրանալը՝ պայմանով, որ դրանում հաշվի առնված կլինեն տրամադրված թվային հաղորդման կարողությունները:

Գլուխ 8. Կարգավորողը. արտոնագրման հիմնախնդիրներ

8.1. Արտոնագրման գործընթացը

Լրատվամիջոցների ազատությունն ապահովելու տեսակետից հեռարձակումը կարգավորելու գործառույթը պետք է նախատեսել թե՞ անալոգային, թե՞ թվային հեռարձակողների արտոնագրման գործընթացի տեսքով:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով նախատեսվում է հետևյալը.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք:

Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից: Այս հոդվածը չի խոչընդոտում պետություններին՝ սահմանելու ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունների արտոնագրում:

2. Այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ իշահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես և այլ անձանց հեղինակությունը

կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով»:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի երրորդ նախադասության համաձայն՝ պետություններին թույլատրվում է արտոնագրման համակարգի միջոցով կարգավորել իրենց տարածքում հեռարձակման կազմակերպման ձևը, մասնավորապես դրա տեխնիկական առանձնահատկությունները: Պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել արտոնագրման անկողմնակալ և թափանցիկ գործընթացի ապահովմանը, ինչպես նշվել է վերջին շրջանի մի շարք եվրոպական փաստաթղթերում և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշումներում:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներում ընդգծվում է, որ արտոնագրի շնորհումը կարող է նաև տեխնիկական խնդիր լինել, սակայն սովորաբար այն պայմանավորվում է այնպիսի խնդիրներով, ինչպիսիք են առաջարկվող կայանի բնույթը և նպատակները, ազգային, տարածաշրջանային կամ տեղական մակարդակներով տվյալ կայանի հնարավոր լսարանը, կոնկրետ լսարանի իրավունքները և կարիքները, ինչպես նաև միջազգային իրավական փաստաթղթերից բխող իրավունքները և պարտավորությունները: Դա կարող է հանգեցնել միջամտության նրանց կողմից, ում նպատակներն 1-ին մասի երրորդ նախադասության համաձայն իրավաչափ կլինեն, չնայած որ դրանք կարող են չհամապատասխանել 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թվարկված նպատակներից որևէ մեկին: Այնուամենայնիվ, այդ միջամտության համադրելիությունը պետք է գնահատել 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջների լույսի ներքո⁷⁵:

⁷⁵ Demuth-ն ընդդեմ Շվեյցարիայի, թիվ 38743/97, պարբ. 33, ՄԻԵԴ 2002-IX, ինչպես

Մասնավորապես, Դատարանն ընդգծել է, որ գործընթացում արտոնագրման չափորոշիչների կիրառության կարգը պետք է ապահովի բավարար երաշխիքներ ընդդեմ կամայականության, ներառյալ՝ հեռարձակման արտոնագիր մերժելու մասին որոշումների պատշաճ պատճառաբանումն արտոնագրող մարմնի կողմից:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն 2000 թվականի դեկտեմբերի 20-ին ընդունեց անդամ պետություններին ուղղված Rec (2000)23 հանձնարարականը՝ հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառնությունների մասին, որում հանձնարարվեց հեռարձակման արտոնագրերի տրամադրումը և երկարաձգումը կարգավորող հիմնական պայմանները և չափորոշիչները հստակորեն սահմանել օրենքով: Հեռարձակման արտոնագրման ընթացակարգերը կարգավորող իրավական ակտերը պետք է հստակ և ստույգ լինեն և կիրառվեն բաց, թափանցիկ և անկողմնակալ կերպով: Կարգավորող մարմինների կողմից այս համատեքստում կայացված որոշումները պետք է լինեն բավականաչափ հրապարակային: Ավելին, դրանք պետք է.

- ազգային օրենսդրությամբ համապատասխան՝ պատշաճ կերպով պատճառաբանված լինեն,
- ազգային օրենսդրության համաձայն՝ ենթակա լինեն իրավասու մարմինների կողմից վերանայման,
- հասանելի դարձվեն հանրությանը⁷⁶:

Թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական

նաև՝ *Meltex ՍՊԸ-ն և Մեսրոպ Մովսեսյանն ընդդեմ Հայաստանի*, թիվ 32283/04, պարբ. 76, ՄԻԵԴ 2007-76 *Glas Nadezhda EOOD and Anatoliy Elenkov ընդդեմ Բուլղարիայի*, թիվ 14134/02, պարբերություններ 49-51, և *Meltex ՍՊԸ-ն և Մեսրոպ Մովսեսյանն ընդդեմ Հայաստանի*, թիվ 32283/04, պարբ. 81, ՄԻԵԴ 2007 թ.:

⁷⁶ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec (2000) 23 հանձնարարականն անդամ պետություններին հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառնությունների մասին:

և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ անդամ պետություններին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի R (2003)9 հանձնարարականում առաջարկվում է, որ թվային հեռարձակման արտոնագրեր տրամադրելիս համապատասխան պետական մարմիններն ապահովեն բազմաթիվ և զանազան ծառայությունների առաջարկը, ինչպես նաև խրախուսեն տարածաշրջանային և տեղական մակարդակներում հանրության ակնկալիքները բավարարող տարածաշրջանային և տեղական ծառայությունների ստեղծումը⁷⁷:

8.2. Թվային արտոնագրման օրինակներ

Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճառմի իրականացրած ուսումնասիրության տվյալներով՝ թվային կարողության (տիրույթի) բաշխման տարբեր մոտեցումներ են որդեգրվել: Դեպքերի մեծ մասում (Գերմանիա, ՄԹ, Նիդեռլանդներ, Իտալիա, Իսպանիա, Ավստրիա, Իռլանդիա և Լյուքսեմբուրգ) կարողությունը բաշխվում է մեկ կամ մի քանի ցանցերի/մուլտիպլեքսի օպերատորների միջև: Կան նաև այլ դեպքեր (Շվեդիա և Ֆինլանդիա), երբ կարողությունն ուղղակիորեն տրամադրվում է ալիքներին: Այնուամենայնիվ, կարգավորման մոդելը գնահատելիս կարևոր է այն հանգամանքը, թե ինչպես է կարգավորվում նշված կարողության հասանելիությունը, այլ ոչ՝ կարողությունը ստացողների ընտրությունը:

Կարելի է, թերևս, պնդել, որ ձևավորվում է կարգավորման երկու մոտեցում. պետությունների առաջին խմբում (Ֆինլանդիա, Գերմանիա և Շվեդիա) ալիքների ընտրությունը կարգավորող մարմնի կամ կառավարության կողմից հրապարակային

⁷⁷ Թվային հեռարձակման հիմնարար սկզբունքներ / Rec (2003)9 հանձնարարականի հավելված: Տե՛ս https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=38043&SecMode=1&SiteName=cm&Lang=en

ընթացակարգերով (որոնք շատ նման են անալոգային միջավայրում կիրառված ընթացակարգերին) կատարված ընտրության արդյունք է. այս դեպքում կառավարությունը կամ կարգավորող մարմինն է նախապես որոշում հաճախականություններն ուղղակիորեն հեռարձակողներին կամ ցանցի օպերատորներին տրամադրելու հարցը, ինչպես նաև՝ ընտրում կարողությունը ստացող ալիքները:

Պետությունների մյուս խմբում (Իտալիա, ՄԹ և Նորվեգիա) կարողությունն ամբողջությամբ կառավարվում է մուլտիպլեքսի/ցանցի օպերատորի կողմից, որը համեմատաբար ազատ է կարողությունն օգտագործելու և ալիքներն ընտրելու հարցերում: Այս պարագայում կիրառվում են որոշ սահմանափակումներ կամ արգելքներ (պարտադիր պարունակության, հեռարձակողների հատուկ տեսակների համար նախատեսված կարողության մասով և այլն), որոնց նպատակը հանրային շահի այնպիսի նպատակների իրագործումն է, ինչպիսիք են բազմազանությունը և բազմակարծությունը:

Որպես տեխնիկական կարողության բաշխման մեխանիզմ՝ դեռևս լայն կիրառություն չեն ստացել «գեղեցկության մրցույթի ընթացակարգերը»՝ ի տարբերություն աճուրդների, որոնք առավել հաճախ են կիրառվում հեռակապի, օրինակ՝ հեռախոսային կապի, անմալուխ կապի և համացանցի համար տիրույթ հատկացնելիս⁷⁸:

«Գեղեցկության մրցույթի ընթացակարգի» կամ համեմատական ընտրության դեպքում դիմողները ներկայացնում են արտոնագիր ստանալու իրենց հիմնավորումները՝ արտոնագրման մրցույթի համար սահմանված չափորոշիչներին համապատասխան: Այլ կերպ ասած, «գեղեցկության մրցույթի ընթացակարգը» թույլ է

⁷⁸ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճուրմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական գեկույց: 2 հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճուրմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

տալիս արտոնագրերը տրամադրել դիմողների ներկայացրած մանրակրկիտ ծրագրերի հիման վրա: Մյուս՝ աճուրդային ընթացակարգի հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ արտոնագրերը տրամադրվում են ամենաբարձր գինն առաջարկողներին:

Ցանկացած պարագայում, թվային վերգետնյա հեռուստատեսության ալիքներ հաղորդելու իրավունքը շնորհվում է որոշակի պայմաններով: Ավստրիայում, օրինակ, 2006 թվականի փետրվարին «Kommunikationsbehörde Austria» կազմակերպությունը (հաղորդակցությունը կարգավորող ազգային մարմինը) «*Österreichische Rundfunksender GmbH & Co KG*» (ORS) կազմակերպությանը տրամադրել է մինչև 2016 թվականի օգոստոսի 1-ը վերգետնյա մուլտիպլեքսային հարթակ շահագործելու արտոնագիր: Արտոնագրման որոշման մեջ ներառված են թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հաղորդման մանրակրկիտ պայմաններ: ORS-ը պարտավոր է փուլ առ փուլ ավելացնել իր ծածկույթը: Այն պարտավոր է ներառել թե՞ ազգային հեռուստաալիքներ, թե՞ հանրային հեռարձակողի («*Österreichische Rundfunk*») արտադրության տարածաշրջանային ալիքներ (սահմանափակ չափով): Մասնավոր հեռարձակող «ATV»-ն նույնպես իրավունք ունի, որպեսզի իր ազգային վերգետնյա ալիքը՝ «ATV+»-ը, հաղորդվի ORS-ի մուլտիպլեքսային հարթակով: Ալիքների հաղորդման և լրացուցիչ ծառայությունների դիմաց գանձվող վճարները պետք է խելամիտ լինեն: ORS-ը պարտավոր է նաև բոլոր դիմողների նկատմամբ հավասար վերաբերմունք դրսևորել նշված վճարները հաշվարկելիս⁷⁹:

Ավելի վաղ «*Kommunikationsbehörde*»-ն ընդունել էր Մուլտիպլեքսի ընտրության չափորոշիչների վերաբերյալ որոշումը, որով սահմանվել են ընտրության իրավական չափորոշիչները:

⁷⁹ Rittler R. Austria: Licence Awarded for Terrestrial Multiplex Platform // IRIS 2006-4:8/11. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2006/4/article11.en.html>

Նախընտրություն պետք է տրվեր այն դիմողներին, ովքեր արագորեն կապահովեն բնակչության ծածկույթի բարձր մակարդակ, կառաջարկեն ազդակի գերազանց որակ, կներառեն հեռարձակման ընկերություններ, կառաջարկեն սպառողներին հարմար ծառայություններ, կներկայացնեն համապատասխան ընդունիչների բաշխումը խթանելու ռազմավարությունը և կառաջարկեն թվային ալիքների այնպիսի տեսականի, որը լավագույնս կապահովեր կարծիքների բազմազանությունը⁸⁰:

Նմանատիպ պարտավորություններ կարող են լինել նաև այլ հարթակների առնչությամբ: Ֆրանսիայի տեսալսողական բնագավառը կարգավորող մարմինը՝ CSA-ը, 2006 թվականին ընդունեց մալուխային բոլոր օպերատորների համար պարտադիր հանձնարարական «Հաղորդակցության ազատության մասին» օրենքի (ընդունվել է 1986 թվականին՝ համապատասխան փոփոխություններով հանդերձ) 34-1 հոդվածի կատարումն ապահովելու վերաբերյալ: Այդ հոդվածի նպատակն էր ապահովել, որ այն բնակելի շենքերում գտնվող տները, որոնք այլևս միացած չէին եթերային ցանցին, սակայն միացած էին մալուխային բաշխման ցանցին, կարողանային ստանալ տվյալ տարածքում սովորաբար ընդունվող՝ եթերով հեռարձակվող հեռուստատեսային ալիքները, որոնց դիմաց վճարում չէր գանձվում, ընդ որում՝ նրանք պարտավոր չէին լինի բաժանորդագրվել վճարովի ալիքների փաթեթի: CSA-ի ուշադրությունը հրավիրվեց «եթերային ընդլայնված ծառայության» ներդրման համար պահանջված ժամանակին և պայմաններին, ինչպես նաև փոխարկիչ վարձակալելու դիմաց մալուխային որոշ օպերատորների կողմից գանձվող վճարներին:

34-1 հոդվածում նշվում է, որ գանձվող գումարը պետք է ներառի միայն «ցանցի տեղադրման, պահպանության և փոխարինման ծախսերը»: Ղա նշանակում է, որ եթե եթերային

⁸⁰ Rittler R. Austria: Invitation of Tenders for Multiplex Platform // IRIS 2005-7:8/11. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2005/7/article11.en.html>

ծառայության և եթերով հեռարձակվող թվային հեռուստատեսության չշփրավորված հեռուստատեսային ալիքների դիմաց գանձվող դրույքաչափն ավելի մեծ է, քան առանց այդ ալիքների միայն եթերային ծառայության համար նախկինում գանձված գումարը, ապա մալուխային օպերատորները ստիպված կլինեն CSA-ին ներկայացնել գումարի ավելացման հիմնավորում⁸¹:

Հանրային և մասնավոր անվճար հեռարձակվող ալիքների մալուխային հաղորդման վերաբերյալ նմանատիպ մեխանիզմ ներդրվեց Գերմանիայում 2004 թվականին⁸²:

Խիստ պայմանների նպատակն է կանխել ընկերությունների կողմից իրենց ծախսերը հանրությանը փոխանցելը՝ նոր հարթակների նկատմամբ սահմանելով գնային հսկողության մեխանիզմներ: Ծառայություն մատուցողների գերիշխող դիրքը հաշվի առնելու դեպքում կարող են լինել նաև այլ սահմանափակումներ: Իսպանիայում, օրինակ, թվային վճարովի հեռուստատեսության հիմնական սուբյեկտի համար, որը վերահսկվում է լրատվամիջոցների ազգային և միջազգային խմբերի կողմից, իսպանական ֆուտբոլային ակումբների հետ ստորագրվող հեռարձակման պայմանագրերի տևողության առումով նախատեսված է սահմանափակում: Ավելին, այն պարտավոր է նաև երրորդ անձանց թույլ տալ տարածել իր թեմատիկ ալիքները: ԱՄՆ-ի խոշորագույն ստուդիաների կամ միջազգային արտադրողների թողարկած ալիքների նկատմամբ բացառիկ իրավունքներ ունենալ չի թույլատրվում: Այն պարտավոր է նաև անկախ ծրագրավորողներին թույլ տալ օգտվել իր հարթակից խելամիտ, թափանցիկ և խտրականությունից զերծ պայմաններով⁸³:

⁸¹ *Blocman A.* France: CSA Recommendation on the “Aerial Service” to Be Offered by Digital Cable Networks // IRIS 2006-5:12/19. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2006/5/article19.en.html>

⁸² *Scheuer A.* Germany: Agreement Between Public Service Broadcasters and Germany’s Largest Cable Provider // IRIS 2004-5:7/11. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2004/5/article11.en.html>

⁸³ *Gómez A. P.* Spain: Government’s Conditional Approval of Merger of Leading Digital-TV

ԱՊՀ տարածաշրջանում բազմաթիվ պետություններ հետևում են Ռուսաստանի թվայնացման օրինակին, որտեղ մինչ օրս բնակչության ընդամենը 10 տոկոսին է հասանելի թվային հեռուստատեսության տեխնոլոգիան⁸⁴։ Ռուսաստանում (տե՛ս 8.5. կետը ստորև) առաջին մուլտիպլեքսի ճշգրիտ կառուցվածքը հաստատվել է Նախագահի 2009 թվականի հունիսի 24-ի հրամանագրով։ 2009 թվականի հոկտեմբերին մորատորիումը վերացվել է այն տարածքներում, որտեղ ավարտվել է թվային հեռուստատեսության առաջին մուլտիպլեքսի համար տիրույթի բաշխումը։ Անալոգային հեռուստատեսության հեռարձակվող այն ալիքները, որոնք անհամադրելի էին իրականացվող թվային պլանին, պետք է վերատեղավորվեին տարբեր հաճախականությունների վրա։ Մորատորիումը վերացնելու նպատակն էր թույլատրել անալոգային արտոնագրերի նորոգումը դրանց ժամկետը լրանալուց հետո (արտոնագրի առավելագույն ժամկետը Ռուսաստանում 5 տարի է)։ Այնուհանդերձ, մորատորիումի ավարտի դրությամբ հեռուստատեսային որոշ ընկերություններ չնորոգեցին իրենց արտոնագրերը, հատկապես եթե նրանց հաճախականությունները սառեցման ժամանակաշրջանի ընթացքում փոխանցվել էին ապագա առաջին մուլտիպլեքսին կամ անգամ թափուր պահվել՝ թվային հեռուստատեսության գործունեությանը չմիջամտելու նպատակով։

Բելառուսում և Ղազախստանում առաջին մուլտիպլեքսի կազմի մեջ մտնող ալիքների ցանկը հաստատվել է համապատասխան կառավարության կողմից։ Ուկրաինայում, սակայն, ալիքները բաց ընթացակարգով ընտրվել են ազգային կարգավորողի կողմից։

Platforms // IRIS

2003-3:10/17. Տես <http://merlin.obs.coe.int/iris/2003/3/article17.en.html>

⁸⁴ Տես <http://www.rosbalt.ru/2009/05/13/640331.html>

8.3. Կարգավորող մարմնի դերը

Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի իրականացրած ուսումնասիրության համաձայն՝ հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինների (ՀԱԻՄ-ներ) առանցքային դերակատարումը թվայնացման գործընթացում պահպանվում է: Հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինների կողմից իրականացվող՝ քաղաքականության ձևավորման հիմնական գործունեությունը, ըստ երևույթին, համապատասխան ակտերի մշակման հարցում օրենսդրին օժանդակելն է, այնուհետև՝ անալոգի անջատման գործընթացի կառավարումը: Ինչ վերաբերում է քաղաքականության իրագործմանը, ապա հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինների հիմնական գործունեությունն արտոնագրման ընթացակարգի մշակումը և իրականացումն է, այնուհետև՝ հաճախականությունների բաշխումը և մուլտիպլեքսների կազմի որոշումը: Թվային վերգետնյա հեռուստատեսությունն արդեն ներդրած պետությունների փորձը վկայում է այն մասին, որ հեռարձակման ազգային իրավասու մարմինները գնալով ավելի ակտիվորեն են մասնակցելու թվայնացման գործընթացում ծառացող մարտահրավերների հաղթահարմանը: Նրանց տեխնիկական, տնտեսական և իրավական իմացությունը կենսական դերակատարում ունի կարգավորման առավել հարմար դաշտ մշակելու հարցում: Բացի այդ, ինչպես և թվային հեռարձակման սցենարի դեպքում, պետությունների մեծ մասում վերգետնյա հեռարձակողները դառնում են «ցանցի օպերատորներ», և անհրաժեշտ է լինում ձեռք բերել նոր գիտելիքներ և մասնագիտական հմտություններ: Այդ հմտություններն անհրաժեշտ կլինեն հեռարձակման «երկակի բնույթը» կառավարելու համար, քանզի հեռարձակումը կարգավորվելու է թե՞ որպես հաղորդակցության ցանց, թե՞ որպես

տեսալսողական բովանդակություն տարածող⁸⁵:

Իռլանդիայում, «Հեռարձակման մասին» 2001 թվականի օրենքի համաձայն, տեսալսողական անկախ ոլորտը կարգավորելու նպատակով 1988 թվականին օրենքի ուժով ստեղծված՝ Ռադիոյի և հեռուստատեսության անկախ հանձնաժողովը վերանվանվեց Իռլանդիայի հեռարձակման հանձնաժողովի, և նրա դերակատարումն ավելացվեց: Այն պարտավոր է ապահովել, որ առաջարկվող հեռարձակման ծառայությունների թիվը և տեսակները «լավագույնս ծառայեն Իռլանդիա կղզու բնակիչների կարիքներին՝ մտապահելով նրանց լեզուն, ավանդույթները, ինչպես նաև նրանց կրոնական, էթիկական և մշակութային բազմազանությունը» (հ. 11(2)): Ակնկալվում է նաև, որ Հանձնաժողովը կմշակի և կկիրառի ճաշակին և պատշաճությամբ, ինչպես նաև գովազդին և հեռուստախանութներին առնչվող կանոնագրքեր⁸⁶:

Հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառույթների մասին Նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված (2000)23 հանձնարարականում նշվում է, որ կարգավորող և արտոնագրող մարմինների անկախությունը կենսական կարևորություն ունի նրանց գործառույթները կատարելու տեսակետից: Հանձնարարականը Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին առաջարկում է *«օրենսդրության և քաղաքականության մեջ ներառել դրույթներ և միջոցառումներ, որոնցով հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմիններին կվերապահվեն այնպիսի լիազորություններ, որոնք նրանց հնարավորություն կընձեռեն արդյունավետ, անկախ և*

⁸⁵ Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճուրմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական զեկույց: 2 հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պատճուրմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

⁸⁶ McGonagle M. Ireland: Broadcasting Bill Becomes Law // IRIS 2001-4:9/19. Տե՛ս http://merlin.obs.coe.int/iris/2001/4/article19_en.html

թափանցիկ կերպով ի կատար ածելու ազգային օրենսդրությամբ սահմանված իրենց առաքելությունը»՝ տվյալ փաստաթղթին կից ընդունված ուղենիշներին համապատասխան⁸⁷:

Հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառնությունների մասին Նախարարների կոմիտեի հռչակագրով նախատեսվում է հետևյալը.

«Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների մեծ մասում կարգավորող մարմինների անդամները նշանակվում են խորհրդարանի կողմից կամ խորհրդարանի ներկայացմամբ՝ պետության ղեկավարի կողմից: Որոշ անդամ պետություններում կարգավորող մարմնի կազմում երկրի սոցիալական և քաղաքական բազմազանությունն արտացոլելու նպատակով բոլոր անդամները կամ անդամների մի մասն առաջադրվում են ոչ կառավարական խմբերի կողմից, որոնք համարվում են հասարակության ներկայացուցիչներ: Բացի այդ, անդամ պետություններից մի քանիսում օրենքով նախատեսվում են նշանակման նպատակով անդամների ընտրության օբյեկտիվ չափորոշիչներ:

Ի հակադրություն՝ մի շարք պետություններում անդամները նշանակվում են պետական մեկ մարմնի, օրինակ՝ պետության ղեկավարի կամ պետական որևէ գերատեսչության բացառիկ հայեցողությամբ՝ հաճախ առանց ընտրության հստակորեն սահմանված չափորոշիչների: Կարգավորող մարմինների անդամների նշանակումը պետության ղեկավարի և/կամ խորհրդարանի կողմից երբեմն քննադատվում է այն հիմքով, թե նման դեպքերում անդամների կազմը կվերարտադրի կամ կկրկնի քաղաքական ուժի դասավորվածությունը:

Հաճախ մտահոգություններ են հայտնվել այն

⁸⁷ Նախարարների կոմիտեի թիվ Rec (2000) 23 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառնությունների մասին:

կապակցությամբ, որ առաջադրող կամ նշանակող մարմինները կարող են նշանակումից հետո ճնշում գործադրել անդամների վրա: Որոշ անդամ պետություններում կարգավորող մարմինների անդամները փաստացի հաճախ մեղադրվում են իրենց նշանակած պետական մարմնի՝ կամ առաջադրելու, կամ նշանակելու իրավասությամբ օժտված քաղաքական կառույցի անունից գործելու մեջ»⁸⁸:

Եվրոպայում ձևավորված՝ անկախության այդ սկզբունքը վերջերս հաստատվել է կարևոր մի ակտով՝ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1636 (2008) բանաձևով: Վերջինիս տեքստում նշվում է, որ ժողովրդավարական հասարակության մեջ լրատվամիջոցների ցուցանիշներից է այն, որ «հեռարձակվող լրատվամիջոցների գործունեությունը կարգավորող մարմինները պետք է գործեն անկողմնակալ և արդյունավետ, օրինակ՝ արտոնագրեր չնորիելիս»⁸⁹:

⁸⁸ Նախարարների կոմիտեի հռչակագիրը հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառնությունների մասին, 26 մարտի, 2008 թվական: Պարբերություններ 13 և 14:

⁸⁹ Կետ 8.15: Տե՛ս <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ERES1636.htm#1>

8.4. Մորատորիումը

Թվայնացման գործընթացում անհրաժեշտ քայլ կարող է լինել հեռարձակման արտոնագրերի տրամադրման մորատորիումը: Վերջինս թույլ է տալիս կարգավորող մարմիններին պլաններ կազմել և արդյունավետորեն օգտագործել տիրույթը՝ միաժամանակ պատրաստելով բոլոր նախադրյալները թվային հեռարձակողների արտոնագրումը սկսելու համար: Բացի այդ, մորատորիումը հեռարձակողներին դրդում է գործնական քայլեր կատարելու իրենց ազդանշանը անալոգայինից թվայինի փոխելու ուղղությամբ:

Միաժամանակ, ինչպես ընդգծել է Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցչի գրասենյակը, կարող են լինել մորատորիումը քաղաքական նպատակների ծառայեցնելու, օրինակ՝ անկախ ալիքներին եթեր չտրամադրելու փորձեր:

Օրինակ՝ 2008 թվականի սեպտեմբերի 19-ին Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ԵԱՀԿ ներկայացուցիչը խնդրեց Հայաստանի կառավարությանը վերանայել «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» օրենքով կատարված այն փոփոխությունները, որոնցով սահմանվել էր հեռարձակման նոր արտոնագրերի տրամադրման մորատորիում մինչև նախատեսվող թվայնացման ժամկետը՝ 2010 թվականի հուլիսի 20-ը: Մորատորիումի հետևանքով Հայաստանը չէր կարողանում կատարել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 2008 թվականի հունիսի դատավճռի պահանջները, որով արձանագրվեց, որ Ա1+ հեռուստաալիքին արտոնագրեր չտրամադրելով՝ խախտվել էր Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը, և պետությանը կոչ էր արվել տվյալ ալիքին թույլատրել արդար մրցույթի շրջանակներում ներկայացնել նոր արտոնագիր ստանալու մասին դիմում: «Ա1+»-ն անկախ ալիք

է, որին հեռարձակման արտոնագրի տրամադրումը բազմիցս մերժվել է:

Մորատորիումներ ստեղծելու իրականացում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշմանը: Չնայած որ Հայաստանի իշխանությունները որպես փոփոխությունների պատճառ նշում են անցումը թվային հեռարձակման, հեռարձակման արտոնագրերի մրցույթների մորատորիումը երբեք չպետք է թվայնացման գործընթացի առաջին քայլը լինի: Ստացվել են տեղեկություններ այն մասին, որ Հայաստանում հեռարձակման արտոնագրերի մրցույթների արգելքը լուրջ մտահոգության տեղիք է տվել թե՛ լրատվամիջոցների, թե՛ միջազգային կազմակերպությունների շրջանում⁹⁰:

Չպետք է թույլ տալ, որ թվայնացման հետևանքով նվազի բազմազանությունը կամ բազմակարծությունը: Թվայնացումը երբևէ չպետք է օգտագործել որպես պատրվակ ազատ և անկախ հեռարձակումը սահմանափակելու համար: Եթե երկրում հեռարձակման դաշտը բազմակարծիք և բազմազան չէ, ապա ավելի լավ է հետաձգել թվայնացումը և առաջին հերթին իրագործել այլ բարեփոխումներ⁹¹:

⁹⁰ Տե՛ս Երևանի մամուլի ակումբի ամենաբաթյա լրատուն, 5-11 սեպտեմբեր, 2008 թ., 26 սեպտեմբեր – 2 հոկտեմբեր, 2008 թ., 3-9 հոկտեմբեր, 2008 թ.:

⁹¹ Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն: Լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ներկայացուցիչ Միկլոշ Հարաշտի, Հերթական հաշվետվությունը մշտական խորհրդին, 27 նոյեմբերի, 2008 թ.: FOM.GAL/5/08/ Rev.1. Տե՛ս http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/35149_en.pdf.html

8.5. Պետական հեռարձակումը

Լրատվամիջոցների բազմակարծության վրա բացասաբար է ազդում պետական հեռարձակման գերիշխող դիրքը: Լրատվամիջոցների ազատությունը վտանգվում է, երբ հեռարձակողները գտնվում են կառավարության հսկողության ներքո: Նշված խնդիրը կարող է էլ ավելի սրվել թվայնացման գործընթացում:

Ռուսաստանի կառավարությունը, օրինակ, հաստատել է դաշնային ծրագիր, որի համաձայն՝ 2011 թվականին լսարանին պարտադիր կարգով անվճար տրամադրվելիք թվային ութ հեռուստաալիքներից հինգը պետք է պատկանեն պետության կողմից կառավարվող մի ընկերության, իսկ մնացած երեքը կառավարվեն պետությանը մոտ կանգնած և/կամ մասամբ պետությանը պատկանող ընկերությունների կողմից:

Ալիքներն ընտրվել են կառավարության կողմից՝ առանց հանրային քննարկումների և թափանցիկ ընթացակարգերի: Ռուսաստանյան իշխանություններն այդ խումբն անվանել են «սոցիալական փաթեթ» այն իմաստով, որ երեք հարթակներում (թվային վերգետնյա հեռուստատեսություն, մալուխային և արբանյակային) ծրագրերի կոնկրետ այս խմբի թվային հաղորդման բոլոր ծախսերը հոգալու է դաշնային և տարածաշրջանային պետական բյուջեն: Փաթեթի վերջնական կազմը հաստատվել է Նախագահի հրամանագրով: Չի բացատրվել, թե ինչու է մարզական ալիքը, օրինակ, կրթական ծրագրից առաջնահերթ համարվել, կամ թե ինչու են մասնավոր այլ ցանցերի լայն տեսականուց ընտրվել կոնկրետ այս կամ այն ալիքները: Տարածաշրջանային հեռարձակողների համար տեղեր չեն նախատեսվել, բացառությամբ Սանկտ Պետերբուրգի «5-րդ» ալիքի:

Բոլոր մյուս հեռարձակողները պետք է հաղորդման

համար շուկայական գին վճարեն: Նրանց դեպքում թվայնացումը ֆինանսավորելու բեռը կառավարության կողմից դրվել է բացառապես հեռարձակողների վրա: Ղա նշանակում է, որ որևէ երաշխիք չկա, որ գոյություն ունեցող եթերային մասնավոր ալիքները կպահպանվեն մուլտիպլեքսներում անալոգային հեռուստատեսության անջատումից հետո, որը նախատեսվում է իրականացնել 2015 թվականին: Թվային վերգետնյա հեռուստատեսության համակարգի առաջին մուլտիպլեքսը, ինչպես նաև հաջորդ երկուսը շահագործվելու են պետությանը պատկանող PTPC ընկերության կողմից:

Պետությունում երկար սպասված հեռարձակման օրենքն ընդունելու փոխարեն նախատեսվում է միայն մանր փոփոխություններ կատարել արտոնագրման և հեռարձակման ոլորտի այլ իրավահարաբերությունների վերաբերյալ կառավարության գործող որոշումներում⁹²: Ռուսաստանի Ղաշնությունում կառավարության ընդունած հեռարձակման զարգացման վերաբերյալ հայեցակարգերով չի նախատեսվում հեռուստատեսության և ռադիոյի թվայնացմանը զուգահեռ կամ միաժամանակ հանրային հեռարձակման ներդրում⁹³: Ինչպես նշել է ԵԱՀԿ-ն, կառավարությունները պետք է ձեռնպահ մնան հեռուստատեսության թվայնացման գործում միայն պետության կողմից կառավարվող կամ պետությանը հավատարիմ հեռարձակողներին աջակցելուց: Այլապես, կխախտվի Եվրոպայում ընդունված սկզբունքներից մեկը, որը վերջերս հաստատվել է Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1636 (2008) բանաձևով: Վերջինիս տեքստում նշվում է, որ ժողովրդավարական

⁹² Natalya Rostova. Zritel'yu predyavili tsifru // Novaya gazeta (Moscow). 12 նոյեմբեր, 2007 թ.:

⁹³ Ռուսաստանի թվայնացման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների համար տե՛ս Development of Digital Terrestrial Television in Russia and Ukraine by Andrei Richter and Taras Shevchenko / Digital Television. IRIS-Plus, Strasbourg, 2010-1, http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris/iris_plus/iplus1_2010.pdf.en

հասարակությունում լրատվամիջոցների ցուցանիշներից է այն, որ լրատվամիջոցների համար «արդար և հավասար հիմունքներով հասանելի լինեն տարածման ալիքները, այդ թվում՝ տեխնիկական ենթակառուցվածքը (օրինակ՝ ռադիոհաճախականությունները, հաղորդման մալուխները, արբանյակները)»⁹⁴:

8.6. Անալոգային հեռարձակման անջատումը

Ամփոփելով սույն ուղեցույցը՝ դիտարկենք անալոգային հեռարձակման անջատման ժամկետի խնդիրը:

Անալոգային հեռարձակման անջատման ամսաթիվը, ըստ երևույթին, կառավարությունների տրամադրության տակ եղած ամենաուժեղ և ամենաարդյունավետ քաղաքականության գործիքն է: Ինչպես ցույց է տալիս Գերմանիայի փորձը, անջատման ամսաթիվը շատ մոտ և շատ հստակորեն սահմանելը կարող է խիստ օգտակար լինել թվայնացումն արագորեն և բարեհաջող կերպով կատարելու գործում:

Եվրոպական հանձնաժողովը նշում է, որ անջատումը պետք է տեղի ունենա միայն «այն ժամանակ, երբ թվային հեռարձակումը հասել է գրեթե համընդհանուր ներթափանցման մակարդակի»⁹⁵:

Այս համատեքստում նշել ենք (տե՛ս 6.1. կետը) Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականները հանրության համար տեսալսողական ծառայությունների հասանելիության բարձրացման

⁹⁴ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի «Լրատվամիջոցների ցուցանիշները ժողովրդավարական հասարակությունում» թիվ 1636 (2008) բանաձևի 8.16. կետը: Տե՛ս <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/tat08/ERES1636.htm>

⁹⁵ Idema E. European Commission: Communication on the Transition from Analogue to Digital Broadcasting // IRIS 2003-10:4/5. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2004/1/article7.en.html>

վերաբերյալ:

Բացի այդ, Տեսալսողական լրատվամիջոցների ծառայությունների վերաբերյալ ԵՄ դիրեկտիվի համաձայն՝ ԵՄ անդամ պետությունները պարտավոր են խրախուսել լրատվամիջոցների ծառայություններ մատուցողներին, որպեսզի վերջիններիս ծառայություններն աստիճանաբար ավելի հասանելի դառնան տեսողության կամ լսողության խնդիրներ ունեցողներին⁹⁶:

ԵԱՀԿ-ն բազմիցս նշել է, որ թվայնացման գործընթացն ավարտվում է անալոգային հեռարձակման անջատմամբ: Անջատման ամսաթիվը պետք է շատ զգուշորեն սահմանել, որպեսզի բնակչության որևէ խումբ չզրկվի թվային վերգետնյա հեռուստատեսությունից: Զրկվելու վտանգ առաջանալու դեպքում պետք է վերանայել անջատման ամսաթիվը, չնայած որ վերջինս գործնականում հեռարձակողներին դրդում է ավելի բարձր տեմպով իրականացնել թվայնացման գործընթացը: Ուստի, խորհուրդ է տրվում իրականացնել թվային միջավայրի կանոնավոր մոնիթորինգ:

Անալոգային հեռուստատեսության անջատման մեխանիզմների օրինակ է Միացյալ Թագավորության փորձը, որտեղ անալոգային հեռարձակումը պետք է անջատվի տարածաշրջանային փուլերով՝ 2008-ից մինչև 2012 թվականն ընկած ժամանակահատվածում: Բարեհաջող գործում է թվային հեռուստատեսության «Freeview» տարբերակը (ԲիԲիՍի-ի և առևտրային հեռարձակողների համատեղ նախաձեռնություն): «Freeview»-ն հաղորդվում է հեռուստատեսային մուլտիպլեքսներով, ընդ որում՝ վեց մուլտիպլեքսներից հինգն արտոնագրվում են «Ofcom»-ի կողմից (վեցերորդը շահագործում է ԲիԲիՍի-ն՝ իր «Royal Charter» կանոնադրության համաձայն): «Ofcom»-ը՝ Միացյալ Թագավորությունում հաղորդակցության ոլորտը կարգավորող մարմինը, արտոնագրման պայմանների

⁹⁶ Եվրոպական միության 2017/13/EU դիրեկտիվի 7-րդ կետ:

շրջանակում պահանջում է թվայնացումից հետո ապահովել թվային վերգետնյա հեռուստատեսության այնպիսի ծածկույթ, որը համարժեք կլինի անալոգային հեռուստատեսության ներկայիս ծածկույթի մակարդակին: Մուլտիպլեքսի արտոնագրերի այն երկու սեփականատերերի դեպքում, որոնց պարունակությունը ներառում է հանրային հեռուստատեսային ալիքներ, պահանջվելու է Միացյալ Թագավորության բնակչության 98.5-ի ծածկույթ: Դա իրագործելու համար մուլտիպլեքսներից պահանջվելու է հեռարձակել անալոգային հաղորդման համար ներկայումս օգտագործվող բոլոր 1,154 կայաններից, ինչպես նաև՝ տեղադրել վերահաղորդիչ ինը լրացուցիչ կայաններ:

Հաղորդում իրականացնող կայանների ցանկը ներառվում է պայմանների մեջ: Առևտրային երեք մուլտիպլեքսները, որոնք հանրային հեռարձակվող ալիքներ չեն պարունակում, պարտավոր կլինեն թվայնացումից հետո ապահովել 90 տոկոս ծածկույթ: Մուլտիպլեքսի արտոնագրերի տերերը պետք է պայմանների կատարման վերաբերյալ տարեկան հաշվետվություն ուղարկեն «Ofcom»-ին⁹⁷:

⁹⁷ Prosser T. Licence Conditions to Achieve Near-Universal Coverage of Digital Terrestrial Television after Switchover // IRIS 2007-2:13/22. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2007/2/article22.en.html>

VI. Հավելված. վերաբերելի եվրոպական ակտերը, միջազգային ակտերը

Եվրոպական միություն

- 95/47/EC դիրեկտիվ հեռուստատեսային ազդանշանների հաղորդման ստանդարտների օգտագործման վերաբերյալ: 24 հոկտեմբերի, 1995 թ.: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2002/19/EC դիրեկտիվ էլեկտրոնային հեռահաղորդակցության ցանցերի և հարակից միջոցների հասանելիության և փոխկապակցման վերաբերյալ («Հասանելիության վերաբերյալ դիրեկտիվ»): 7 մարտի, 2002 թ.: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2002/21/EC դիրեկտիվ էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի և ծառայությունների կարգավորման ընդհանուր դաշտի վերաբերյալ («Շրջանակային դիրեկտիվ»): 7 մարտի, 2002 թ.: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2002/22/EC դիրեկտիվ համընդհանուր սպասարկման և էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի և ծառայությունների նկատմամբ օգտագործողների իրավունքների վերաբերյալ («Համընդհանուր սպասարկման վերաբերյալ դիրեկտիվ»): 7 մարտի, 2002 թ.: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2009/136/EC դիրեկտիվ համընդհանուր սպասարկման և էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի և ծառայությունների նկատմամբ օգտագործողների իրավունքների վերաբերյալ 2002/22/EC դիրեկտիվում փոփոխություններ կատարելու մասին, 25 նոյեմբերի, 2009 թ.: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2002/58/EC դիրեկտիվ անհատական տվյալների մշակման և էլեկտրոնային հաղորդակցության ոլորտում մասնավոր գաղտնիքի պաշտպանության մասին, ինչպես նաև Եվրոպական հանձնաժողովի 2006/2004 կանոնակարգ սպառողների պաշտպանության օրենքների կիրարկման համար պատասխանատու ազգային մարմինների միջև համագործակցության մասին: Տե՛ն <http://eur-lex.europa.eu>
- 2010/13/EU դիրեկտիվ անդամ պետություններում օրենքով,

կանոնակարգով կամ վարչական որոշմամբ սահմանված՝ լրատվամիջոցների տեսալսողական ծառայությունների տրամադրման վերաբերյալ որոշակի դրույթների համակարգման մասին («Տեսալսողական լրատվամիջոցների ծառայությունների վերաբերյալ դիրեկտիվ») (կոդավորված տարբերակ): 10 մարտի, 2010 թ.: Տե՛ս <http://eur-lex.europa.eu>

Եվրոպայի խորհուրդ

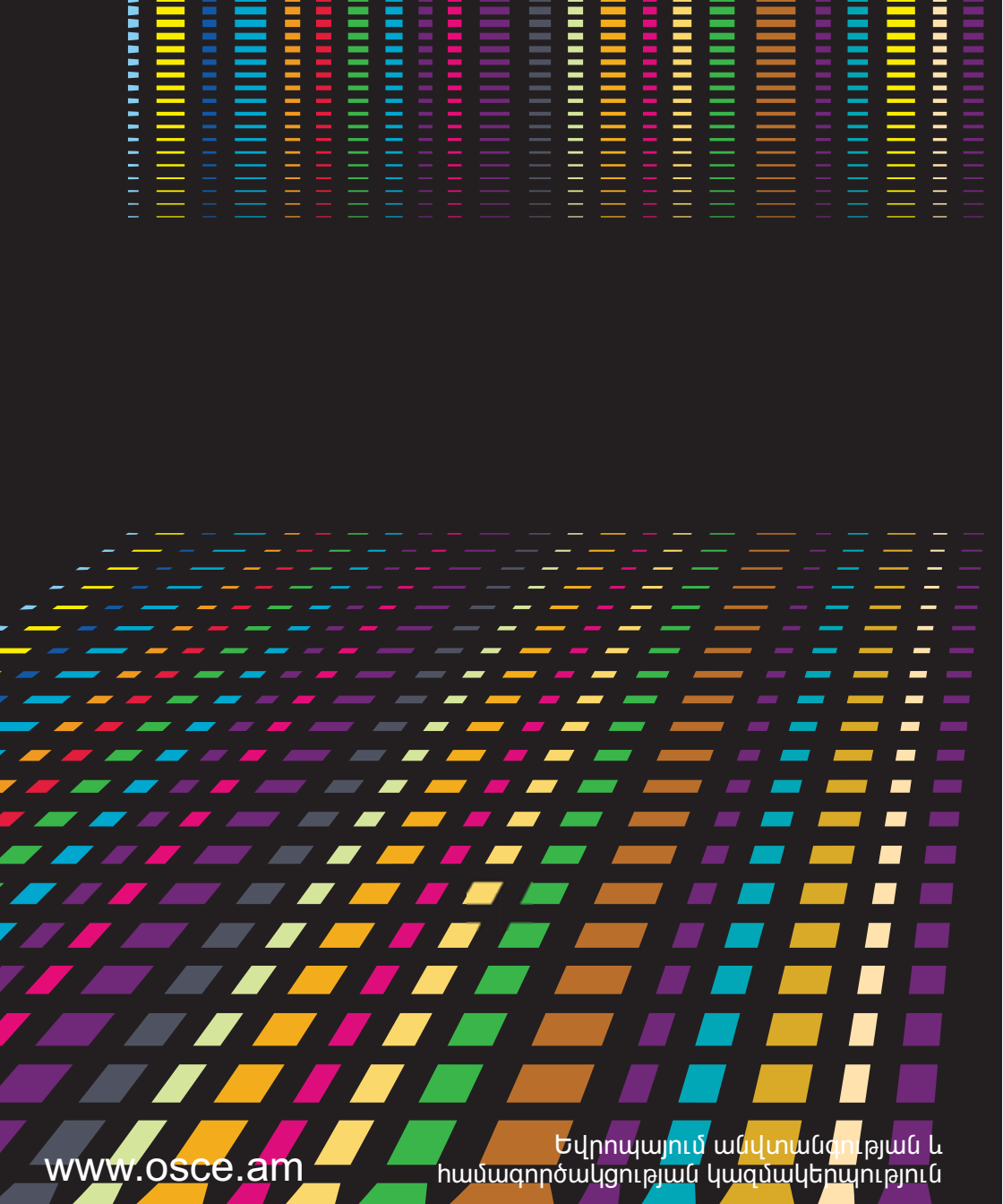
- Նախարարների կոմիտեի (2000)23 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառույթների մասին: Ընդունվել է 2000 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Նախարարների տեղակալների 735-րդ նիստում: Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=393649&Lang=en>
- Նախարարների կոմիտեի (2003)9 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ թվային հեռարձակման գործընթացում ժողովրդավարական և սոցիալական մասնակցությունը խթանելու միջոցառումների վերաբերյալ: Ընդունվել է 2003 թվականի մայիսի 28-ին Նախարարների տեղակալների 840-րդ նիստում: Տե՛ս https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=38043&SecMod e=1&SiteName=cm&Lang=en
- Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1641 (2004) հանձնարարականը՝ «Հանրային հեռարձակումը»: Տե՛ս <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ ta04/EREC1641.htm>
- Նախարարների կոմիտեի CM/Rec(2007)2 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ լրատվամիջոցների բազմակարծության և լրատվամիջոցների բովանդակության բազմազանության մասին (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2007 թվականի հունվարի 31-ին Նախարարների տեղակալների 985-րդ նիստում): Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089699>
- Նախարարների կոմիտեի (2007)3 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ տեղեկատվական հասարակությունում հանրային լրատվամիջոցների նպատակի մասին (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2007 թվականի հունվարի 31-ին Նախարարների տեղակալների 985-րդ նիստում): Տե՛ս <https://>

wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089759

- Նախարարների կոմիտեի հռչակագիրը՝ Լրատվամիջոցների կենտրոնացման համատեքստում ժողովրդավարության մեջ լրատվամիջոցների դերի պաշտպանության վերաբերյալ (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2007 թվականի հունվարի 31-ին Նախարարների տեղակալների 985-րդ նիստում): Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089615>
- Նախարարների կոմիտեի հռչակագիրը՝ Թվայնացման շահաբաժնի և հանրային շահի բաշխման և կառավարման վերաբերյալ (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2008 թվականի փետրվարի 20-ին Նախարարների տեղակալների 1018-րդ նիստում): Տե՛ս [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Decl\(20.02.2008\)&Language=lanEnglish&Ver=0002&Site=COE&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Decl(20.02.2008)&Language=lanEnglish&Ver=0002&Site=COE&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75)
- Նախարարների կոմիտեի հռչակագիրը՝ հեռարձակման ոլորտը կարգավորող մարմինների անկախության և գործառույթների մասին: Ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2008 թվականի մարտի 26-ին Նախարարների տեղակալների 1022-րդ նիստում: Տե՛ս <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1266737&Site=CM>
- Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1636 (2008) բանաձևը՝ «Լրատվամիջոցների ցուցանիշները ժողովրդավարությունում»: Տե՛ս <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ ERES1636.htm>

- 1 Նույն տեղը:
- 2 Prosser T. United Kingdom: Minister Approves New BBC Digital Education Service Subject to Strict Conditions//IRIS 2003-3:12/21. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2003/3/article21.en.html>
- 3 Տե՛ս <http://www.digitaluk.co.uk/>
- 4 Lengyel M. Act on Digital Switchover and Amendment of the Broadcasting Act // IRIS 2007-8:14/23. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2007/8/article23.en.html>
- 5 Zákon. 220/2007 Z.z. z 29. marca 2007 o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o digitálnom vysielaní). Տե՛ս <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/legislatva2/prvne-predpisy-v-oblasti-kultry/zkony/zkon--220/2007>
- 6 Fuík J. Czech Republic: Switchover to DVB // IRIS 2006-6:7/10. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2006/6/article10.en.html>
- 7 ԵՄ գործառույթի մասին պայմանագրի 107.3c (նախկին 87.3c) հոդված:
- 8 ԵՄ գործառույթի մասին պայմանագրի 107.2a (նախկին 87.2a) հոդված:
- 9 ԵՄ գործառույթի մասին պայմանագրի 14-րդ (նախկին 16-րդ) և 106-րդ (նախկին 86-րդ) հոդվածներ:
- 10 S. Santamato and M. Salto (DG Competition) "State aid to digital ապակողպվորիչs: proportionality is needed to meet common interest" Competition Policy Newsletter, 2006, Number 1 (European Commission, Brussels) pp. 97-99.
- 11 «Ofcom»-ը հաղորդակցության ոլորտի կարգավորման և մրցակցության հարցերով զբաղվող անկախ մարմին է, որն օրենքի համաձայն պարտավոր է պաշտպանել քաղաքացիների և սպառողների շահերը հաղորդակցության ոլորտում: «Ofcom»-ը պարտավոր է ապահովել մրցակցությունը թվային հարթակների միջև, ռադիոտիրույթի օպտիմալ օգտագործումը, ինչպես նաև հեռարձակողների և այլոց կողմից իրենց արտոնագրային պարտավորությունների կատարումն այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են հաղորդման ծածկույթը և ընդունումը:
- 12 Österlund-Karinkanta M. Finland: Higher Television Licence Fees in Finland as of 1 January 2005 // IRIS 2004-9:10/18. Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2004/9/article18.en.html>
- 13 Տե՛ս <http://merlin.obs.coe.int/iris/2002/4/article15.en.html> and <http://merlin.obs.coe.int/iris/2003/8/article14.en.html>
- 14 Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի մեջ մտնող պետություններում թվային վերգետնյա հեռուստատեսության հարցերով աշխատանքային խումբ («Working Group on Digital Terrestrial Television in EPRA Countries»): Վերջնական զեկույց: 2 հունիսի, 2004 թվական: Տե՛ս Կարգավորող մարմինների եվրոպական պլատֆորմի (EPRA) պաշտոնական կայքը՝ http://www.epra.org/content/english/press/papers/DTTWG_finalreport.doc

[illegible]

www.osce.am

Եվրոպայում անվտանգության և
համագործակցության կազմակերպություն

Եվրոպայում անվտանգության և
համագործակցության կազմակերպություն

ISBN 978-92-9235-874-7